

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Milan Bigović

**Sodobni terorizem kot asimetrična grožnja varnosti Črni
gori**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2012

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Milan Bigović

Mentor: doc. dr. Iztok Prezelj

**Sodobni terorizem kot asimetrična grožnja varnosti Črni
gori**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2012

Posvečeno moji družini

IZJAVA O AVTORSTVU

magistrskega dela

Podpisani/-a Milan Bigović, z vpisno številko 21110729, sem avtor/-ica magistrskega dela z naslovom: Sodobni terorizem kot asimetrična grožnja varnosti Črni gori.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo magistrsko delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela;
- sem poskrbel/-a, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem poskrbel/-a, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem pridobil/-a vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo in sem to tudi jasno zapisal/-a v predloženem delu;
- se zavedam, da je plagiatorstvo - predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerim so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne - kaznivo po zakonu (Zakon o avtorstvu in sorodnih pravicah, Uradni list RS št. 21/95), prekršek pa podleže tudi ukrepom Fakultete za družbene vede v skladu z njenimi pravili;
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za družbene vede;
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko magistrskega dela ter soglašam z objavo magistrskega dela v zbirki »Dela FDV«.

V Ljubljani, dne 5.7.2012

Podpis avtorja/-ice: _____

Sodobni terorizem kot asimetrična grožnja varnosti Črni gori

Terorizem je v sodobnem svetu ena ključnih asimetričnih groženj nacionalni in mednarodni varnosti. Magistrsko delo obravnava potencialne teroristične grožnje varnosti Črne gore, sistemsko urejenost Črne gore v zoperstavljanju terorizmu, protiteroristično politiko Črne gore in z njo povezano protiteroristično zakonodajo, nosilce protiterorističnih aktivnosti v Črni gori in njihovo medsebojno sodelovanje. Glede na potencialne teroristične grožnje Črna gora najbolj ogroža mednarodni terorizem. Takšna grožnja izhaja iz geopolitičnega in geostrateškega položaja države v regiji oziroma zaradi njenih meja z državami, v katerih so pripadniki terorističnih organizacij, nadalje zaradi udeležbe njenih pripadnikov v mednarodnih operacijah in misijah ter tudi zaradi privlačnosti države kot turistične destinacije, pojava vahabizma na njenem ozemlju itd. Glede na problematiko potencialne teroristične ogroženosti Črne gore se naloga osredotoča na pomen in vlogo nacionalnovarnostnega sistema Črne gore pri zoperstavljanju terorizmu ter poudarja pomembnost vzpostavitve sodobne zakonodajne ureditve in učinkovitega sodelovanja ter usklajevanja vseh subjektov nacionalnovarnostnega sistema pri zoperstavljanju terorizmu, pa tudi potrebo po sodelovanju med državami v regiji ter na mednarodni ravni. Za učinkovito zoperstavljanje terorizmu je pomembno, da se Črna gora vključuje v mednarodne varnostne organizacije, predvsem v NATO, v okviru katerega bo zagotovo povečala raven lastne varnosti tudi v prihodnje.

KLJUČNE BESEDE: terorizem, Črna gora, nacionalnovarnostni sistem, geopolitični položaj, zoperstavljanje terorizmu, policija, Agencija za nacionalno varnost.

Modern terrorism as an asymmetric threat to the security of Montenegro

Terrorism is one of the key asymmetric threats to national and international security in the modern world. This Master's thesis deals with potential terrorist threats to the security of Montenegro, Montenegro's systemic regulation in countering terrorism, its counter-terrorism policy and the associated anti-terrorist legislation, holders of counter-terrorism activities in Montenegro and their mutual cooperation. Given the potential terrorist threats, Montenegro's greatest threat is international terrorism. Such a threat results from the geopolitical and geostrategic position of the country in the region and from the fact that it borders countries in which members of terrorist organisations are located. Moreover, the threat results from the participation of the country's members in international operations and missions, as well as from the country's attractiveness as a tourist destination, the emergence of Wahhabism in its territory etc. With respect to the issue of potential terrorist threats to Montenegro, the thesis focuses on the importance and role of the country's national security system in countering terrorism and stresses the importance of establishing a modern regulatory regime and effective cooperation and coordination of all entities of the national security system in countering terrorism, as well as the need for cooperation between the countries in the region and at the international level. To effectively tackle terrorism, it is important to include Montenegro in international security organisations, especially NATO, under which it will certainly increase the level of own security in the future.

KEY WORDS: terrorism, Montenegro, national security system, geopolitical situation, counter-terrorism, police, National Security Agency.

KAZALO

1	UVOD	11
2	METODOLOŠKI OKVIR.....	14
2.1	Opredelitev predmeta proučevanja	14
2.2	Cilji proučevanja	17
2.3	Hipoteze.....	18
2.4	Metodološki pristop.....	18
3	OPREDELITEV OSNOVNIH POJMOV.....	19
3.1	Terorizem	19
3.2	Protiterorizem in procesi preprečevanja terorizma.....	28
3.3	Nacionalna varnost	31
3.4	Nacionalnovarnostni sistem.....	33
4	OCENA OGROŽENOSTI ČRNE GORE S STRANI TERORIZMA.....	35
4.1	Geopolitični in geostrateški položaj Črne gore	35
4.1.1	Notranji dejavniki geopolitičnega položaja Črne gore	37
4.1.2	Zunanji dejavniki geopolitičnega položaja Črne gore.....	39
4.1.3	Geopolitični in geostrateški položaj Črne gore glede na potencialne teroristične grožnje	43
4.2	Potencialne teroristične oblike ogrožanja nacionalne varnosti Črne gore.....	48
4.3	Ostale asimetrične oblike ogrožanja nacionalne varnosti Črne gore.....	58
4.4	Splošna ocena ogroženosti nacionalne varnosti Črne gore	63
5	ZAKONSKA PODLAGA, UKREPI IN STRATEGIJE ZOPERSTAVLJANJA TERORIZMU V ČRNI GORI	66
5.1	Opredelitev strategije zoperstavljanja terorizmu v Črni gori	66
5.2	Protiteroristična zakonodaja Črne gore	73
5.2.1	Mednarodni akti, ki so v veljavi in katerih podpisnica je Črna gora.....	73
5.2.2	Nacionalni predpisi.....	79

6	VLOGA SUBJEKTOV NACIONALNE VARNOSTI ČRNE GORE PRI ZOPERSTAVLJANJU TERORIZMU	84
6.1	Agencija za nacionalno varnost.....	84
6.2	Policija.....	89
6.3	Drugi subjekti	94
7	DOSEŽENA RAVEN IN PREDLOGI ZA IZBOLJŠANJE SISTEMSKEGA STANJA NA PODROČJU PREPREČEVANJA TERORIZMA	97
8	ZAKLJUČEK IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ	102
9	LITERATURA	108

SEZNAM TABEL

Tabela 3.1: Odstotek elementov, definicija po Schmidu in Jongmanu v 109 analiziranih definicijah leta 1988	24
Tabela 3.2: Odstotek elementov, definicija po Schmidu v 165 analiziranih definicijah leta 2004	25
Tabela 3.3: Klasifikacija terorizma	26

SEZNAM KRATIC

A5	Ameriško-jadranska povelja
ANA	Albanska nacionalna armada
ANB	Agencija za nacionalno varnost Črne gore
ANF	Albanski nacionalni fond
ANV	Albanska nacionalna varnost
ATK	Antiteroristični komite varnostnega sveta ZN
ATP	Antiteroristični pregled
ATSWG	Delovna podskupina za asimetrične grožnje
BDP	Bruto domači proizvod
BHZ	Biološko-kemična zaščita
BIA	Varnostno-informativna agencija
BIF	Mednarodna dobrodelna fundacija
BiH	Bosna in Hercegovina
BND	Nemška obveščevalna služba
CEFTA	Sporazum o svobodni trgovini
CEI	Osrednjeevropska iniciativa
CIA	Centralna obveščevalna agencija
ČG	Črna gora
EAG	Evrazijska skupina
EGMONT	Svetovna združenja finančnoobveščevalnih služb
EU	Evropska unija
EU EUFOR- ATALANTA	Misija EU v Somaliji
EULEX	Misija vladavine pravic EU na Kosovu
EUROMED	Evro-sredozemsko partnerstvo
FBI	Zvezni preiskovalni urad
FNLC	Nacionalna fronta za osvoboditev Korzike
FNZA	Fronta za nacionalno združenje Albancev
GIA	Oborožena islamistična skupina
HCI	Mednarodna humanitarno združenje
ICT	Mednarodni politični institut za protiterorizem
IIRO	Mednarodna islamska humanitarna organizacija

INTERPOL	Mednarodna policijska organizacija
ISAF	Mednarodne sile za varnostno podporo
JJI	Jadransko-jonska iniciativa
JLA	Jugoslovanska ljudska armada
KFOR	Mednarodne sile na Kosovu
KZČG	Kazenski zakonik Črne gore
MAP	Akcijski plan za članstvo
MARRI	Regionalna iniciativa za migracije, azil in pregnane osebe
MI5	Britanska protiobveščevalna služba
MNE OCTA	Ocena nevarnosti organiziranega kriminala v Črni gori
MO	Ministrstvo za obrambo
MONSTAT	Zavod za statistiko Črne gore
MONEYVAL	Odbor strokovnjakov Sveta Evrope za ocenjevanje ukrepov odkrivanja in preprečevanja pranja denarja ter financiranja terorizma
MOM	Mednarodne operacije in misije
MP	Mednarodna poročila
MUPIJU CG	Ministrstvo za notranje zadeve in javno upravo ČG
MVPEI	Ministrstvo za zunanje zadeve ČG
NATO	Organizacija severnoatlantske pogodbe
NKOAT	Nacionalni komite za osvoboditev albanskih ozemelj
NSA	Nacionalnovarnostni organ
NVO	Nevladne organizacije
OVK	Osvobodilna vojska Kosova
OVSE	Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi
OZN	Organizacija Združenih narodov
PDZ	Protidiverzantska zaščita
PJP	Posebna enota policije Črne gore
RACVIAC	Center za varnostno sodelovanje
RCC	Svet za regionalno sodelovanje
SAJ	Specialna antiteroristična enota policije Črne gore
SALW	Strategija za nadzor lahkega in malokalibrskega orožja
SČG	Srbija in Črna gora
SDB	Nekdanja služba državne varnosti Črne gore
SEECF	Proces sodelovanja v Jugovzhodni Evropi

SECI	Iniciativa za sodelovanje v Jugovzhodni Evropi
SFOR	Stabilizacijska sila (mednarodne sile v BiH)
SFRJ	Socialistična federativna republika Jugoslavija
SJRC	Humanitarni Savdski odbor
SPO	Strateški pregled obrambe
StNVČG	Strategija nacionalne varnosti Črne gore
ŠIK	Albanska obveščevalna služba
TWRA	Humanitarna organizacija za pomoč tretjemu svetu
UNMIK	Začasna administrativna misija ZN na Kosovu
UNMIL	Misija ZN v Liberiji
UP ČG	Uprava policije
USPniFT	Uprava za preprečevanje pranja denarja in financiranje terorizma
VBA	Vojaškoobveščevalna služba
VCG	Vojska Črne gore
WTTC	Svetovni svet za turizem in potovanja
ZDA	Združene države Amerike
ZKP	Zakonik o kazenskem postopku Črne gore
ZRJ	Zvezna republika Jugoslavija
ZSSR	Zveza sovjetskih socialističnih republik

1 UVOD

Zgodovinsko gledano je varnost temeljna vrednota medčloveških odnosov, zagotavljanje katere se institucionalizira z nastankom suverene države in sistemom držav na globalni ravni (Grizold 1999, 1). Novi izzivi in grožnje nekonvencionalne in netradicionalne narave so na prvo mesto postavile problem t. i. »nevojaškega ogrožanja varnosti« oz. oboroženega napada, ki se ne odvija po mednarodnih konvencijah in pravilih, pa je kot takšen lahko »iregularen« oz. asimetričen¹ (Barnett 2003, 15).

Med kompleksne, transnacionalne in značilno asimetrične pojave ogrožanja se uvršča sodobni terorizem. Kompleksnost terorističnega ogrožanja je velika zaradi številnih vzrokov, metod in posledic. Naraščanje kompleksnosti terorističnega ogrožanja je skladno z naraščanjem spoznavanja o lastni nezmožnosti zoperstavljanja z običajnimi sredstvi in načini delovanja ter razumevanja njenih dejanskih pojavnih vidikov in njene celote, medtem ko transnacionalnost označuje padajočo prostorsko omejenost stopnjevanja ogrožanja varnosti v posamezni dimenziji. Transnacionalnost ogrožanja dodatno zahteva meddržavni odziv, kar pomeni čezmejno sodelovanje, česar je po koncu hladne vojne vedno več (Prezelj 2006b).

Zaradi dejavnikov, ki ga oblikujejo, ter z obnavljanjem in izboljševanjem na tehnični in tehnološki ravni, in sicer z nenehnim povečevanjem njegove učinkovitosti z uporabo novih, različnih metod in oblik delovanja s svojimi posledicami (neposredne žrtve, materialna škoda, psihološki učinek strahu pred novimi napadi), je terorizem ena od

¹ Z definicijami asimetričnih vojn in groženj se veliko ukvarjajo zahodne varnostne agencije in službe, saj asimetrične grožnje ogrožajo predvsem njihovo nacionalno varnost. Ameriška publikacija Joint Warfare of the Armed Forces of the United States meni, da so asimetrične vojne bitke med različnimi silami. Nadalje ameriška agencija DARPA (Defense Advanced Research Projects Agency) »pod asimetrično bojevanje šteje vojne aktivnosti z manjšim in težje določenim ciljem ob manj angažiranih osebah in ob uporabi nekonvencionalnih taktik, ki imajo pogosto velik učinek (politični in materialni) glede na angažirane sile«. Ameriška vojaškoobveščevalna agencija DIA (Defense Intelligence Agency) navaja, da so danes mogoče »mnoge vrste asimetričnih napadov, namreč terorizem, gverilske operacije in uporaba orožja za množično uničevanje«. Isti vir navaja, da je vzrok pogostih asimetričnih groženj prevladujoč vojaški položaj, ki sili šibkejšega nasprotnika k izogibanju neposrednemu spopadu z močnejšim – če pa vendarle pride do napada, takšen nasprotnik uporablja vsa možna sredstva, ki mu dajo prednost, s katero razveljavi premoč močnejšega (Vukasović 2006).

največjih groženj sodobne družbe. Če upoštevamo še vpliv medijev in hitrost prenosa informacij v sodobnem svetu, je strah pred terorizmom kot grožnja še večji. Z odprtostjo in preglednostjo sodobne družbe glede na prost, pretok informacij, blaga, storitev in ljudi se je pojavil problem oteženega upravljanja varnostnih tveganj, s čimer se hkrati povečuje ranljivost v zvezi s terorizmom. Nove tehnologije, internet, globalni komunikacijski sistemi so postali zelo primerni za uporabo terorističnih dejavnosti in njihove vrednote teroristične organizacije zelo uporabljajo.

Sodobni terorizem je postal močen instrument, ki ga nekatere države ali skupine uporabljajo za doseganje lastnih političnih ciljev in interesov. Šibkejše države ali skupine, ki so subjekt takšnih dejanj, v terorističnem dejanju vidijo svojo priložnost v boju proti mnogo močnejšemu nasprotniku. V tem pogledu je za sodobnost značilna tranzicija simetrije v asimetrijo, konvencionalnih totalnih in večstranskih vojn v bojna delovanja manjše intenzivnosti oziroma prehod na lokalne in notranje konflikte. V tem smislu so nekatere sponzorske države, radikalne verske in etnične skupine, katerih ekonomska in vojaška moč nista dovolj, da se uprejo močnejšemu nasprotniku, našle terorizem kot novi sistem vojskovanja, katerega sedaj uporabljajo za doseganje določenih ciljev.

Napad teroristične organizacije Al Kaida na ZDA² leta 2001 je prinesel popolnoma nov pogled na zagotavljanje nacionalne in mednarodne varnosti. V globalni svetovni ureditvi se je dokončno uveljavilo spoznanje, da popolne varnosti ni in je ni mogoče zagotoviti. Danes je veliko držav (med katerimi je Črna gora) ocenilo, da je klasično konvencionalno ogrožanje varnosti malo verjetno, veliko verjetnost pa so dobile nevojaške oblike ogrožanja varnosti, ki izhajajo iz nekonvencionalnih oz. asimetričnih oblik groženj.

Vse te asimetrične grožnje, ki jih predvsem prinaša terorizem, in druge sodobne nevarnosti in tveganja za globalno varnost so potencialno nevarne tudi za Črno goro. Črna gora je namreč država, ki ima pomemben geopolitični in geostrateški položaj ter je privlačna turistična destinacija. Poleg tega je Črna gora država v tranziciji. V njej intenzivno poteka proces demokratičnih, ekonomskih, političnih in institucionalnih reform. Terorizem je tesno povezan z organiziranim kriminalom in vsemi njegovimi pojavnimi oblikami. Poleg

² V terorističnem napadu je bilo 11. septembra 2001 v seriji koordiniranih napadov s štirimi ugrabljeni letali na zgradbi Svetovnega trgovinskega centra v New Yorku in Pentagonu (Virginija) ubitih več kot 3.000 ljudi. Al Kaida je prevzela odgovornost za napade, ki so bili (po poročilu Komisije 9/11) največji samomorilski napadi v zgodovini in največji napad na ZDA na njihovem ozemlju (9/11 Commission Report, 2004).

tega je znano, da so države v tranziciji bolj nagnjene k širjenju organiziranega kriminala kot razvite države. Glede na to, pa tudi na nedavne vojne v njeni neposredni okolici, je tako jasno, da terorizem predstavlja potencialno grožnjo varnosti Črne gore.

Čeprav ni soočena z direktno varnostno grožnjo, ki bi lahko primarno determinirala njeno varnost glede na njen geostrateški položaj, je Črna gora soočena s številnimi sekundarnimi novimi grožnjami varnosti, predvsem z organiziranim kriminalom in mednarodnim terorizmom (Crnčić 2009, 125). Tudi aktualno varnostno situacijo v Črni gori je treba opazovati v regionalnem kontekstu. Glede na njeno zgodovinsko dediščino in pozitivne trende po obnavljanju neodvisnosti ima Črna gora specifično mesto in pomembno vlogo v stabilnosti na jugozahodnem Balkanu.

Črna gora meji na Albanijo, Kosovo in BiH, torej na države, v katerih se po ocenah nekaterih avtorjev nahajajo pripadniki terorističnih skupin, predvsem Al Kaide. Strokovnjaki za protiterorizem govorijo o poteh čez Albanijo, Makedonijo, južno Srbijo, Kosovo, Sandžak in BiH oziroma o t. i. zeleni transverzali, preko katere teroristi, denar, orožje in lažni dokumenti potujejo proti zahodni Evropi in izbranim ciljem napadov. Potencialna grožnja za terorizem v Črni gori oziroma grožnja njeni varnosti je tudi pojav vahabizma na njenem ozemlju. Črna gora je privlačna turistična destinacija. Število turistov se nenehno povečuje, in to tako domačih kot tujih. Če upoštevamo še število terorističnih napadov na turistične destinacije (Singapur, Bali, Egipt, Turčija) je jasno, da se možna nevarnost na tem območju ne sme prezreti.

Politika Črne gore se je jasno opredelila za evroatlanske integracije oziroma za vključevanje v EU in NATO. Z vstopom v ti dve organizaciji bo Črna gora dolgoročno postala dejavnik stabilnosti v regiji in bo zagotovo povečala raven svoje nacionalne varnosti. Po drugi strani s pristopom v skupni varnostni sistem lahko Črna gora postane tarča asimetričnih groženj, predvsem mednarodnega terorizma, sploh če upoštevamo udeležbo njenih oboroženih sil v mednarodnih misijah. Od leta 2006 je Črna gora namreč aktivna udeleženka v mednarodnih mirovniških misijah NATO in ZN. Črna gora ima svoj kontingent v Afganistanu. Znano pa je, da nekatere teroristične organizacije, predvsem Al Kaida, pogosto grozijo s terorističnim napadom na države, katerih pripadniki so angažirani v Afganistanu, tako da je treba upoštevati tudi to.

V skladu z naštetimi grožnjami, ki jih s sabo nosi sodobni terorizem, mora Črna gora imeti sodobno organiziran varnostni sistem, ki bo lahko zaščitil njene prebivalce in kritično infrastrukturo, poleg tega mora izpolnjevati vse pogoje, da se učinkovito sooči z vsemi grožnjami terorizma, ter da je aktivna udeleženka v mednarodnih varnostnih strukturah v zoperstavljanju terorizmu.

Upošteva sodobne izzive, tveganja in grožnje, ki so opredeljeni v strateških dokumentih NATA, ima Črna gora opredeljen enak strateški pristop, kar zadeva zaščito pred terorističnimi grožnjami, in sicer v sistemu kolektivne varnosti (StNVČG 2008). Glede na to, da je NATO danes edina pomembna mednarodna organizacija, ki lahko zadovolji vse vsebine kolektivnega sistema varnosti v evropskem prostoru, državne oblasti Črne gore želijo pridobiti polnopravno članstvo v tej organizaciji. Zaradi tega je Črna gora sprejela ustrezne ukrepe za prilagoditev svojega nacionalnovarnostnega sistema sistemu kolektivne varnosti, oz. je okrepila aktivnosti s ciljem, da ima v tem okviru sodoben in organiziran nacionalnovarnostni sistem za zoperstavljanje terorizmu.

2 METODOLOŠKI OKVIR

2.1 Opredelitev predmeta proučevanja

Danes je terorizem v sodobni konstelaciji mednarodnih odnosov postal ena od najpomembnejših oblik varnostne grožnje, na katero ni imuna nobena država niti nobena družba. Kot pojav izoliranega politično motiviranega nasilja je terorizem v zadnjem stoletju obstajal na obrobju glavnih varnostnih problemov. Nikoli do konca opredeljen, različno tolmačen, hkrati odobran in obsojen. Po napadih na ZDA, 11. septembra 2001, je terorizem postal svetovno varnostno vprašanje ter dilema številka ena.

V prvem delu tega magistrskega dela so predmet proučevanja potencialne teroristične grožnje varnosti Črni gori, ki se ne dajo predvideti, posledice so pa ogromne in tragične in v ljudeh zbujejo zelo močne občutke nemoči in ranljivosti. V drugem delu magistrskega dela bom analiziral sistemsko urejenost Črne gore v zoperstavljanju terorizmu, protiteroristično politiko Črne gore in z njo povezano protiteroristično zakonodajo, nosilce protiterorističnih aktivnosti v Črni gori in njihovo medsebojno sodelovanje.

Predmet proučevanja so: (1) ocena ogroženosti Črne gore s strani sodobnega terorizma, (2) zakonska podlaga, ukrepi in strategije zoperstavljanja terorizmu v Črni gori, (3) vloga subjektov nacionalne varnosti Črne gore pri zoperstavljanju terorizmu, (4) dosežena raven v zoperstavljanju terorizmu in mogoči predlogi za izboljšanje systemskega stanja na področju preprečevanja terorističnih groženj.

(1) Stopnjevanje transnacionalnih tveganj in groženj v regiji in širše, predvsem mednarodni terorizem, je lahko potencialna grožnja varnosti Črne gore. V tem delu naloge bom raziskoval potencialne teroristične grožnje varnosti Črni gori zaradi njenega geopolitičnega in geostrateškega položaja na Balkanu. Črna gora meji z državami, v katerih so evidentirani pripadniki Al Kaide, predvsem na Kosovu in BiH. Nekateri strokovnjaki za terorizem govorijo o t. i. zeleni transversali (Albanija, Kosovo, Sandžak, BiH), preko katere teroristi z vzhoda potujejo proti zahodni Evropi, oziroma proti bodočim tarčam napada. Raziskoval bom tudi možnost terorističnega ogrožanja Črne gore kot atraktivne turistične destinacije glede pojavov vahabizma na njenem ozemlju. Črna gora je udeleženka v mirovnih misij EU in NATO. Zaradi tega terorizmom potencialno lahko ogroža tudi njeno ozemlje in njene enote v tujini. Tudi organizirani kriminal s posledicami, ki jih lahko povzroči (destabilizacija državnih institucij, rušenje javne ureditve, rušenje ekonomskega sistema, korupcija), lahko negativno vpliva na varnost Črne gore. Črna gora zaradi povečanja uporabe informacijskih tehnologij postaja ogrožena tudi na področju informacijske varnosti. Transportna infrastruktura, telekomunikacijske mreže, zdravstveni in socialni sistem, finančni sistem in oskrba so le nekatera področja, zaradi katerih se lahko z uporabo kiberterorizma omeji funkcioniranje ali popolno paralizira.

(2) Konec zadnjega stoletja je izdelan velik pomik v na področju zakonske ureditve v zoperstavljanju terorizmu, ne le na globalni in regionalni ravni, ampak tudi na nacionalni ravni. V tem delu naloge bom analiziral črnogorsko zakonodajo v zoperstavljanju terorizmu. Zakonodajo bom primerjal z resolucijami OZN in drugimi mednarodnimi pravnimi dokumenti ter poskušal s svojimi predlogi prispevati k izboljšanju pravne zakonodaje. Črna gora nima posebnega zakon o terorizmu, temveč so dejavnosti s področja terorizma regulirane v Kazenskem zakoniku, ki ga bom detajlno analiziral. Analiziral bom tudi druge zakone, ki opredeljujejo to področje: Zakon o policiji, Zakon o Agenciji za nacionalno varnost (ANV), Zakon o preprečevanju pranja denarja in financiranja

terorizma, Zakon o vojski ČG, Zakon o carinski službi idr. Analiziral bom tudi ukrepe in strategijo Črne gore v zoperstavljanju terorizmu.

(3) V tem delu bom analiziral vlogo subjektov nacionalne varnosti Črne gore v zoperstavljanju terorizmu, predvsem Agencijo za nacionalno varnost in Policijo. Teroristične organizacije izvajajo dolgotrajne in tajne priprave za aktivnost, ki pa po navadi traja zelo kratek čas. Zaradi tega ima Agencija za nacionalno varnost pristojnosti in pooblastila, da pravočasno odkrije kazalce, ki kažejo na možnost pojava terorističnih organizacij in potencialnih terorističnih napadov v Črni gori. Policija v Črni gori je eden od osnovnih nosilcev notranjega sistema varnosti. V okviru policije je sistematizirana Specialna protiteroristična enota (SAJ), ki je nosilec oboroženih dejavnosti v zoperstavljanju terorizmu. V tem delu bom analiziral tudi vlogo drugih subjektov nacionalne varnosti Črne gore v zoperstavljanju terorizmu: Upravo za preprečevanje pranja denarja in financiranja terorizma, Vojsko Črne gore, Upravo carine, sodne in druge organe.

(4) V tem delu bom izpostavil doseženo raven, pomanjkljivosti obstoječe črnogorske ureditve in predlagal mogoče nove rešitve, ki lahko pozitivno vplivajo na črnogorske aktivnosti v zoperstavljanju terorizmu.

Relevantnost magistrskega dela izhaja iz dejstva, da se s problemom pojavaterorizma in njegovega zoperstavljanja danes ukvarja veliko avtorjev na Zahodnem Balkanu, predvsem v BiH, na Kosovu, v Makedoniji in Srbiji, medtem ko se le malo avtorjev ukvarja s terorizmom v Črni gori. Literatura, ki obstaja, je osredotočena predvsem na omenjene države, toda študije, ki bi opisovale potencialne teroristične grožnje varnosti v Črni gori oziroma nacionalnovarnostnemu sistemu Črne gore v zoperstavljanju terorizmu, tako rekoč ni. Tudi obstoječa literatura se največkrat nanaša samo na delovanje policije kot ene od nosilcev protiterorističnih dejavnosti. Z magistrskim delom bom nadgradil nekatere teoretične in praktične vidike redkih avtorjev, ki so se ukvarjali s terorizmom v Črni gori. Hkrati bom poskušal odgovoriti na vprašanja o potencialnih terorističnih grožnjah Črni gori kot tudi primernosti trenutne ureditve in ukrepov v zoperstavljanju terorizmu in kako le-te v prihodnje izboljšati oziroma predlagati model ureditve zoperstavljanja terorizmu, ki bi bil za Črno goro najbolj optimalen.

Družbeni značaj problema se izraža v potrebi iskanja načina, kako lahko sodobna družba, v tem primeru Črna gora, pravočasno prepozna teroristične grožnje, ki pretijo njenim državljanom in ozemlju, ter na tej podlagi izboljša sistem zoperstavljanja terorizmu v skladu s sodobnimi demokratičnimi načeli.

Raziskava ima pri predmetu proučevanja omejitve glede na obseg tematike, kompleksnost problema, stopnjevanje ključnih informacij, in kot rečeno, glede na to, da se je s terorističnimi grožnjami v Črni gori ukvarjalo malo avtorjev ter da literature na to temo skoraj ni. Nadaljnja omejitev te naloge je tudi v tem, da je narejena izključno na javnih virih.

2.2 Cilji proučevanja

Cilji moje raziskave izhajajo iz opredeljenega predmeta in problema raziskave. Glavni cilj magistrskega dela je raziskati potencialne teroristične grožnje Črni gori ter analizirati trenutno stanje in možnosti nacionalnega varnostnega sistema Črne gore v zoperstavljanju terorizmu.

Izvedbeni cilji so naslednji:

- spoznati čim več dejstev o naravi, karakteristikah in vzrokih ter posledicah terorističnih dejanj,
- ugotoviti potencialne nosilce terorističnih groženj Črni gori,
- ugotoviti mogoče načine in razloge ogrožanja varnosti Črne gore s terorističnim dejanjem,
- ugotoviti, kakšna je zakonska ureditev zoperstavljanja terorizmu v Črni gori, ter primerjati z listinami in resolucijami OZN, EU in drugimi mednarodnimi pravnimi akti,
- ugotoviti nosilce zoperstavljanja terorizmu v Črni gori in druge subjekte, ki sodelujejo pri tem,
- ugotoviti, na kakšen način različni organi v Črni gori sodelujejo med sabo oziroma kako koordinirajo aktivnosti zoperstavljanja terorizmu, in
- analizirati obstoječo črnogorsko ureditev zoperstavljanja terorizmu in na podlagi ugotovitev analize predlagati morebitne nove rešitve.

2.3 Hipoteze

V magistrski nalogi si bom zastavil in preveril naslednje hipoteze:

Hipoteza 1:

Zaradi specifičnega geopolitičnega in geostrateškega položaja kot tudi zavezanosti vključevanju v evroatlantske integracije je varnost Črne gore potencialno bolj ogrožena s strani terorizma.

Hipoteza 2:

Protiteroristično načrtovanje in organiziranje subjektov nacionalne varnosti Črne gore je kompleksen proces, ki ga je treba nenehno izboljševati in prilagajati sodobnim izzivom in grožnjam.

Hipoteza 3:

V skladu z zakonsko ureditvijo imajo osnovni nosilci protiteroristične dejavnosti v Črni gori (ANB in Policija) ustrezno podlago za uspešno zoperstavljanje terorizmu.

2.4 Metodološki pristop

Za doseganje ciljev naloge in verifikacijo hipotez bom v magistrskem delu uporabil več različnih raziskovalnih metod, njihova izbira pa je prilagojena predmetu in namenu raziskovanja. V nalogi bom uporabil in kombiniral naslednje raziskovalne metode:

Metodo analize vsebine in interpretacije virov sem uporabil za pridobitev informacij iz primarnih in sekundarnih virov, za predstavitev in analizo terorizma kot pojava, analizo protiterorizma, potencialnih terorističnih groženj Črni gori ter organiziranost Črne gore v zoperstavljanju terorizmu. Primarni viri so mednarodne konvencije, resolucije in listine, zakoni in podzakonski akti, ki določajo teroristične dejavnosti ter sistem zoperstavljanja terorizmu. Sekundarne vire sem uporabil na podlagi omenjene metode za proučevanje različnih knjig, publikacij in znanstvenih člankov, ki obravnavajo navedeno temo.

S pomočjo **primerjalne (komparativne) metode** sem primerjal črnogorsko protiteroristično zakonodajo z mednarodnim pravom, listinami ter resolucijami OZN in drugimi mednarodnimi akti.

Z **deskriptivno metodo** sem natančneje opredelil temeljne pojme, povzročitelje in značilnosti njihovega delovanja. To metodo sem uporabljal pri predstavitvi rezultatov raziskave.

Pri izdelavi magistrskega dela sem se naslanjal tudi na metodo **neposrednega opazovanja z lastno udeležbo** glede na to, da več kod 10 let delam v nacionalnovarnostnem sistemu Črne gore.

Metodo intervjuja sem uporabil z odgovorno osebo iz nacionalnovarnostnega sistema Črne gore, ki se ukvarja z pojavom terorizma in bojem proti terorizmu v Črni gori.

Metodo **študije primera** sem uporabil za proučitev in analizo akcije črnogorskih varnostnih služb Orlov let.³

Za povezavo naštetih metod sem uporabil **analitično-sintetično metodo**, s katero bom potrdil ali zavrnil postavljene hipoteze in podal zaključke.

3 OPREDELITEV OSNOVNIH POJMOV

3.1 Terorizem

Pojmovna opredelitev terorizma

Kljub velikim naporom se znanstveniki, politiki, strokovnjaki za varnost in pravniki niso uspeli uskladiti glede pomena besede niti glede opredelitve pojma terorizem, čeprav se vsi strinjajo, da je terorizem eden največjih današnjih problemov. V zvezi s tem je logično, da je vsaka dejavnost pri opredeljevanju terorizma kot tudi odkrivanju ter proučitvi metod

³ Leta 2006 je črnogorska policija v protiteroristični akciji, imenovani Orlov let, aretirala 17 oseb albanske narodnosti, ki so bili pozneje obsojeni za načrtovanje terorističnih napadov v Črni gori.

delovanja terorističnih organizacij predstavljala pomemben korak pri ustvarjanju predpostavk za uspešno zoperstavljanje terorizmu v svetu.

Obstajajo mnogi razlogi, zakaj je težko izdelati objektivno opredelitev terorizma, ki bi bila univerzalno sprejemljiva, predvsem zaradi pogostega mešanja terminov teror (strah) in terorizem, spremembe terorizma kot pojav skozi družbeno-zgodovinski kontekst⁴, politične moči posameznih držav, religije, vpliva medijev, različnih specifičnih form (klasifikacij) terorizma⁵ itn. (Vajt 2004, 5–8). Postaviti eno samo opredelitev terorizma je izredno težko že samo zaradi različnega dojemanja vlad in držav ter zaradi spreminjajoče se konotacije besede terorizem zadnjih dvesto let (Hoffman 1998, 26). Čaleta tudi navaja, da je terorizem težko opredeljiv pojem, ker je povezan s politiko, kot so si različne politike, tako različno je tudi dojemanje terorizma (Čaleta 2010, 35). Po drugi strani ne obstaja soglasje glede njihovega praktičnega ovrednotenja. Dejavnosti so za nekatere legitimno dejanje obrambe, za druge so te aktivnosti teroristično dejanje. Te razlike izhajajo iz navzkrižja interesov različnih družbenopolitičnih in religijsko-kulturoloških pristopov terorizmu. Velik problem za popolni uspeh mednarodnih dejavnosti v boju proti terorizmu so tudi različni dvostranski standardi v pristopu in opredeljevanju sodobnega terorizma s strani nekaterih velikih sil, kar dodatno zaplete že tako veliko problemov splošne varnosti in daje na stran popolni uspeh boja proti terorizmu (Mašulović 2007, 57).

V najširšem smislu se terorizem šteje kot način političnega boja, za katerega je značilna uporaba terorja (od latinske besede *terror*)⁶, tj. sistematičnega nasilja zaradi zastraševanja nasprotnika in zloma njegovega odpora. Beseda terorizem je sestavljena iz samostalnika teror (iz francoske besede *terreur* – pomeni sejanje strahu, uporabo nasilja) in samostalniške pripone -izem. V tem smislu sistemsko uporabo nasilja (»sistem terorja«) ni

⁴ Moderni terorizem poteka iz francoske revolucije (1789–1795) in je uporabljen kot termin, da opiše akcije francoske vlade. Do leta 1848 se pomen tega pojma spreminja in opisuje nasilne revolucionarje, ki so se uprli vladi. Konec 19. in na začetku 20. stoletja se je terorizem uporabljal pri opisovanju nasilnih dejavnosti različnih skupin: delovne organizacije, anarhisti itn. Po drugi svetovni vojni je bil terorizem namreč obravnavan znotraj revolucionarnega konteksta, v letu 1980 pa je bil označen za premišljeno sredstvo za destabiliziranje Zahoda, še posebej se je povečal pomen državnega terorizma. V novem stoletju se definicije terorizma spet spreminjajo. Terorizem se danes nanaša na velike skupine, ki so samostojne od držav, na verske fanatike, ki uporabljajo nasilje ter nasilniške skupine, ki terorizirajo druge skupine, boreč se za določen cilj. Iz tega sledi, da terorizem ni čvrst pojem, kot zločin terorizma določen z družbo in z družbenimi spremembami, se spreminja tudi njegov pomen (Vajt 2004, 5–6).

⁵ Včasih se terorizem opredeli v okviru specifičnega konteksta: tehnološki terorizem (orožje za množično uničevanje), kiberterorizem, narkoterorizem itn. (Vajt 2004, 8).

⁶ »[...] pomeni strah, grozo« (Latinsko-slovenski slovar 1997, 535). Najstarejši koren besede teror bi mogli šteti stranski glagol *tras* s pomenom trepetati (Dimitrijević 2000, 120).

treba absolutno izenačevati s terorizmom. Medtem ko je sistem terorja značilen za vladavino zastraševanja, strahovlado, strah, se terorizem uvršča v politično nasilje⁷. Terorizem je splošno sprejet kot uporaba protizakonite sile, ki je usmerjena v spremembo politike, sistema ali oblasti, oz. spremembo stanja posameznika v družbi ali družbe v celoti. Torej, terorizem je vedno politično motivirano nasilje oz. le tisti teror, ki vsebuje socialno-psihološko (politično) komponento. Iz navedenega lahko zaključimo, da je teror po sami definiciji precej širši pojem, kot ga zajema terorizem (Milošević 2005, 8–9).

Kljub temu da obstaja veliko težav pri opredelitvi terorizma, so ga nekateri avtorji in inštitucije poskušali opredeliti. V pojmovni opredelitvi sodobnega terorizma obstajajo akademske in administrativne definicije. Akademske definicije so zasnovane na znanstveni razlagi sodobnega terorizma, medtem ko so administrativne izdelek določenih državnih in mednarodnih inštitucija in le-te obstajajo v praksi (Gaćinović 2008, 30).

V Slovarju slovenskega književnega jezika je terorizem opredeljen kot »uporaba velikega nasilja, predvsem proti političnem nasprotnikom, s katerim se hoče doseči, da se kdo koga boji. Uporablja se lahko ekspresivno, kar pomeni uporabo nasilja, nasilnega ravnanja, s katerim se želi doseči, da si kdo ne upa ravnati kot si želi.« (SSKJ 2002, 71).

V Politični enciklopediji je pojem terorizem opredeljen kot doktrina in metoda za določene cilje s sistemsko uporabo nasilja (Vojaška enciklopedije 1975, 1079). Medtem se v Vojaškem leksikonu razlaga terorizem kot organizirana in sistematična uporaba postopkov nasilja z namenom, da se z izvajanjem strahu in osebne negotovosti državljanov podre avtoriteta države ali pa izpolnijo nekateri politični cilji (Vojaški leksikon 1981, 622).

V članku Teroristično ogrožanje nacionalne in mednarodne varnosti je Prezelj povzel opredelitve nekaterih avtorjev. Tako Enders in Sandler opredeljujeta terorizem kot ekstremno nasilje ali grožnjo z ekstremnim nasiljem, ki z ustrahovanjem večjega občinstva skuša doseči določene politične cilje. Po Srdiću je terorizem opredeljen kot doktrina in metoda boja za določene cilje in sistematično uporabo nasilja. Combova je na figurativen način opredelila terorizem kot sintezo vojne in teatra, dramatizacijo najbolj prepovedanih

⁷ V opredelitvi pojma terorizem je ta politična komponenta prevladujoča glede na to, da je politika redko dosegala svoje cilje brez uporabe nasilja ter da je vedno skozi zgodovino nasilje v primerjavi z nenasilnimi sredstvi predstavljalo krajšo in hitrejšo pot (Čaleta 2010, 33).

oblik nasilja na nedolžnih žrtvah pred publiko s ciljem ustvarjanja občutkov v politične namene. Torej, terorizem je nasilno dejanje s političnim ciljem in motivom, ki je zagrešeno zoper nedolžne osebe in izvedeno pred publiko, pri kateri se želi doseči reakcija v obliki strahu. Vsa teroristična dejanja so nasilna dejanja, obratno ne drži (Prezelj 2006a, 20).

Prezelj (Prezelj 2006a, 20) opredeljuje terorizem kot načrtovanje, organiziranje, izvajanje in podpiranje nasilnih dejavnosti, večinoma proti nedolžnim civilnim ciljem v smeri doseganja določenih političnih ciljev (predvsem v smeri vplivanja na vlade, da sprejmejo določen ukrepe).

Chomsky pojem terorizma vidi prav tako, kakor je opredeljen v uradnih ameriških dokumentih: »Pretehtana raba nasilja ali grožnja z njim, da bi dosegli cilje, ki so politične, verske ali ideološke narave. To je mogoče s pomočjo zastraševanja, nasilja ali vcepljanja strahu.« (Chomsky 2005, 78).

Mednarodni terorizem je oblika in metoda izvrševanja nasilja, ki presega meje ene države. Namen je doseganje določenih političnih ciljev tako na nacionalni kot tudi na mednarodni ravni. Mednarodni terorizem izvajajo posamezniki, organizacije ali skupine. Njihov izgovor za doseganje ciljev je »nasilje z nasiljem.« (Anžič 2001, 11).

Purg meni, da je mednarodni terorizem »grožnja z uporabo sile oziroma izvrševanje dejanj fizičnega nasilja, ki presegajo meje ene države in jih izvajajo nedržavne organizacije, skupine ali posamezniki oziroma posamezniki in skupine, ki pripadajo specializiranim državnim institucijam (ali so pod njihovim vplivom), da bi dosegli določene politične cilje oziroma izzvali politične posledice – tako na nacionalni kot mednarodni ravni.« (Purg 1997, 33).

OZN opredeljuje, da je terorizem »delo odvzeta življenja, ranitev ljudi, uničevanja ali poškodovanja lastnine civilistov ali držav s strani posameznikov ali skupine ljudi, ki samostojno delujejo, zaradi določenih političnih ciljev.« (Vajt 2004, 10).

US State Department (Naslov št. 22 sekcije 2656f (d)) definira terorizem kot vnaprej premišljeno, politično motivirano nasilje subnacionalnih skupin ali tajnih agentov proti

tarčam, ki se ne morejo boriti, in se po navadi izvaja z namenom vplivanja na javnost (Hofman 1998, 38).

Tudi FBI terorizem definira kot »nelegalno uporabo sile ali nasilja proti ljudem ali njihovemu imetju s ciljem zastraševanja ali prisile neke vlade, civilnega prebivalstva ali katerega koli drugega njihovega segmenta zaradi doseganja političnih ali socialnih ciljev.« (Vajt 2004, 15).

Z analizo različnih opredelitev terorizma lahko določimo štiri glavne vsebinske elemente: nasilje, strah, cilj in motiv. Danes obstaja visoka stopnja soglasnosti o tem, da je nasilje najpomembnejša komponenta pri definiranju terorizma, kjer se pojem fizičnega nasilja dopolnjuje s psihološkim in strukturnim nasiljem. Psihološka komponenta povzročanja strahu pri posamezniku, skupini ali družbi je za teroriste pomembnejša kot sam akt nasilja. Motiv je notranja sila, ki teroriste spodbuja k dejavnostim, dokler so cilji⁸ politično motivirani. Njihov uspeh je odvisen predvsem od ravni organiziranosti nacionalnovarnostnega sistema v državi, v kateri se načrtuje teroristična dejavnost.

Zanimiv pristop pri določanju ključnih sestavin terorizma sta dala Schmid in Jongman v svojem delu *Political Terrorism*, v katerem sta analizirala 109 akademskih definicij terorizma, nastalih v obdobju 1936–1981. Iz teh definicij sta avtorja povzela temeljne elemente in jih združila v 22 glavnih elementov (glej Tabela 3.1). Ugotovila sta, da obstajajo štirje elementi, ki so največkrat vključeni v definicije terorizma: nasilje, politični cilji, strah in grožnja.

⁸ Mašulović meni (Mašulović 2007, 66–67), da so cilji teroristov lahko: trenutni (pridobitev simpatije za svoje delo, vznemiriti ali slabiti učinkovitosti vlade, vojaških ter drugih elementov varnostnega sistema, izkazovanje nemožnosti vlade, da zaščiti svoje prebivalce itn.) in dolgoročni (politične spremembe v državi, revolucija, družbena vojna, vpliv na nacionalne in mednarodne odloke itn.).

Tabela 3.1: Odstotek elementov, definicija po Schmidu in Jongmanu v 109 analiziranih definicijah leta 1988

	Element definicije	Odstotek (%)
1.	Nasilje, moč	83,5
2.	Politični	65
3.	Strah, poudarjen teror	51
4.	Grožnja	47
5.	Psihološki učinki in pričakovane reakcije	41,5
6.	Razlikovanje med ciljnimi žrtvami	37,5
7.	Namenska, načrtovana, sistematična, organizirana akcija	32
8.	Metoda vojskovanja, strategija, taktika	30,5
9.	Nenormalnost v razmerju do sprejetih pravil brez humanitarnih omejitev	30
10.	Prisila, izsiljevanje, uvajanje privolitve	28
11.	Vidik javnosti	21,5
12.	Arbitraža, neosebni, naključni značaj in diskriminacija	21
13.	Civilisti, nevojaki, neodvisni, zunanji opazovalci kot žrtve	17,5
14.	Ustrahovanje	17
15.	Poudarjena nedolžnost žrtev	15,5
16.	Skupina, gibanje, organizacija kot krivec	14
17.	Simbolični vidik, demonstracije proti drugim	13,5
18.	Nepreračunljivost, nepredvidljivost, nepričakovanost pojava nasilja	9
19.	Tajna, prikrita narava	9
20.	Ponovljivost, nenehni ali občasni značaj nasilja	7
21.	Kriminal	6
22.	Zahteve tretje strani	4

Vir: TTSRL (2008, 22); Guelke v Čaleta (2010, 39)

Leta 2004 je Schmid izdelal dodatno analizo elementov v 165 definicijah terorizma (poleg akademskih je analiziral tudi nevladne definicije terorizma) in je ugotovil deset najpogostejših elementov (glej Tabelo 3.2).

Tabela 3.2: Odstotek elementov, definicija po Schmidu v 165 analiziranih definicijah leta 2004

	Element definicije	Odstotek (%)
1.	Politični	68
2.	Teror (nad ljudmi)	59
3.	Grožnja	42
4.	Prisila	38
5.	Civilno prebivalstvo	36
6.	Taktika, strategija	35
7.	Ilegalno, kriminal	30
8.	Demonstrativna uporaba	28
9.	Komunikacija	27
10.	Psihološko bojevanje	12

Vir: TTSRL (2008, 22–23)

Na podlagi navedenih raziskav je Schmid opredelil terorizem z akademskega vidika, in sicer: »Terorizem je strah vzbujajoča metoda ponavljajočega se nasilja, (pol)tajnih posameznikov, skupin ali predstavnikov držav zaradi značilnih kriminalnih in političnih vzrokov, pri čemer za razliko od atentatov žrtve nasilja niso neposredne tarče. Neposredne človeške žrtve nasilja so naključni cilji ali selektivno (simbolične) izbrane ciljne skupine in služijo kot prenosniki sporočila.« Schmid nadaljuje: »Z grožnjami in nasiljem podprti postopki komuniciranja med teroristi (organizacijami), (ogroženimi) žrtvami in glavnimi tarčami so namenjeni manipuliranju glavne ciljne skupine, ki se poistoveti z žrtvami. S tem se glavna ciljna skupina spremeni v tarčo nasilja, tarčo zahtev in tarčo pozornosti glede na to, ali je ustrahovanje, prisila ali propaganda primarni namen teroristov.« (Schmid v Čaleta 2010, 40).

Na podlagi analize naštetih definicij terorizma lahko zaključimo, da je terorizem res najvarnejši način uporabe nasilja nad civilnim prebivalstvom in državno institucijo zaradi doseganja političnih ciljev. Vse dosedanje definicije terorizma imajo svojo kvaliteto, vendar še nobena ni splošno sprejeta v OZN. Mnoge definicije vsebujejo politične motive tistega, ki opredeljuje terorizem, vendar niso prepričane v definiranju terorističnih postopkov, zato prihaja do uporabe dvojnih standardov, pri tem pa se ne dosega popoln uspeh v boju proti terorizmu na globalni ravni.

Klasifikacija terorizma

Težave, ki veljajo pri opredeljevanju terorizma, se najdejo tudi pri njegovi klasifikaciji. V strokovni literaturi obstaja veliko različnih klasifikacija terorizma. To, kar je pomembno za te klasifikacije, je, da imajo predvsem teoretično in metodološko lastnost, oziroma da se klasifikacije med sabo ne izključujejo, ampak prekrivajo. V nalogi sem se odločil za klasifikacijo avtorja Miloševića (glej Tabela 3.3), za katero mislim, da je najpodrobnejša.

Tabela 3.3: Klasifikacija terorizma

Glede na element tujosti	<ul style="list-style-type: none">▪ Notranji (domači)▪ Transnacionalni▪ Meddržavni
Glede na sredstvo terorja	<ul style="list-style-type: none">▪ Klasični<ul style="list-style-type: none">- Konvencionalni- Nekonvencionalni▪ Kemični▪ Biološki (»bioterrorizem«)▪ Nuklearni
Glede na nominalne cilje aktivnosti	<ul style="list-style-type: none">▪ Ideološki<ul style="list-style-type: none">- Kvazi revolucionarni (anarhoidni, »levi«, »rdeči«)- Nihilistični- Reakcionarni (fašistoidni, »črni«, »beli«)▪ Versko-politični▪ Etnični<ul style="list-style-type: none">- Separatistični- Iredentistični- Unitaristični
Glede na objekt neposrednega nasilja	<ul style="list-style-type: none">▪ Individualni▪ Množični
Glede na način izbira žrtve	<ul style="list-style-type: none">▪ Selektivni▪ Neselektivni (naključni)
Glede na lokacijo napada	<ul style="list-style-type: none">▪ Urbani▪ Ruralni (mestna gverila)
Glede na predvidevani cilj in politične posledice	<ul style="list-style-type: none">▪ Antidržavni▪ Prodržavni (prorežimski)
Glede na stopnjo podpore tujih držav	<ul style="list-style-type: none">▪ Avtohtoni (liberalni)▪ Pokroviteljski (»postmoderni«).

Vir: Milošević (2005, 14)

Tudi v grobi razmejitvi lahko pojavne oblike terorizma razdelimo v dve glavni skupini, konvencionalno in nekonvencionalno. Pri konvencionalnem terorizmu⁹ je glavni cilj teroristov povzročiti smrt ali telesne poškodbe pri čim večjem številu ljudi oz. popolno uničenje nekaterih infrastrukturnih sistemov, doseganje stanja zgroženosti in strahu prebivalcev zaradi izvajanja pritiska na vlado ali mednarodne organizacije k izvedbi nekega dejanja ali njegove opustitve. Pod pojmom nekonvencionalni terorizem se obravnava predvsem uporaba orožja za množično uničevanje ter drugih nekonvencionalnih oblik terorističnih dejanj¹⁰ (Čaleta 2010, 49).

Značilnosti sodobnega terorizma

Sodobni terorizem je danes večdimenzionalni politični fenomen zaradi pomembnih razlik tako v oblikah manifestiranja, ki so pogojeni z razvojem znanosti, tehnike in tehnologije, kot tudi raznovrstnostjo družbenih, ekonomskih, političnih in zgodovinskih korenin nastanka. Sodobni terorizem je postal pomemben dejavnik mednarodnih odnosov in je v tesni korelaciji s pojavom globalizacije in izkorišča vse vplive, ki jih prinaša novo stoletje. Ko analiziramo značilnosti sodobnega terorizma, je na prvem mestu politično motivirana namera ali *animus terrorandi*, ki se nanaša na doseganje določenega cilja s terorizmom. Nadalje je tu organiziranost oz. oblikovanje določene organizacije, ki temelji na ideoloških, političnih, filozofskih ali religioznih pozicijah enako mislečih. Posledice terorističnega dejanja imajo sekundaren učinek. Teroristično dejanje postane sredstvo za določanje cilja oz. zastrašitev širše javnosti. Za sodobni terorizem so značilne tudi raznovrstnost tarč, ekonomičnost izvajanja terorističnih aktivnosti, komunikativnost, publiciteta itn.

Naštete lastnosti sodobnega terorizma lahko dopolnimo z opisom Charlesa Kegleyja (Kegley 2003, 9–13), po mnenju katerega je terorizem: ***globalen*** – državne meje ne predstavljajo več ovire za terorizem¹¹. V obdobju globalne odvisnosti v svetu, kjer vzroki

⁹ Glede na taktiko, ki jo teroristi uporabljajo, v konvencionalni terorizem štejemo: atentate, požige, podstavljanje eksplozivnih teles, zajetje talcev, ugrabitve letal in drugih prevoznih sredstev, zasedbe, oborožene rope in napade na različne infrastrukturne zmogljivosti, sabotaže, lažne preplaha (Čaleta 2010, 50–52).

¹⁰ »[...] v to kategorijo še štejemo radiološki terorizem, kemični in bioterorizem, jedrski terorizem, v zadnjem času pa se vedno bolj pojavlja informacijski ali kiberterorizem.« (Čaleta 2010, 49)

¹¹ Danes je zelo težko najti teroristične dejavnosti, ki niso mednarodno podprte, s ciljem preko meje, spodbujene po navadi z globalnimi okoliščinami, globalne po svojim poledicah in usmerjene proti globalni skupini (Kegley 2003, 9).

na enem mestu povzročijo posledice, na drugem nastaja okolje, ki je podlaga za nastanek in delovanje terorizma kot tudi za njegovo transformacijo od subnacionalnega fenomena do sredstva za doseganje političnih ciljev na globalni ravni; *smrtonosen* – je očitno pomikanje terorizma od teatralnih nasilnih dejavnosti proti množičnemu neselektivnemu ubijanju civilistov zaradi izzivanja družbenih pretresov; *civilno obarvan* – glavni akterji terorističnih dejavnosti danes so t. i. *non-state actors*; *tehnološko moderniziran* – v terorističnem napadu se uporablja najnovejša sodobna tehnologija; *ekstremno fanatičen* – med izvajanjem terorističnega napada mnogi teroristi žrtvujejo svoje življenje, v akcijah, ki ne morejo biti zaustavljene ali preprečene s pogajalskim kompromisom, in povzročijo veliko število žrtev; *sovražen do tarč* – v terorističnem napadu terorist želi, da tarča trpi zaradi tega, kar je, kar dela kot tudi zaradi vrednot, ki jih zastopa; *nov in prepoln nepoznanih izzivov in zaradi tega nepredvidljiv* – kljub številnim obveščevalnim podatkom so teroristične akcije nepredvidljive in presenetljive. Teroristični napad se lahko zgodi kjer koli, kadar koli, brez možnosti preventivnega delovanja.

Upoštevaloč vse elemente in lastnosti sodobnega terorizma, je očitno, da bo mednarodni varnostni sistem v naslednjem obdobju pred velikimi izzivi, kako ohraniti kolektivno varnost držav, zaščititi prebivalce in infrastrukturo.

3.2 Protiterorizem in procesi preprečevanja terorizma

Proti terorističnim aktivnostim se mora najprej boriti sam sistem države in družbe z močjo, kakovostjo, vitalnostjo, demokracijo, ki se nahaja v njegovi podlagi, s pravno državo in daljšim razvojem svobode in človekovih pravic ter z utrditvijo teh odnosov v vseh porah družbenega življenja. Če je demokratična družba etično, zakonodajno in organizacijsko močnejša in stabilnejša, potem je odgovorna, da zaščiti svoje prebivalce in lastnino ter zmanjša možnost terorističnih aktivnosti.

V literaturi obstajata dva različna pojma, ki se uporabljata v zoperstavljanju terorizmu. Antiterorizem (ang. antiterrorism) se nanaša na sveženj obrambnih ukrepov, ki se zavezujejo v zaščiti ljudi in lastnine, ali kot znanje, seznanjenost s terorističnimi grožnjami kot tudi ukrepi, ki se realizirajo, da bi se njihovo dejanje ublažilo. Ta pojem se nanaša na defenzivne ukrepe zaščite pred terorizmom ali boj proti terorizmu na lastnem ozemlju.

Protiterorizem (ang. counter-terrorism) se največkrat nanaša na ofenzivne ukrepe za preprečevanje terorizma in se uporablja zunaj lastnega ozemlja (Gaćinović 2008, 33–34).

Purg pod pojmom boja proti mednarodnemu terorizmu predvsem razume »tvoren odnos do omenjenega problema, ki se odraža skozi različne oblike in stopnje dejavnosti – od verbalnega obsojanja, kazenskopравnih elementov, pa vse do organiziranja posebnih organizacij za boj proti mednarodnemu terorizmu.« (Purg 1997, 34).

Protiteroristične dejavnosti morajo poleg vojaške varnosti in obveščevalno-varnostnih aktivnosti vključevati diplomatsko, politično, gospodarsko, zdravstveno in znanstveno dejavnost. Boj proti terorizmu ne sme pomeniti maščevanja in ne sme imeti rasnega, verskega ali podobnega predznaka in ne sme bistveno posegati v dosežene standarde pri varovanju človekovih pravic (Anžić 2002, 465).

Grožnja s terorizmom in teroristična dejanja so prisilila države k ukrepom in pripravi ustreznih dogovorov zaradi lastne zaščite. Na podlagi tega Krunić navaja naslednje ukrepe države v zoperstavljanju terorizmu¹²:

- obveščevalna dejavnost;
- fizična zaščita objektov in osebnosti; aretacije in kaznovanje teroristov;
- mednarodna izolacija in izvajanje drugih sankcij zoper države, ki podpirajo teroriste;
- sprejetje mednarodnih konvencij, ki sankcionirajo konkretne oblike terorizma;
- ustanovitev posebne enote, specializirane za boj proti teroristom;
- aktivno sodelovanje v načrtovanju kriznega upravljanja in taktični ukrepi za obvladovanje terorističnih incidentov.

Nadalje Krunić navaja, da so za boj proti terorizmu potrebne vrhunsko opremljene in organizirane specializirane sile ter se je treba vključiti v mednarodno sodelovanje na področju boja proti terorizmu (izmenjava podatkov, sodelovanje v določenih akcijah itn.) (Krunić 1993, 412–422).

Mijalkovski meni, da morajo posebno pozornost v protiterorističnih dejavnostih nekatere države posvetiti protiteroristični preventivi, oz. da je treba terorizem učinkovito odbijati,

¹² Ukrepi se lahko razdelijo na aktivne (ofenzivne) in pasivne (defenzivne) (Krunić 1993, 415).

dokler predstavlja varnostni izziv za državo, ki je potencialna tarča. Pod tem se razume usklajena institucionalna in operativna angažiranost državnih in družbenih organov ter inštitucij, da se onemogoči teroristom uresničiti kakršne koli dejavnosti (bodisi priprave za teroristično dejanje bodisi samo teroristično dejanje). Institucionalna preventivna protiteroristična angažiranost zajema normativno–teoretično urejenost zoperstavljanja terorizmu oz. sprejetje ustreznih zakonov, doktrin in strategij, medtem ko operativna ali praktična angažiranost vključuje ofenzivno aktivnost državnih in družbenih subjektov z učinkovito uporabo normativno-teoretične uredbe zaradi zaščite vitalnih vrednot in interesov države ter družbe. Protiteroristična preventiva predstavlja sistem normativno-teoretičnih in praktičnih diplomatskih, političnih, varnostnih, finančnih, pravosodnih, carinskih, izobraževalnih in drugih dejavnosti, s pomočjo katerih država teži, da se zaščiti pred terorističnimi dejavnostmi (Mijalkovski 2007, 579–580).

Gaćinović pri razlagi razlike med antiterorizmom in protiterorizmom navaja, da se protiterorizem nanaša na ofenzivne ukrepe s ciljem preprečevanja sodobnega terorizma zunaj ozemlja lastne države, kar po navadi delajo velike sile, kot ZDA, Velika Britanija in Rusija. Za države, ki promovirajo antiteroristično strategijo oz. boj proti terorizmu na lastnem ozemlju, je ustrezen termin antiterorizem, ki se nanaša na preventivne, represivne in bojne ukrepe državnih subjektov. Gaćinović meni da je antiterorizem sprejemljiv za vse, medtem ko je protiterorizem sprejemljiv samo za najmočnejše države, ki zaradi svoje vojaške in ekonomske moči niso *de facto* pod kontrolo OZN. Antiterorizem je sestavljen iz obrambnih ukrepov in postopkov zaradi povečanja ravni zaščite posameznikov in lastnine pred terorističnimi aktivnostmi. Nanaša se na uporabo varnostnih ukrepov zaradi pravočasnega opozorila za grožnje in razumevanja terorističnih nevarnosti. Vključuje vse aktivnosti, ki jih uporabljajo državne in mednarodne organizacije v boju proti terorizmu. Gaćinović antiterorizem opredeljuje »kot sklop ukrepov, aktivnosti in postopkov, ki jih realizirajo OZN in državne inštitucije na lastnem ozemlju s ciljem pravočasnega prepoznavanja in iztrebljenja sodobnega terorizma, z uporabo strategije preprečevanja in vračanja.« (Gaćinović 2007, 34–35).

Iz analize naštetih definicij protiterorizma lahko zaključimo, da je to zelo zapleten proces, ki zahteva preventivno, represivno in celo bojno delovanje varnostnih struktur države z uporabo mednarodnih pravnih norm, sprejetih v OZN, in drugih mednarodnih inštitucij kot

tudi vključevanje in sodelovanje v mednarodnih aktivnostih na področju boja proti terorizmu.

3.3 Nacionalna varnost

Varnost je zelo kompleksen, zapleten ter interdisciplinarni pojem. Zaradi tega je njegovo znanstveno proučevanje zelo oteženo. Veliko teoretičnih pristopov kaže na celotno kompleksnost upravljanja varnosti, tako da je danes zelo težko dati splošno sprejeto definicijo varnosti. Razlogi so izražene spremembe, njihove dinamičnosti, kompleksnosti, medsebojne odvisnosti itn. (Masleša 2007, 34–35). Tudi Dragišić meni (Dragišić 2009, 163), da je pojem varnosti težko opredeliti predvsem zaradi vrednostnih stališč oz. vrednot, ki jih je treba zaščititi (fizična in lastninska varnost, politična neodvisnost, ozemeljska celovitost, mednarodni mir itn.), ter osnovnega subjekta, ki je predmet zaščite (prebivalec posameznik, država, mednarodna skupnost, socialna varnost, ekonomski sistem, življenjsko okolje itn.).

»Če gledamo zgodovinsko, lahko zaključimo, da je varnost temeljna vrednota medčloveških odnosov, zagotavljanje katere se institucionalizira z nastankom suverene države in sistema držav na globalni ravni. Glede na to se danes sodobni varnostni vzorec navzven obravnava v obliki štirih temeljnih konceptualnih okvirov, in sicer: (1) individualna varnost, (2) nacionalna varnost, (3) mednarodna varnost in (4) globalna varnost.« (Grizold 1999, 2–3). Sam pojem »nacionalna varnost« je prvič uporabil Walter Lipman 1943. leta v svojem delu *U.S. Foreign Polisy*. Ta pojem se je takoj po drugi svetovni vojni našel v slovarjih sodobnih držav in se nanašal na zaščito celovitosti suverenih držav (Masleša 2007, 36). Pojem nacionalne varnosti se najsplošneje opredeljuje kot varnost državnega ozemlja in vključuje varnost nacionalnega ozemlja (vključno z zračnim prostorom in ozemeljskimi vodami), življenje ljudi in njihove lastnine, utrditev mednarodnega statusa države in ohranitev nacionalne suverenosti (Grizold 1998, 3). Torej, sodobne države s svojo nacionalnovarnostno politiko opredelijo cilje in sredstva za zagotavljanje lastne varnosti ter svoj prispevek k zagotavljanju širše mednarodne varnosti. »V tem okviru sta temeljni premisi vsake nacionalnovarnostne politike: (1) zaznavanje oz. priznavanje virov ogrožanja v družbi in mednarodnem okolju in (2) organiziranje zmogljivosti države pred zunanjim in notranjim ogrožanjem ter zagotavljanje okoliščin za

družbenogospodarski razvoj, socialne, ekološke in druge razsežnosti varnosti svoje družbe.« (Grizold in Ferfila 2000, 4).

Anžič nacionalno varnost opredeljuje kot funkcijo samostojne in suverene države, ki prevzema odgovornost za lastno varnost, odgovornost za globalno varnost kot tudi za varnost svojega naroda ter je sestavljena iz:

- varnosti nacionalnega okolja,
- zaščite življenja ljudi,
- zaščite osebnih in drugih interesov,
- zaščite človekovih pravic in svobode obrambe ter vzpostavitve nacionalne varnosti,
- ureditve temeljnih funkcij družbe in varnosti okolja (Anžič 1997, 36).

Tudi nacionalna varnost se opredeljuje kot sposobnost države (nacije), da svoje notranje vrednote zaščiti pred zunanjimi nevarnostmi (Benkowitz in Becket v Masleša 2007, 36) ali kot zaščita in onemogočanje nemotečega funkcioniranja osnovnih vrednot neke družbe (Đorđević 1985, 29).

Masleša opaža različne znanstvene pristope pri opredelitvi pojma in ne glede na to meni, da imajo različne definicije dovolj skupnih točk ter navaja, da »se pod nacionalno varnostjo razume predvsem fizični obstanek države z zaščito ozemeljske celovitosti in suverenosti, politično samostojnost z vsemi državnimi subjekti za zaščito osnovnih človekovih pravic in svobode ter drugih vrednot državljanov kot tudi ostalih vrednot družbe pred notranjim in zunanjim grožnjami.« (Masleša 2007, 37).

Buzan meni, da je »paket nacionalne varnosti« sestavljen iz treh objektov, ki bi jih varovala država: ideje o državi, institucije države in fizične podlage države, ki jo tvorijo v glavnem prebivalci in ozemlje. Navaja, da je praktično nemogoče določiti univerzalno opredelitev varnosti, ki bi veljala v vseh primerih, zato je zbral definicije več avtorjev, ki vsak s svojega kota opredeljuje obravnavani pojem. Poglejmo nekatere:

- narod je varen takrat, ko mu ni treba žrtvovati svojih temeljnih vrednot za izogibanje vojni in je sposoben te vrednote tudi zavarovati v morebitni vojni;
- nacionalno varnost lahko definiramo kot zmožnost upreti se zunanji agresiji;

- nacionalna varnost kot politična entiteta vključuje tradicionalno obrambo in tudi nevojaške ukrepe države za zagotovitev preživetja, z namenom dosegati svoje notranje in mednarodne cilje;
- nacionalna varnost je zmožnost naroda, da uresniči svoje nacionalne interese;
- nacionalna varnost je ohranitev načina življenja, ki je še sprejemljiv za ljudi in združljiv s potrebami in legitimnimi prizadevanji drugih;
- nacionalna varnost je tisti del varnostne politike, ki ima za cilj oblikovanje nacionalnih in mednarodnih razmer, naklonjenih zaščiti ali okrepitvi osrednjih nacionalnih vrednot v odnosu s sedanjimi in morebitnimi prihodnjimi nasprotniki (Čaleta 2010, 26).

3.4 Nacionalnovarnostni sistem

Država kot politična in pravna organizacija mora s pomočjo lastnega nacionalnovarnostnega sistema svojim državljanom zagotoviti varnost, človekove pravice in temeljne svobode. Odnosi med subjekti, ki tvorijo nacionalnovarnostni sistem, so zagotovo zelo dinamični in vzajemni. Politični sistem vsake države določa, katerim subjektom se opredelijo obveznosti v nacionalnovarnostnem sistemu, kako in kdaj se ti subjekti angažirajo, kakšne so njihove pravice in dolžnosti itn. Nacionalnovarnostni sistem kot del političnega sistema sodobne družbe vpliva na notranje tokove v družbi, predvsem na ekonomske, politične, socialne, kulturne in druge odnose. Nacionalnovarnostni sistem lahko zavira ali spodbuja določen družbeni napredek.

Nacionalnovarnostni sistem sodobnih držav mora poleg notranjih (z ustavo in zakonom določenih) obveznosti upoštevati tudi mednarodne obveznosti. Sodobni nacionalnovarnostni sistem zajema subjekte, ki so po navadi usmerjeni v rešitev notranjih varnostnih problemov (policija, varnostne službe, elementi za dejanje v izrednih situacijah, zasebna varnost, pravosodni sistem itn.), in subjekte, ki so po navadi usmerjeni v rešitve zunanjih problemov (oborožene sile oz. vojska ter obveščevalne službe), ki so poleg notranjim pravnim normam podrejeni tudi mednarodnim normam. poleg tega mora država upoštevati tudi sprejete dvostranske in večstranske mednarodne pogodbe, povezane z varnostjo, kar označuje trdno odločenost nacionalnovarnostnega sistema mednarodnim obveznostim. Na podlagi tega lahko zaključimo, da »nacionalnovarnostni sistem

predstavlja podsistem širših družbenih sistemov, na načelih katerih temelji, oz. predstavlja zelo kompleksen sistem, ki je sestavljen iz niza podsistemov in elementov, ki so funkcionalno povezani« (Dragišić 2009, 163–164), ali »nacionalnovarnostni sistem je struktura sodobne družbe, v okviru katere se združujejo vse operativne dejavnosti varnosti, ki zagotavljajo varnost.« (Anžič 1997, 69).

Grizold nacionalnovarnostni sistem razume kot strukturo, ki zagotavlja varnost na ravni celotne družbe, oz. kot spekter državnih in nedržavnih subjektov, ki vsak na svojem območju pristojnosti izvajajo ukrepe, ki zagotavljajo ustrezno raven nacionalne varnosti. Nacionalnovarnostni sistem ni in ne more biti samostojen, pri njegovem delovanju je vedno v interakciji z drugimi nacionalnovarnostnimi sistemi oz. mednarodnim okoljem (Grizold 1998, 4).

Buzan opredeli nacionalnovarnostni sistem kot sklop aktivnosti, ki zajemajo pet dimenzij delovanja države: vojno, politično, ekonomsko, socialno in ekološko. Vojaško varnost tvorijo oborožene možnosti države, ofenzivne in defenzivne, in možnosti, da se predvidijo namere oboroženih sil drugih držav. Politično varnost sestavlja organizirana stabilnost države, sistem vladavine in ideologije, ki dajo legitimnost določenemu tipu vladavine. Ekonomska varnost se nanaša na dostopnost do virov energije, surovin, finančnih sredstev in trgov, ki so potrebni za državljane in ekonomsko moč države. Socialna varnost se nanaša na pogoje za razvoj jezika, kulture, religije in nacionalne identitete v celoti. Ekološka varnost mora zagotovi ohranitev lokalne in zemeljske biosfere, ki je osnova za razvoj vseh nadaljnjih človeških aktivnosti (Buzan v Dragišić 2007, 165–166).

Stajić ob opredeljevanju pojma nacionalnovarnostnega sistema na prvo mesto postavlja zaščito osnovnih vrednot države, kot so celovitost ozemlja, suverenost in ustavna ureditev. Stajić meni, da je nacionalnovarnostni sistem »oblika organiziranja in funkcioniranja družbe pri uresničevanju ukrepov in aktivnosti na preventivnem in represivnem delu zaradi ohranitve suverenosti in celovitosti države, njene ustavne ureditve, pravic in svobode državljanov kot tudi vseh ostalih družbenih in mednarodnih vrednot pred vsemi oblikami ogrožanja.« (Stajić v Dragišić 2007, 166).

V Strategiji nacionalne varnosti Črne gore je opredeljeno, da nacionalnovarnostni sistem »tvori funkcionalna enotnost vseh elementov države zaradi zagotavljanja zaščite

nacionalnih interesov in vrednot Črne gore«. Kot elementi nacionalnovarnostnega sistema so naštet: parlament ČG, predsednik ČG, Vlada ČG, Svet za obrambo in varnost, varnostne sile (vojska in policija), sile za delovanje v izrednih razmerah, Agencija za nacionalno varnost, tožilstvo ter sodišča (StNVČG 2008).

4 OCENA OGROŽENOSTI ČRNE GORE S STRANI TERORIZMA

4.1 Geopolitični in geostrateški položaj Črne gore

Pojem geopolitika se tesno prepleta s pojmom politična geografija. Razliko med tema pojmomoma je podal Haushofer, ki meni, da politična geografija proučuje države s prostorskega vidika, medtem ko je geopolitika veda, ki proučuje prostor z državnega vidika – geopolitika je torej izrazito aplikativna disciplina (Haushofer v Crnčec, 33). Lahko tudi rečemo, da je geopolitika nastala kot pogled na svet, ki je opazoval vpliv geografskih dejavnikov na politiko oz. da je znanstvena disciplina, ki raziskuje povezave med prostorom, močjo in prebivalci (Kurečić 2010, 1).

Geopolitični položaj je eden od najpomembnejših geopolitičnih kategorij. Prostorna lokacija nekega mesta, regije ali države in njihov odnos do ostalih mest, regij in držav je zelo pomemben dejavnik v vrednotenju političnih, ekonomskih ali vojaških vprašanj. Geopolitični položaj je kompleksna kategorija, ki pomeni geopolitični nabor funkcij določene politično-teritorialne enote, po navadi države. Geopolitični položaj ni stalen in nespremenjen. Je kategorija, ki se menja glede na spremembe v državi in njenem okolju, ki vplivajo na geopolitični položaj države. Pojem geopolitičnega položaja izhaja iz geografskega položaja, ki je »spremenljiv odnos neke lokacije, regije, ali države proti naravno-geografskim in družbenogospodarskim vrednotam bližjega ali daljnega okolja (Pavić 1973, 94), oziroma je geopolitični položaj »vrsta geografske lokacije, ki upošteva dejavnike, pomembne za notranje politične priložnosti in še pomembnejši zunanji položaj določene države. Geopolitični položaj vključuje oceno pomembnosti kombinacije geografskih in političnih dejavnikov.« (Pavić 1973, 94). V najsplošnejšem pomenu je geopolitični položaj »odnos enega ali več narodov in njihovih držav proti drugim narodom

in drugim državam glede na pomembnost njihovega geografskega prostora.« (Sretenović 2010, 57).

V poskusu bližje opredelitve geopolitičnega položaja neke države se morajo upoštevati predvsem nekateri pomembni dejavniki, ki ga določajo. Prvi je zagotovo geografska lokacija države, geofizične in geomorfološke lastnosti lastnega in širšega regionalnega ozemlja. Na drugem mestu so notranjepolitični razlogi (oblika državne ureditve, tip političnega sistema, stopnja družbenoekonomskega in demokratičnega razvoja itn). Tretji dejavnik tvorijo zunanjepolitični dejavniki (zunanja politika države, politični odnosi z drugimi državami, ozemeljske zahteve drugih držav, velikih sil ali vojnih zvez). Četrty pomembni dejavnik, ki vpliva na celoten geopolitični položaj neke države, poleg naštetih dejavnikov, je njen vojaško strateški položaj, ki ga določajo velikost države, ekonomska, demografska in vojaška moč, članstvo v vojaških zvezah, vojaška nevtralnost, vojaška doktrina itn. Pomembna komponenta geopolitičnega položaja države se nanaša tudi na opredelitev širšega regionalnega konteksta, ki ima na Balkanu in v balkanskih državah zelo pomemben, če ne ključen pomen (Despotović LJ. 2010, 542).

V analizi geopolitičnega položaja posamezne države Vučić navaja celo trinajst dejavnikov, in sicer: geografski položaj, pripadnost geografskemu območju, pripadnost vojnim in političnim zvezam, položaj kontaktnih držav, države na tradicionalni ali sodobni ekspanzionistični smeri, sodobne prometne ter turistične smeri, ki potekajo čez države, politično okolje, naravne in geografske značilnosti, položaj kontinentalne ali pomorske države, razvejanost obale, veličina državnega ozemlja, geografska dovršenost, tip meje, oblika ozemlja ter položaj glavnega mesta (Vučić 1995, 270).

Analiza geopolitičnega položaja Črne gore je proces, ki ga je treba gledati v okviru kompleksnih in dinamičnih odnosov, dogodkov in sprememb v svetu, širšem in ožjem geografskem področju, ki vplivajo na njeno varnost. Črna gora ima geopolitični položaj, ki je rezultat velikega števila geografskih, fizično-geografskih, družbenih, političnih, ekonomskih, kulturnih, zgodovinskih, vojaških in drugih dejavnikov, ki se med seboj prepletajo in ki jih je možno zaznati v določeni enotnosti. Glede na omejenost prostora in teme naloge bom analiziral zgolj geopolitične in geostrateške dejavnike, ki se nanašajo na nacionalno varnost in vplivajo nanjo ter na potencialno ogroženost Črne gore.

4.1.1 Notranji dejavniki geopolitičnega položaja Črne gore

Skozi zgodovino je bila Črna gora velikokrat kmet na šahovnici močnejših sil, ki so vplivali na njeno življenje, vendar je bila njena želja po svobodi prevladujoča skozi celo zgodovino. Danes je Črna gora neodvisna, suverena država, je članica ZN in vseh ostalih pomembnih mednarodnih organizacij ter tako sama načrtuje in realizira svojo državljansko pot.

Črna gora leži na zahodnem delu Balkanskega polotoka. Razpeta je med razvito zahodno in srednjo Evropo ter surovinsko bogatim Bližnjim vzhodom. To dejstvo zelo vpliva na geopolitični ter geostrateški položaj Črne gore, ki je vključena v geopolitične interese velikih sil, zgodovinsko prisotnih na tem prostoru.

Geostrateški položaj¹³ Črne gore je zelo pomemben tudi za zunanjepolitične in varnostne interese Evrope ter ZDA, ki se vse bolj premeščajo na vzhod. Geostrateška značilnost Črne gore se kaže tudi v izhodu na Jadransko morje, preko katerega je s Sredozemskim morjem povezana tudi z mednarodnimi pomorskimi smermi (Crnčić 2009, 115).

Skupna dolžina kopenskih mej Črne gore je 614 km. Najdaljša je meja proti Bosni in Hercegovini na zahodu in severu (225 km ali 36,6 % od skupnih kopenskih mej), najkrajša je proti Hrvaški (14 km ali 2,3 %). Na jugovzhodu Črna gora meji z Albanijo (172 km ali 28 %), medtem ko na severovzhodu z Srbijo (124 km ali 20,2 %) ter na vzhodu s Kosovom (79 km ali 12,9 %). Na jugozahodu se Črna gora z dolžino od 293,5 km odpre na Jadransko morje, kar je skoraj polovica dolžine njenih kopenskih mej. Istočasno priobalni del morja z mednarodnimi vodami predstavlja mejo z Italijo, ki je imela v nekaterih delih Črne gore v času beneške prevlade zelo velik kulturni vpliv (Šehić in drugi 2005, 4). Na geostrateško občutljivost mej veliko vpliva kvaliteta meddržavnih odnosov, o čemer bo več govora pri zunanjih dejavnikih geopolitičnega in geostrateškega položaja Črne gore.

Število prebivalcev, gostota naseljenosti, struktura prebivalcev, migracije religijske karakteristike, etnopsihične lastnosti oblikujejo skupino kvalitativnih ter kvantitativnih

¹³ »Geostrategija kot družboslovna veda, podpodročje geopolitike in vrsta zunanje politike, ki jo vodijo geografski dejavniki. Pri tem se upoštevajo tudi tehnološki, vojaški, politični, gospodarski in kulturni dejavniki države ali nekega območja. Poleg že navedenih teoretikov geopolitike so znani geostrategi še admiral Alfred Thayer Mahan, Nicholas J. Spykman, George F. Kennan itd.« (Crnčec 2010, 40).

lastnosti, ki vplivajo tako na politično-geografski kot tudi na geopolitični položaj posameznih držav. Ljudje morajo oblikovati osnovo države in so ključni dejavnik geopolitičnega položaja (Sekulović in Gigović 2009, 47). Po podatkih Zavoda za statistiko Črne gore (MONSTAT) v Črni gori živi 620.029 prebivalcev, od katerih je največ Črnogorcev (278.865 oz. 44,98 %). Potem sledijo Srbi (28,73 %), Bošnjaki (8,65 %), Albanci (4,91 %) in Muslimani (3,31 %), medtem ko druge manjšinske skupine (Hrvati, Jugoslovani, Romi) zajemajo 2,17 %. Kar se tiče jezika, srbsko govori 42,88 % prebivalcev, črnogorsko 36,97 %, albansko 5,27 %, bošnjaško 5,33 % ter srbsko-hrvaško 2,63 %. Po verski pripadnosti je 72,07 % prebivalstva pravoslavcev, 19,11 % pa islamske vere, katoličanov je 3,44 %¹⁴ (MONSTAT 2012). Ena od pomembnih lastnosti geopolitičnega položaja Črne gore glede na demografske dejavnike je odstotek Črnogorcev, ki pa je pod 50 %. Ker so demografski dejavniki med najpomembnejšimi dejavniki notranjih geopolitičnih dejavnikov, lahko zelo vplivajo na geopolitični položaj Črne gore. Po drugi strani pa vidimo, da je Črna gora večetnična in večkonfesionalna država ter da je to zagotovo ena od njenih največjih vrednot demokracije. Tudi v bodočnosti mora Črna gora nadaljevati ohranjanje teh vrednot.

Na razvoj in prihodnost črnogorskega gospodarstva veliko vpliva turizem. Črna gora ima dobre pogoje za razvoj vseh vrst turizma. Ima dobre turistične zmogljivosti, bogato kulturno dediščina, dobro ohranjeno naravno okolje in skoraj vse ekonomske dejavnosti so usmerjene v razvoj turizma. Več podatkov o turizmu v Črni gori bo v delu naloge, ki se nanaša na potencialne teroristične grožnje Črni gori kot turistični destinaciji. Glede na njen položaj ter zmogljivosti mora Črna gora čim bolj izkoristiti lastne prednosti in postati *gateway*¹⁵ država v jugovzhodni Evropi.

Po osamosvojitvi leta 2006 je Črna gora začela utrjevati in voditi lastno politiko kot samostojen mednarodnopravni subjekt. Politična situacija je v Črni gori danes zelo stabilna. Zasnovana je predvsem na demokraciji, človekovih pravicah, socialnih pravicah, pravni državi, spoštovanju manjšinskih in drugih pravic, določenih z Ustavo, svobodo

¹⁴ Podatki so na podlagi popisa prebivalcev Črne gore, 1. do 15. aprila 2011 (za več informacija o navedenem popisu glej: <http://monstat.org/cg/>).

¹⁵ Gateway države želijo biti gospodarsko razvitejše od sosednjih držav, imajo dobre predpogoje za razvoj turizma, trgovine ter prometa. Imajo dobre pogoje za ustvaritev gospodarskih, družbenih in političnih zvez. Gateway države so pomembni dejavniki nastanka gospodarske, politične ter varnostne stabilnosti regije. Niso vojaška grožnja drugim državam. Vplivajo na svoje okolje, regijo in svet. Gateway države morajo paziti, da imajo dobre odnose z vsemi državami, vendar je to zelo težko doseči, ker se sodelovanje in zaupanje zelo počasi uresničujeta (Cvrtila 2000, 164).

medijev itn. Črna gora se razvija kot stabilna demokratična, večetnična država, ki deli skupne vrednote ne samo z državami iz regije, ampak tudi s celim evropskim delom in demokratičnimi državami sveta. S svojo opredelitvijo pristopa evropskim in evroatlantskim integracijam bo Črna gora zagotovo postala pomemben dejavnik stabilnosti Balkana, ki pripada eni najdinamičnejših regij v Evropi.

4.1.2 Zunanji dejavniki geopolitičnega položaja Črne gore

V globalnem in regionalnem geopolitičnem smislu se Črna gora odlikuje z majhnim ozemljem¹⁶ in demografskimi elementi. V primerjavi z evropskimi državami je Črna gora ozemeljsko večja samo od osmih t. i. mini držav: Andore, Liechtensteina, Luksemburga, Malte, Monaka, San Marina, Svetega sedeža ter Kosova. S svojo površino, številom prebivalcev in gospodarstvom Črna gora na svetovni ravni ne more vplivati na spremembo globalnih geopolitičnih struktur ter globalnih geostrateških odnosov. Seveda pa globalne geopolitične strukture lahko vplivajo na Črno goro. Geopolitično strukturo danes določajo najmočnejši geostrateški igralci: ZDA, Rusija, Kitajska, Francija in Nemčija. Za Črno goro kot majhno državo je najboljša rešitev zveza z drugimi državami ter vstop v integracije. Pomembna karakteristika geopolitičnega položaja Črne gore je tudi njena zgodovinska pripadnost Balkanu, v katerem se prepletajo strateški interesi srednje Evrope, Evroazije, atlantskega in islamskega sveta. Zaradi tega na geopolitični in geostrateški položaj Črne gore vplivajo tako interesi velikih sil kot tudi njeno okolje na Balkanu oziroma njen odnos z državami v regiji, predvsem z sosednjimi državami.

Po osamosvojitvi leta 2006 Črna gora ni spremenila zunanje politike, ki je še naprej usmerjena na vzdrževanju obstoječih odnosov z večstransko in dvostransko podlago. Prav ta podlaga se lahko šteje kot ključna v opredelitvi prihodnjega zunanjepolitičnega razvoja Črne gore. Črna gora je z vseh strani obkrožena z mladimi demokracijami, ki skoraj 20 let po vstopu v proces politične tranzicije niso končale popolnega procesa prilagoditve zahodnim političnim dosežkom. Poleg istega geografskega prostora deli Črna gora tudi z njimi iste strateške cilje, predvsem v smislu aktivnega vstopanja v evropsko politično

¹⁶ Šest izmed teh osam držav je članic Organizacije združenih narodov, ki šteje 192 držav članic, (<http://www.un.org>). Sveti sedež ima v OZN status opazovalca, Kosovo pa ni član OZN. Po razglasitvi samostojnosti 17. februarja 2008 je neodvisnost Kosova do 25. aprila 2012 priznalo 90 držav članic OZN. Črna gora je Kosovo priznala 9. oktobra 2008 (www.kosovothanksyou.com).

varnostno povezavo, EU in NATO¹⁷, tako da se njeni strateški cilji v bistvu ne razlikujejo od ciljev cele regije. Črna gora z državami v regiji ne povezujejo samo skupni zunanjo politični cilji, ampak tudi iste varnostne grožnje, ki se predvsem odražajo v organiziranem kriminalu, terorizmu, tihotapljenju drog, orožja, ilegalnih migracijah, trgovini z ljudmi, proliferaciji orožja za množično uničevanje itn. V tem smislu odgovor na našete grožnje predstavlja smer razvoja dvostranskih odnosov oz. krepitev obstoječih.¹⁸ Čeprav Črna gora sodeluje s soslednjimi državami skoraj v vseh vidikih, so še vedno med državami nekatera odprta vprašanja, ki v bistvu ne vplivajo na ustvarjanje odnosov (Crnčić 2009, 116–117; MVPEI CG 2012).

Glede na specifičnosti Balkana kot regije, ki je bila zgodovinsko vedno središče konfliktov, ter zaradi doseganja skupnih strateških ciljev je nujno sodelovanje vseh držav v regiji. Zagotovo je Črna gora del tega sodelovanja. V nadaljevanju bom opisal njene odnose s soslednjimi državami.

Črna gora in Republika Hrvaška imata od črnogorske osamosvojitve intenzivne dvostranske odnose, ki temeljijo na načelih dobrega sosedstva, razumevanja, sodelovanja in polnega medsebojnega spoštovanja. Obe državi delita iste evropske in evroatlantske cilje. Glede na to, da je Hrvaška najbolj napredovala na poti evropskih in evroatlantskih integracij, je Hrvaška varen in zanesljiv partner Črne gore. Glede urejanja mej sta se Črna gora in Hrvaška dogovorili, da bosta mejni spor na polotoku Prevlaka rešili pred mednarodnim sodiščem v Haagu. S končanjem tega spora bo Črna gora lahko zaključila zadnje vprašanje v odnosih med obema državama¹⁹. Dve državi sta storili zelo veliko tudi na področju varnosti. Hrvaška kot edina soseda, ki je članica zveze NATO, predstavlja trdnega partnerja v nadaljevanju reforme oboroženih sil Črne gore, posebno, če govorimo o izkušnjah, ki jih ima Hrvaška v mednarodnih operacijah. To se posebej vidi v skupnem

¹⁷ Na poti proti NATU se Črna gora od 4. decembra 2009 nahaja v Akcijskemu načrtu za članstvo (MAP), na poti proti EU od 17. decembra 2010, ko ji je bil dodeljen status kandidatke za članstvo v EU (MVPEI CG 2012).

¹⁸ Črna gora je aktivna v številnih oblikah regionalnega sodelovanja: Centralnoevropska iniciativa (CEI), Jadransko-jonska iniciativa (JJI), Regionalna iniciativa za migracije, azil in begunce (MARRI), Center za varnostno sodelovanje (RACVIAC), Ameriško-jadranska povelja (A5), Nasvet za regionalno sodelovanje (RCC), Evro-mediteransko partnerstvo (EuroMed), Inicijativa za sodelovanje v Jugovzhodni Evropi (SECI). Proces sodelovanja Jugovzhodni Evropi (SEECP), Sporazum o svobodni trgovini (CEFTA) (MVPEI CG 2012).

¹⁹ V skladu z dogovorom obeh vlad, da se vprašanje mejnega spora reši na mednarodnem sodišču v Haagu, je bila ustanovljena mešana komisija za ureditev mejnega vprašanja. Dokler se spor ne reši, velja razmejitev iz leta 2002 (Crnčić 2009, 116; MVPEI CG 2012).

usposabljanju za sodelovanje v mednarodni misiji ISAF v Afganistanu²⁰. Na področju varnosti se še posebej realizira sodelovanje v boju proti organiziranemu kriminalu (medsebojnega informiranja). Začelo se je tudi sodelovanje na področju zaščite in reševanja v primeru naravnih in drugih nesreč ter načrtovanja, organiziranja, in izboljševanja državnih reševalnih služb (Crnčič 2009, 117–118; MVPEI CG 2012).

Čeprav z Italijo Črna gora nima kopenskih mej, ima z njo vzpostavljene zunanje politične odnose še iz leta 1879. Danes je Italija eden od najpomembnejših zunanjepolitičnih partnerjev Črne gore. Italija je država, ki konstantno podpira Črno goro na poti v evropske in evroatlantske integracije²¹. Povečanje gospodarskega sodelovanja z Italijo bo zagotovo koristilo Črni gori na poti proti EU in NATU. Tudi Italija je zelo pomembna za zavarovanje stabilnosti Jugovzhodne Evrope. Italija kot edina sosedja, ki je članica NATA in EU in s katero ima Črna gora dobre dvostranske odnose, predstavlja dodatne vrednote tako v političnem kot tudi v varnostnem smislu. Po drugi strani Italija preko Črne gore pridobiva podlago za kontrolo enega od svojih tradicionalnih, vitalnih varnostnih ciljev, Otrantskih vrat. Tudi Italija in Črna gora sodelujeta v boju proti organiziranemu kriminalu, tihotapljenju drog, trgovini orožjem in ljudmi, ki je eden od primarnih varnostnih tveganj regije (Crnčič 2009, 118–119; MVPEI CG 2012).

Čeprav sta Italija in Hrvaška lahko najstabilnejši in najrazvitejši sosedi Črne gore, predstavlja Albanija v varnostnem kontekstu najpomembnejšega partnerja Črne gore v stabilizaciji celotne regije in krepitvi sodelovanja na področju varnosti. Prvenstveno to izhaja iz dejstva, da je ozemlje Črne gore tranzitna pot za delovanje albanskih kriminalnih skupin, ki še vedno predstavljajo glavno varnostno grožnjo v Jugovzhodni Evropi, kljub temu da se NATO širi na območju držav Jugovzhodne Evrope. Državi sodelujeta na področju obrambe, v boju proti organiziranemu kriminalu in drugim varnostnim grožnjam. Za Črno goro je pomembno, da je Albanija članica NATA ter podpira Črno goro na poti proti NATU, kar je zagotovo velik prispevek varnosti in stabilnosti v regiji (Crnčič 2009, 119–120; MVPEI CG 2012).

²⁰ Usposabljanje črnogorskih inštruktorjev za dolžnosti v Vojaško-policijski šoli v Kabulu je uresničeno v Hrvaški ob udeležbo vseh držav, vključenih v projekt (Izveštaj o učešču pripadnika vojske Črne Gore u međunarodnim snagama, mirovnim misijama i drugim aktivnostima u inostranstvu u 2011. godini, 2012).

²¹ Odnosi so se še dodatno okrepili s podpisovanjem Sporazuma o strateškemu sodelovanju med dvema državama leta 2010 (MVPEI CG 2012).

Dvostranski odnosi Črne gore in BiH so zasnovani na vzajemnem sodelovanju, predvsem na področju evroatlantskih integracij, glede na to, da je to eden od strateških zunanjepolitičnih ciljev obeh držav. Stabilnost BiH ima skupaj s stabilnostjo Kosova zelo velik pomen za varnost v Jugovzhodni Evropi. Izboljševanje odnosov med Črno goro in BiH zagotovo veliko pomeni za varnostno stabilnost regije²². Sodelovanje na področju varnosti temelji na uporabi izkušenj in znanja evroatlantskih zaveznikov iz okolja v boju proti kriminalu in trgovini z ljudmi, ki so označeni kot primarne grožnje varnosti obeh držav²³. Kot potencialno nerešena vprašanja v odnosih med dvema državama, so problemi vrnitve okoli 4.000 beguncev, ki še vedno živijo na ozemlju Črne gore, ter vračanju lastnine. Reševanje takšnih vprašanj v celi regiji bi zagotovo prispevalo vzpostavitvi večjega miru i stabilnosti (Crnčić 2009, 120-121; MVPEI CG 2012).

Črnogorsko priznanje Kosova in vzpostavitev diplomatskih odnosov je nadaljevanje zunanje politike Črne gore, ki je zasnovana na stabilizaciji v regiji in vzpostavitvi dobrih sosedskih odnosov. Kosovo je občutljivo vprašanje za Srbijo. Priznavanje statusa Kosova je še vedno velik problem v odnosih med Srbijo in ostalimi državami v regiji. Črna gora je priznala kosovske osebne dokumente, kar je osnova za okrepitev sodelovanja med državama v prihodnosti. Črna gora bo lahko zelo pomagala predvsem v izgraditvi demokratičnih institucij v Kosovu. To sodelovanje je mogoče razširiti tudi na področje gospodarstva²⁴ in varnostnega sektorja oz. izmenjave izkušenj med državama, predvsem zaradi črnogorske kandidature v NATO, reformo oboroženih sil in proces izgraditve modernih oboroženih sil. Zaradi dobrih odnosov Črne gore s sosednjimi državami, predvsem s Srbijo, bi lahko Kosovo imelo Črno goro za varnega partnerja na poti v Evropo (Crnčić 2009, 122).

Izgraditev dobrih odnosov s Srbijo, ki so zasnovani na principih enakosti in medsebojnega spoštovanja, predstavlja enega od prioritet zunanje politike Črne gore glede na zgodovinske, kulturne in gospodarske povezave, ki jih imata državi. Tisto, kar je značilno za odnose dveh držav, ki po uradnih izjavah nimata odprtih in nerešenih meddržavnih

²² Dejstvo tega je vključevanje obeh držav v številne oblike regionalnega varnostnega sodelovanja.

²³ »Zaradi tega je pomembno, da BiH čim prej postane članica NATO in EU, s čimer bi se omejila širitev ruskega vpliva v Jugovzhodni Evropi, ki ga želita Evropa in NATO (oz. ZDA) preko evroatlantske zveze omejiti s formiranjem kompaktne varnostne sfere na Balkanu.« (Crnčić 2009, 121).

²⁴ Skupna blagovna menjava med Črno goro in Kosovom je bila v letu 2010 19,4 milijona evrov, od tega je bil izvoz Črne gore 18,1 milijona evra, uvoz 1,3 milijon evra. V letu 2010 je v Črno goro prišlo 49.741 turistov s Kosova (MVPEI CG 2012).

problemov, so obdobja dobrih in slabih odnosov, odvisno od gibanj v regiji kot tudi od notranjega delovanja vsake države. Državi sta okrepili sodelovanje zlasti na področjih gospodarstva in pravosodja. Na področju pravosodja sta državi podpisali skupni sporazum o izročitvi lastnih prebivalcev obtoženih za kazniva dejanja, kar je zagotovo pozitiven premik za celotno regijo, glede na to, da še vedno večina držav v regiji zaradi zlorabe dvojnega državljanstva nima dvostranskega sporazuma o izročanju (Crnčić 2009, 122–123; MVPEI CG 2012).

4.1.3 Geopolitični in geostrateški položaj Črne gore glede na potencialne teroristične grožnje

Vsaka sodobna država mora poznati lastno geopolitično pozicijo v odnosu do druge države ali druge politično-teritorialne skupnosti v okviru aktualnega geopolitičnega ravnovesja. To zagotovo vključuje tudi oceno lastne ogroženosti, ki temelji na identifikaciji potencialnih izzivov, groženj in tveganj. Glede na to, da so danes sodobne teroristične dejavnosti zelo prisotne v svetu ter so pod kontrolo določene države ali organizacije za doseganje interesov na določenih področjih ter na ta način lahko vplivajo na ekonomski in geopolitični položaj, zagotovo predstavljajo enega od velikih varnostnih problemov na svetu.

Glede na pripadnost Črne gore Balkanu²⁵ kot zgodovinsko nestabilnemu območju in njena obkroženost z državami s še ne dovolj razvito demokracijo, v katerih so po ocenah mnogih avtorjev različne teroristične organizacije in druge ekstremne skupine, bo realno varnost Črne gore lahko ogrožena s potencialnimi terorističnimi grožnjami.

Po terorističnih napadih v ZDA leta 2001 in Madridu 2004²⁶ se je pozornost strokovnjakov za mednarodni terorizem začela bolj usmerjati na območje Balkana. Več zajetih ali ubitih teroristov je imelo stik z Balkanom. Vojna leta na Balkanu, predvsem v BiH, so bila zelo

²⁵ Balkan se po navadi doživlja in opisuje kot metafora etničnih in verskih konfliktov, izolacijskega, državnega, kulturnega in religioznega nacionalizma, dokler pojem balkanizacija pomeni »skupino malih, nestabilnih, šibkih držav, ki temeljijo na ideji naroda v eni regiji, v kateri se država in nacija teritorialno ne pokrivata, z vsemi etničnimi manjšinami, ki naj bi bile asimilirane ali zatirane, ki ustvarjajo nestabilna in spremenljiva medsebojna zavezištva, iščejo podporo zunanjih sil zaradi zaščite nacionalnega obstanka.« (Stepić 2001, 178).

²⁶ V terorističnem napadu, 11. marca 2004, v seriji koordiniranih eksplozij trinajst bomb, na štiri potniške vlake javnega železniškega transporta v Madridu je ubito 192 ljudi in poškodovanih okoli 2.500. Teroristični napad je izvedla Al Kaida, to je največji teroristični zločin v evropski zgodovini (<http://edition.cnn.com>).

dobra podlaga za vadbo bodočih teroristov, v teh državah je ostalo veliko radikalnih pripadnikov iz različnih islamističnih organizacij, ki so v povezavi s terorističnimi organizacijami, vendar ni nujno, da so to samo državljani BiH ali drugih islamskih držav²⁷ (Mašulović 2007, 125). Citirajoč Washington Times, Otašević navaja, da je »Balkan postal oporišče islamistov, ki ga uporabljajo za rekrutiranje in financiranje terorizma«. V nadaljevanju navaja, da so varnostniki »na Balkanu identificirali podporno strukturo za več terorističnih skupin (tudi Al Kaido), med muslimanskimi skupnostmi v Albaniji in državah bivše Jugoslavije, vključujoč BiH, Kosovo in Makedonijo. Al Kaida je vlagala napore za rekrutiranje bosanskih muslimanov²⁸, ker so se lažje izogibali strogim ameriškim in evropskim varnostnim ukrepom in mejnim kontrolam, ki se uporabljajo za identifikacijo teroristov z Bližnjega vzhoda.« Kakšen pomen daje Balkanu globalno, radikalno islamistično gibanje, kaže že dolgo razglašeni načrt sedanjega vodje Al Kaide, Aymana Al Zawahirija²⁹, imenovanega »Balkan 2020«. V dokumentu se Balkan opisuje kot eden od centrov za prodor islamističnega terorizma v Evropo. Ta dokument posedujejo varnostne službe zahodne Evrope kot tudi ameriška CIA. Načrt »Balkan 2020«, ki se nanaša na BiH, Kosovo, Sandžak in Hrvaško, poteka v dveh fazah. V teh državah je razvita posebna strategija Al Kaide, ki na tem področju želi formirati centre za širjenje terorizma v zahodni Evropi. Seveda je nastanek teh centrov tudi nevarnost za Balkan. Avtor navaja, da se morajo vse balkanske države zavedati te nevarnosti. Sodelavec v Washingtonskemu centru za politiko Zahoda Steven Norton je opozoril na vpliv ekstremnih islamističnih organizacij na Balkanu kot tudi možnost, da Al Kaida izkoristi to regijo za daljše rekrutiranje svojih članov in širitev svojega vpliva in vpliva drugih terorističnih ter ekstremističnih organizacij. Tudi nemški novinar in publicist Jürgen Elzesser v svoji knjigi Kako se je džihad pojavil na Balkanu, sveti bojovníki in obveščevalne službe na Balkanu navaja

²⁷ Leta 2007 v bil Tokiu je aretiran Francoz Lionel Dumont ki je prešel v islam in se boril v BiH, kjer se pozneje poročil. Po koncu vojne v BiH je bil nekaj časa v Zagrebu, potem pa je izginil. Na Japonskem je bil aretiran, ker vzpostavljala mrežo Al Kaide. Najdeni so bili dokazi o logističnih pripravah za prihodnje teroristične napade (Mašulović 2007, 125).

²⁸ SFOR je 20. decembra 2003 aretiral Alžirca M'Hameda Zitounija zaradi pridobitve mladih Bošnjakov, Michaela Hubur, svetnica direktorja nemške obveščevalne službe BND v letu 2004, je potrdila, da odhajajo mladi ljudje iz BiH v vojne dele Iraka in se tam pridružijo terorističnim skupinam (Mašulović 2007, 125).

²⁹ Prezelj meni, da se po likvidaciji Osame Bin Ladena Al Kaida kot mreža terorističnih mrež ni spremenila, so pa spremembe pri položaju Al Kaide kot ideologije. Prezelj nadaljuje da je bil Osama bin Laden »pop ikona terorističnega sveta, idol, človek, ki je vstal proti zahodnemu imperializmu in v tem boju nekaj tudi naredil. Na simbolnem nivoju se zastavlja vprašanje, kdo ga sploh lahko nadomesti. Bin Laden je le en človek v ozadju te ideologije, ki že dolgo živi v habističnem načinu prakticiranja islama, v propagiranju ekstremne islamistične politike, in Bin Laden je bil le tisti, ki je to na ideološki ravni spodbudil, korigiral in usmeril. Na simbolni ravni je res prišlo do nekega učinka, ne pa do uničenja. Zahod v očeh islamističnih teroristov počne isto kot prej.« (Prezelj 2011). Po likvidaciji Osame Bin Ladena je 2. maja 2011 Al Zawahiri je prevzel vodstvo nad Al Kaido.

povezavo Al Kaide in drugih terorističnih organizacij z Balkanom, predvsem BiH³⁰, ki je »bila odlična podlaga za izdelavo džihadske fronte zaradi svoje zgodovine«, tako da ni čudno, da so bili glavni osumljenci za napade v ZDA v povezavi z balkanskimi državami, poudarjajoč, da je bil Osama Bin Laden še v 90. letih v Albaniji in BiH. Eden od najboljših svetovnih strokovnjakov islamističnega terorizma³¹, Yossef Bodansky, svetovalec v posebnemu timu Kongresa ZDA za terorizem in nekonvencionalno bojevanje, je opozoril na grožnjo prodora islamističnih ekstremistov in teroristov na Balkan, in sicer: »Danes med Turčijo in jadransko obalo obstaja t. i. zelena pot ali zelena transverzala. Za njo obstaja interes na Kosovu, novopazarskemu kraju, Plavu in Gusinju v Črni gori, kot tudi na ozemlju BiH.« Bodansky jasno nadaljuje: »Ta transverzala povezuje Turčijo z muslimanskim delom Bolgarije, Albanije, Kosovom, Sandžakom in BiH. Pot se nadaljuje preko Hrvaške v Evropo. Pomožni sistem se nahaja v Romuniji in se je izkazal kot zelo zanesljiv in zanimiv.« Al Ahmet Al Hamad, bivši častnik Al Kaide in pripadnik enote El Mudžahedin³², ki se je bojevala v BiH, v svoji knjigi »V mreži zla« navaja, da so Al Kaida in islamistični bojevniki na Balkanu izdelali solidno podlago za prodor proti zahodu. Srbska Varnostnoinformativna agencija (BIA) je to ocenila kot grožnjo lastni varnosti in v nadaljevanju ocenjuje, da je največja grožnja za nacionalno varnost Srbije terorizem na Kosovu in radikalni islamizem v Raški regiji³³ (Otašević 2012; Shay 2009, 45–46).

Stoletja je bil Balkan v varnostnem okolju nestabilno območje. Vojne na območju bivše SFRJ so pustile velike posledice, ki jih bodo prebivalci novih balkanskih držav še veliko let čutili. Analizirajoč situacijo na Balkanu, prej omenjeni strokovnjak za islamistični terorizem Yossef Bodansky nadaljuje da določene islamistične in teroristične organizacije nameravajo do konca uresničiti radikalizacijo muslimanskega prebivalstva na Balkanu, ki bi jo pozneje uporabljali za uresničenje svojih cilj. Trgovina z drogo zavzema posebno mesto v strategiji »Balkan 2020«, ker se vse več mladih muslimanov šola v islamističnih

³⁰ Členi več terorističnih organizacij so se bojevali v BiH, predvsem Al Kaide, egiptovske Jamaah al Islamiye, Alžirske GIA (Group Islamique Arme) ter številnih drugih (Shay 2009, 65).

³¹ Prezelj navaja: »Muslimani so kaj hitro opozorili, da vsi muslimani le niso teroristi. Percepcija odziva zahoda na 11. september je bila, da so vsi muslimani teroristi ali vsaj potencialni teroristi. Razvite države so tem opozorilom prislunile in uvedle razlikovanje med islamskim, ki ne pomeni nič slabega, in islamističnim, ki je slabšalni izraz. EU je celo uvedla terminološki priročnik za pravilne izraze, da ne bi sama spodbujala odzivov, ki jih ne želi.« (Prezelj 2011).

³² Število mudžahedinov ki so se borili v BiH v 1992–1995 se ocenjuje med 3.000 in 4.000. Na začetku niso bili pod kontrolo bosanske vojske, čeprav so se borili na strani Bošnjakov (bosanskih muslimanov), medtem ko so bili od septembra 1993 mudžahedini v sestavi 3. korpusa Armade BiH in so se imenovali El Mudžahed enota (Azinović 2007).

³³ Srbski avtorji pomembnost zgodovinskih ter regionalno-geografskih dejavnikov, ki so vplivali na tisto območje, navajajo z imenom Raška oblast.

centrih, ki podpirajo njihovo radikalizacijo. Na drugi strani številne humanitarne organizacije³⁴ in njihovi inštruktorji na terenu uresničujejo te cilje ter radikalizacijo lokalnega prebivalstva. »Vse to je zelo pomembno za stratege Al Kaide, ker s temi dejavnostmi zavarujejo hiter uspeh in imajo podporo v delu prebivalstva. Seveda so sredstva, ki se pri tem vlagajo, ogromna. Teroristi posvečajo precejšnjo pozornost sistemu logistike, usposabljanja itn. Težijo k temu, da do popolnosti izdelajo sistem transporta svojih ljudi v Zahodno Evropo, za kar so pomembni centri na Kosovu in v BiH« (Bodansky v Otašević 2012).

Ameriški strokovnjak za terorizem Steven Woehrel analizira varnostno stanje na Balkanu in navaja, da je Balkan pomembno oporišče islamističnih teroristov. Avtor navaja, da v določenih islamskih skupnostih v Albaniji, Kosovu, BiH in Makedoniji obstaja razvita struktura za podporo terorističnim organizacijam, med katerim je tudi Al Kaida. Avtor nadaljuje, da so »slaba notranja varnost, pomanjkanje kontrole na mejah ter visoka stopnja kriminala ustvarili okolje, ki je plodno za teroristične dejavnosti. Določeni islamistični ekstremisti so uporabljali Albanijo za zatočišče. Nekateri imajo celo albansko državljanstvo.« BiH, ki ima tudi pomembno muslimansko skupnost, je v preteklosti zagotavljala podporo Al Kaidi in drugim terorističnim organizacijam. Največji del islamističnih ekstremistov je po Daytonskem sporazumu leta 1995 zapustil regijo, vendar so nekateri tudi ostali. »Ocene so, da je več sto tujih borcev vstalo v BiH po koncu vojne³⁵ in dobilo bosansko državljanstvo, ter da imajo nekateri operativci Al Kaide stike s člani bosanske obveščevalne službe.« Evropske varnostne službe ocenjujejo, da je v Bosni skritih okoli 750 bivših islamističnih borcev, ki pomagajo teroristom³⁶. Bivši vodja Al Kaide, Osama Bin Laden, je pogosto govoril o Bosni kot »pomembnem primeru za džihad«, ter da se v propagandnem materialu islamistov pogosto lahko vidijo posnetki

³⁴ Različni avtorji navajajo veliko organizacij (okoli 50), ki so pod okriljem »humanitarnega« dela podpirale muhadžehine in muslimane v vojni v BiH, od katerih so pozneje mnoge ostale na Balkanu ter imajo povezave s terorističnimi organizacijami, in sicer v BiH: Benevolence International Foundation (BIF), The Saudi Joint Relief Committee (SJRC), The Om al Qura Foundation, Human Concern International (HCI), The international Islamic Relief Organization (IIRO), The Third World Relief Agency (TWRA), The Qatar Charitable Committee, Red Crescent Iran, The Maktab al Kidmat Charity, itn, v Albaniji in Kosovu: The Albanian branch of al Haramain, The Unitet Saudi Aid for Kosovo, The Global Relief Foundation, The Humanitarian Islamic Foundation, The Islamic Salvation Front itn. (Shay 2009, 46–64 in 89).

³⁵ Glede na različne ocene se je 4.000–6.000 profesionalnih tujih prostovoljcev borilo v vrstah Armade BiH v času vojne, od katerih je večina prišla v BiH pod krinko delavcev v humanitarnih in socialnih organizacij (Shay 2009, 68).

³⁶ Po poročilu poljskih obveščevalnih virov, ki so bili v okviru mednarodnih sil v BiH (SFOR), je okoli 1.000 muhadžehinov ostalo v BiH po koncu vojne ter so locirani v Sarajevu, Tuzli, Zenici kot tudi v desetih različnih vaseh v BiH (Shay 2009, 69).

bojevanja v Bosni. Na koncu zaključuje, da so balkanski muslimani zelo zanimivi za rekrutiranje članov v Al Kaido zaradi svoga fizičnega izgleda, ker se lažje vklopijo v okolje v ZDA in evropskih držav (Woehrel 2007).

Pojav vahabizma kot ene od možnih groženj varnosti državam Balkana omenja Mijalkovski in pravi, da je danes na Balkanu 10 % »reislamiziranih« muslimanov oz. da se imajo za predstavnike izvirnega islama, medtem ko so vsi ostali muslimani zašli s poti pravega islama. Na podlagi tega vahabije poskušajo ostalim muslimanom na Balkanu (okoli 90 %) agresivno vsiliti svoje prakticiranje islama. Terorizem je zanje pomemben vidik njihovega delovanja za uresničitev lastnih ciljev. Glede na to, da imajo operativno sposobnost za izvajanje sistematičnih terorističnih napadov, vključno s samomorilskimi, kot tudi uporniška dejstva, in da imajo podporo vladnih oz. nevladnih subjektov posameznih držav (npr. Irana), s tem ne bi ogrozili samo varnosti na Balkanu, ampak tudi v EU. Mijalkovski nadaljuje, da imajo vahabisti na nepovezanem Balkanu odlične povezave z Al Kaido, da se bodo v prihodnosti povečale njihove možnosti, ter da morajo balkanske države, če se želijo ustrezno zoperstaviti, izboljševati svoje nacionalnovarnostne sisteme za zaščito (Mijalkovski 2011, 415–416).

Čeprav se politična in varnostna situacija na Balkanu v zadnjem času izboljšujeta, še vedno ni na ustrezni ravni. Številne države še niso priznale neodvisnosti Kosova, med njimi so tudi nekatere članice EU. Srbija ni priznala neodvisnosti Kosova in ga verjetno še nekaj časa ne bo. Tudi v primeru, da se Srbi in Albanci formalno sporazumejo o nekakšni vrsti meddržavne komunikacije, bodo s težavo vzpostavili stabilne odnose, še težje prijateljske. Po drugi strani BiH po ocenah številnih političnovarnostnih strokovnjakov tudi še ni popolnoma stabilna država. Zagotovo je, da ta vprašanja v prihodnosti lahko vplivajo na stabilnost v celi regiji, tudi v Črni gori (Despotović I. 2010, 9).

Tudi če pogledamo konkretno varnostno okolje na Balkanu, vidimo, da terorizem predstavlja eno od pomembnih varnostnih groženj, ki se je ne sme zanemariti. Zagotovo je Črna gora del Balkana in te teroristične grožnje potencialno ogrožajo tudi njeno varnost. V Albaniji, BiH, Kosovu, Makedoniji in na jugu Srbije so odkriti pojavi terorističnih organizacij, predvsem Al Kaide, ter določenih skupin, ki podpirajo ali financirajo

omenjene teroristične organizacije³⁷. Od naštetih držav Črna gora meji z Albanijo, BiH, Kosovom in Srbijo. Na severu Črne gore je Sandžak, ki se omenja kot del zelene transverzale tudi kot regija, katero so številni avtorji označili kot močno oporišče vahabistov. Čeprav ima Črna gora odlične dvostranske odnose z naštetimi državami, pa zaradi svojega geopolitičnega in geostrateškega položaja med temi državami oz. položaja na Balkanu obstaja možnost potencialnih terorističnih groženj za njeno varnost.

4.2 Potencialne teroristične oblike ogrožanja nacionalne varnosti Črne gore

Sodobni izzivi, tveganja in grožnje imajo danes v svetu kompleksen značaj. Grožnja oboroženega napada na Črno goro je malo verjetna, vendar se ne more popolnoma izključiti, ker smo v sodobni družbi priče, da oboroženi konflikti nastajajo kot posledica oboroženih napadov globalnega ali regionalnega značaja, ki so jih povzročili nasprotni interesi velikih sil ali držav v določenih regijah. Čeprav varnost Črne gore primarno ni ogrožena z oboroženim napadom, je jasno, da je tako Črna gora kot tudi druge države v regiji soočena s sekundarnimi asimetričnimi grožnjami, predvsem s terorizmom, raznimi oblikami organiziranega kriminala, korupcijo, trgovino z drogami, destruktivnim delovanjem določenih verskih sekt, trgovino z ljudmi, visokotehnološkim kriminalom ter z drugimi oblikami groženj.

Terorizem je danes ocenjen kot eden od največjih groženj za globalno, regionalno in nacionalno varnost. Sodobni terorizem je globalen po svojem obsegu in je tudi v povezavi z verskimi in drugimi oblikami ekstremizma, organiziranim kriminalom ter mnogimi drugimi družbenimi pojavi. V dobi globalnega terorizma potencialni teroristi lahko ogrozijo Črno goro tako neposredno kot tudi z uporabo njenega ozemlja ali prebivalcev za pripravo ali izvajanje terorističnih aktivnosti v drugih državah. Teroristi, ki potencialno lahko ogrozijo Črno goro, so pripadniki različnih nacionalnih, etničnih ali religijskih skupin predvsem iz mednarodnega okolja, oz. glede na geopolitični položaj Črne gore je največja grožnja za njeno varnost mednarodni terorizem. V predhodnem delu naloge sem

³⁷ Strokovnjak za varnost Tomas Gembl, ki je bil šef obveščevalne službe OVSE na Kosovu, meni, da je na Kosovu ustvarjena zelo močna Al Kaidina mreža, ki z drugimi mrežami v Albaniji, Makedoniji, Sandžaku, BiH, ustvarja balkansko bazo v boju proti zahodu. Analize NATO in KFOR kažejo, da je Kosovo označeno kot tranzitna pot za ekstremiste, ki gredo iz islamskih zalivskih držav v Evropo in izkoriščajo predpise in zakonodajo tiste države (Otašević 2012, Shay 2009, 79–91).

pojasnil, kakšen je geopolitični ter geostrateški položaj Črne gore glede na njeno okolje, oz. koliko so balkanske države pomembne za določene teroristične organizacije, predvsem Al Kaido, in kaj vse počnejo na poti uresničenja lastnih ciljev.³⁸ V nadaljevanju naloge se na to bom navezal ter pojasnil še nekatere potencialne teroristične grožnje varnosti Črni gori.

V zadnjih 20 letih je bil v Črni gori zabeležen samo en teroristični napad, ki se je zgodil leta 1991, vendar pa zaradi pomanjkanja dokazov ni bil nikoli do konca kazenskopravno razčiščen. 1991. leta so v Črno goro (Herceg-Novi) prišle štiri osebe iz Višegrada (BiH), dva fanta in dve dekleti³⁹ z namero, da izvedejo teroristični napad. Navedena skupina je planirala 14. avgusta 1991 postaviti eksplozivne naprave v znanem hotelu Plaža, kjer je takrat potekal mednarodni seminar, ter v vojaške objekte na črnogorskemu primorju. Za ta namen so v Črno goro z lastnim avtom pripeljali več kilogramov vojaškega eksploziva in tudi tri časovne mehanizme za aktiviranje. Pri poskusu realizacije sta dekleti po načrtu ostali v drugem delu mesta, medtem ko sta fanta z omenjenim avtom odšla postavljat eksplozivne naprave. Ker so teroristi v okolici hotela opazili več pripadnikov črnogorske policije, so morali počakati na umik policistov iz okolice hotela. Medtem je bil časovni mehanizem že pripravljen za aktiviranje. Ker niso predvidevali dodatnega časa za aktivacijo v pripravi, je eden od fantov poskušal spremeniti čas na sprožilnem mehanizmu, pri tem je naredil napako ter aktiviral napravo, ki jih je takoj ubila na mestu, ki je bilo oddaljeno 300 metrov od hotela Plaža. Z učinkovito akcijo MNZ ČG sta bili dekleti še isti dan aretirani in predani sodišču (Mašulović 2007, 123).

Čeprav se je ta napad zgodil pred 20 leti in se je glede terorističnih groženj v tem času veliko spremenilo v svetovnem in balkanskem okolju, in kljub dobri varnostni situaciji v sami Črni gori, je treba spremljati vse dogodke, ki so povezani s potencialnimi terorističnimi grožnjami v regiji kot tudi v sami Črni gori, da bi se lahko izognili negativnim implikacijam na Črno goro, ki jih prinaša sodobni terorizem kot ena od asimetričnih groženj varnosti.

³⁸ Kakšen vpliv ima Al Kaida na Balkanu, se vidi iz ocene strokovnjaka za antiterorizem iz BiH, Dževada Galijaševića, ki analizira nedavni umor 5 makedonskih državljanov in navaja, »da je to klasičen podpis Al Kaide, katerim sporoča, da se je končalo šolanje kritične mase fanatikov ter njihova duhovna združitev« (za več informacij o tem glej: Galijašević, Dževad. 2012. Intervju BTV. Dostopno prek: <http://www.vaseljenska.com/vesti/strah-od-islamskih-terorista-na-balkanu/>).

³⁹ Dervišević Ibrahim, Kulović Medo, Tokić Lidija in Tvrtković Mirsada (Mašulović 2007, 123).

Če analiziramo prej opisano vlogo Al Kaide in drugih terorističnih organizacij na Balkanu, ki imajo po mnenju mnogih avtorjev zelo močno mrežo na Balkanu namenjeno za teroristične akcije proti zahodni Evropi, obstajajo tudi potencialne teroristične grožnje varnosti Črne gore s strani mednarodnega terorizma oz. naštetih terorističnih organizacij.

Potencialna teroristična grožnja Črni gori izhaja zaradi prispevka Črne gore pri varovanju svetovnega miru oziroma zaradi udeležbe pripadnikov Črne gore v mednarodnih operacijah in misijah (MOM). Govorimo o paradoksu, da na eni strani z včlanjevanjem Črne gore v kolektivni sistem varnosti ter angažiranjem njenih pripadnikov v MOM zaradi povečanja lastne varnosti z druge strani lahko Črna gora postane potencialna teroristična tarča glede na to, da številne teroristične organizacije, predvsem Al Kaida, grozijo vsem državam, katerih pripadniki so angažirani v Afganistanu.⁴⁰ Do sedaj je bilo zaradi tega veliko terorističnih napadov v državah, ki so angažirane v Afganistanu, kakor tudi na njihova diplomatska predstavništva. To dokazujeta tudi dva najnovejša teroristična napada v Evropi: primer Arida Uke v Frankfurtu v Nemčiji⁴¹ in Muhameda Mereha v Toulousu v Franciji⁴².

Mednarodni ekspert za terorizem Darko Trufunović analizira potencialne teroristične grožnje zaradi udeležbe Črne gore v MOM in ocenjuje, da »lahko Črna gora zaradi angažiranja lastnih sil v Afganistanu postane tarča radikalnih islamistov. Sile, ki jih je Črna gora napotila v Afganistan, se s strani radikalnih islamistov lahko obravnavajo kot okupacijske.« (Informativni Portal Analitika 2012). Bivši višji častnik v Izraelskem varnostnem sektorju Mirza David ocenjuje, da bi lahko Črna gora postala potencialna tarča terorističnih aktivnosti zaradi udeležbe njenih vojakov v Afganistanu oz. »da je mogoče, da Črna gora postane tarča maščevanja kot tudi vse ostale države, ki so angažirane v boju proti Al Kaidi«. David nadaljuje, da je za varnost Črne gore zagotovo najboljša pot proti

⁴⁰ Črna gora je ena od več kot 50 angažiranih držav v misiji ISAF in svojim dosedanjim angažiranjem je pokazala, da je zanesljiv partner NATA ne samo v Afganistanu, ampak kjer je to potrebno. Po drugi strani se v sodobnih pogojih varnost vse bolj kaže globalno in je zaščita lastne nacionalne varnosti Črne gore zagotovo najboljša v okviru kolektivnega sistema varnosti oz. NATA (Avtor).

⁴¹ V terorističnem napadu 2. marca 2011 je kosovski Albanec Arid Uka na letališču v Frankfurtu ubil dva ameriška pilota, ko so se pripravljali za misijo v Afganistanu, in ranil še tri osebe. V preiskavi je Uka povedal, da je napad izvedel zaradi zločinov ameriških vojakov nad muslimani. Februarja 2012 je bil Uka v Nemčiji obsojen na dosmrtno zaporno kazen (<http://edition.cnn.com>).

⁴² V terorističnem napadu sredi marca 2012 je Francoz Alžirskega porekla, Mohamed Merah, v Toulousu v treh ločenih napadov ubil trije vojake in štiri jude (od teh 3 otroke). Svoje dejanje je upravičil kot maščevanje za smrt palestinskih otrok, udeležbo francoskih vojakov v Afganistanu ter tudi zaradi francoskega zakona, ki prepoveduje nošenje burke ženskam. Pozneje je bil Merah ubit v akciji aretiranja francoske policije. (<http://edition.cnn.com>).

NATU ter da nikakor ne sme umakniti svojih vojakov iz misij v Afganistanu ali Somaliji⁴³ (PSS 2011).

Primera Uke in Mereha evropski varnostni strokovnjaki navajajo kot velik problem teroristične grožnje domačih ekstremistov posameznikov, ki delujejo popolnoma sami, zaradi česar je zelo težko odkriti njihovo namero. »Zdi se, da prihaja nova generacija islamskih teroristov, ki delujejo posamezno ter jih k delovanju spodbujajo džihadske spletne strani in njihov bes,« je povedal v izjavi za New York Times Jean-Louis Bruguière, bivši francoski sodnik za antiterorizem in strokovnjak za evropski terorizem. Skrb zaradi domačega terorizma v Britaniji, Belgiji, Nemčiji in Franciji je večinoma usmerjena na tiste mlade ljudi, ki imajo malo formalne verske izobrazbe ali so predmet vabljenja za džihad, še posebej, ko je njihovo lastno življenje polno razočaranj, kriminala, rasizma in brezposelnosti. Če upoštevamo še primer Breivik⁴⁴ na Norveškem (države, ki velja za sinonim demokratičnosti in urejenosti), je videti, da nobena država ni popolnoma varna pred takšnimi posameznimi ekstremisti, ne glede na to, ali so verski, desničarski ali drugi.

Črnogorski strokovnjak za terorizem, Ivan Mašulović je analiziral dejavnike tveganj na področju turizma v Črni gori in navaja, da je večina dosedanjih terorističnih skupin, ki so bila usmerjena na turistične centre na svetu, »želela vplivati tako na vlado države, v kateri se nahaja turistična destinacija, kot tudi na ciljno skupino oz. goste turiste ter njihove vlade, da bi pod tem pritiskom spremenili določene politične poglede, ideje in strategije. Med temi obstajajo teroristične skupine, ki so v glavnem orientirane samo na turistične centre, ki obtožujejo vlade teh destinacij, da je turizem samo ozadje za druge dejavnosti teh vlad«⁴⁵. V nadaljevanju Mašulović meni, da v skladu s sodobnimi stremljenji in vse

⁴³ Od svoje osamosvojitve je Črna gora aktivna udeležnica v treh MOM. Od leta 2006 se udeležuje v misiji Združenih narodov UNMIL v Liberiji, od leta 2010 v NATO misiji ISAF v Afganistanu ter operaciji Evropske unije EU NAVFOR ATALANTA v Somaliji (Izveštaj o učešču pripadnika vojske Crne Gore u međunarodnim snagama, mirovnim misijama i drugim aktivnostima u inostranstvu u 2011. godini, 2012).

⁴⁴ V terorističnem napadu 22. julija 2011 je norveški državljan, ki je ocenjen kot konzervativni ekstremist desne orientacije, Anders Behring Breivik, aktiviral avtobombo pred vlado v Oslu, kjer je umrlo 8 oseb. Pozneje je odšel na otok Otojo, okoli 40 km severozahodno od Osla, in oblečen v policijsko uniformo ubil še 69 oseb, med katerimi je bilo največ najstnikov, ki so bili v letnem taboru vladajoče laburistične stranke. Na sodišču je povedal, da je napad izvedel, da bi zaščitil Norveško pred invazijo islama in večkulturnosti. Poteka proces pred norveškim sodiščem (<http://edition.cnn.com>).

⁴⁵ Kot primer takšne teroristične organizacije Mašulović navaja Nacionalno fronto za osvoboditev Korzike (FNLC). Njen cilj niso bile samo vlade, politiki katerih so nasprotovali, ampak so identificirali tudi turizem kot grožnjo za določeno kulturo. Nasprotovali so turizmu kot sredstvu za povečanje bogastva tujcev in kanalu, po katerem se pere kriminalni denar. Leta 1991 so južno od Bastilje napadli turistični kompleks, ker so v njegovo izgraditev tujci investirali in so menili, da ga je italijanska mafija uporabljala za pranje

večjim grožnjami teroristov, izraženimi v napadih na mehke cilje oz. turiste (Bombaj, Singapur, Bali, Egipt, Turčija, Rusija itn.), teroristi uporabljajo zelo malo denarja za akcijo (okoli deset tisoč dolarjev), število žrtev pa se meri v stotinah. Dosedanje analize potencialnih terorističnih ciljev v turističnih destinacijah so pokazale, da so bili to po navadi železniške in avtobusne postaje, hoteli, počivališča, restavracije, gledališča, diskoteke ter tudi določeni javni objekti, komunalna infrastruktura ter še nekateri objekti posebnega pomena (Mašulović 2007, 121–122). Izraelski varnostni strokovnjak Mirza David odgovarja na vprašanje, koliko je realno, da bo Črna gora kot majhna država na robu globalnih dogodkov tarča terorističnih napadov, da tudi Bali kot turistična destinacija, v kateri se je zgodil teroristični napad, v katerim je umrlo 200 oseb, ni bil nikogaršnja tarča.⁴⁶ Teroristični napadi se dogajajo tam, kjer se lahko, in Črna gora mora narediti vse, da zmanjša verjetnost, da se to zgodi. Nikoli ni treba dvigati paniko, ampak se je treba zavedati, da se to lahko zgodi tudi v Črni gori (PSS 2011).

Črna gora ima kot atraktivna turistična destinacija z odprtostjo svojih meja⁴⁷, s posebnim poudarkom na protiteroristični zaščiti letališč in letal⁴⁸ ter tudi pomorskih luk in plovil potencial za še kakovostnejši razvoj turizma.⁴⁹ Glede na dosedanjo prakso in izkušnje je kljub temu, da je bila v neposrednem okolju vojna z vsem grožnjami, ki jih prinaša (številni izgnanci, število nelegalnega orožja, eksplozivnih naprav, nelegalen denar, organizirani kriminal, lažni dokumenti itn.), črnogorski sistem varnosti do sedaj vedno odgovoril tem izzivam. Medtem ko poleg stabilne in ugodne varnostne situacije v Črni gori, ki prinaša tudi poseben režim delovanja varnostnih služb med turistično sezono (na tleh, v zračnih in morskih lukah, objektih na morju, letalih, plovilih), deluje preventivno, mora Črna gora kot turistična država tudi v tej smeri postaviti svoj nacionalnovarnostni

denarja. V drugem napadu leta 1991 so zajeli okoli 10 talcev in pobegnili po prihodu policije (Mašulović 2007, 122).

⁴⁶ V terorističnem napadu, 12. oktobra 2002 je bilo v eksploziji dveh bomb v nočnih lokalih na indonezijskem otoku Bali ubitih okoli 200 oseb, večinoma turistov, okoli 130 je bilo ranjenih. Teroristična organizacija Jemaah Islamiya (v povezavi z Al Kaido) je prevzela odgovornost napada (Pettiford in Harding 2005, 167–170).

⁴⁷ Črna gora trenutno ima 23 mejnih prehodov: 15 za potni transport, 5 za pomorski, 2 za zračni transport in 1 za železniški transport (<http://www.upravapolicije.com/>).

⁴⁸ V letu 2011 je na dveh črnogorskih letališčih skupno vzletelo in pristalo 10.667 letal, z 1.258.835 potniki, največji promet letal in potnikov je bil v turistični sezoni oz. v juniju, juliju in avgustu (<http://www.montenegroairports.com>).

⁴⁹ Po ocenah svetovnega nasveta za turizem in potovanja (WTTC) bo imela Črna gora v naslednjem desetletju najhitrejšo rast BDP zaradi turizma, 12, 4 % na leto. Zaradi turizma v BDP je Črna gora prva na listi, ki zajema 181 držav članic WTTC. Tudi po ocenah WTTC bo industrija potovanja in turizma prispevala k odprtju 25.000 novih delovnih mest v naslednjih 10 letih (<http://www.wttc.org/>). V letu 2011 je v Črni gori prebivalo 1.373.454 turistov (1.201.099 tujih in 172.355 domačih), ki so ustvarili 8.775.171 nočitev, v letu 2010 pa 1.262.985 turistov (MONSTAT 2012).

sistem, ki bo popolnoma izpolnil svojo vlogo oz. zagotovil materialne in nematerialne dobrine na lastnem ozemlju (Mašulović 2007, 123–125).

Kot še ena pojav, ki ima lahko negativne posledice na politično in varnostno situacijo v Črni gori ter na njen večetnični in večkonfesionalni sklad, so stremjenja in izjave posameznikov, ki zagovarjajo neodvisnost Sandžaka⁵⁰. Despotović navaja, da je do sedaj zgodovina pokazala, da so balkanske priče o regionalizaciji po navadi prinašale možnosti. Despotović nadaljuje, »da nas ideja o avtonomiji bivše regije Sandžak v interpretaciji njenih zagovornikov v Novom Pazaru⁵¹ opominja, da na Balkanu ni vse končano ter da obstajajo namere nadaljnje ureditve naše regije, oz. bližnjega okolja in s tem tudi Črne gore.« Popolnoma je razumljiva negativna reakcija o avtonomiji Sandžaka v Črni gori, ker lahko negativno vpliva na geopolitično stabilnost regije. Tudi vsaka vrsta centralizacije lahko upočasni njeno demokracijo in vsaka vrsta regionalizacije bi zagotovo ogrozila večetnični in večkonfesionalni sklad ter njen osnovni z Ustavo opredeljen državljanski karakter. To, kar je dobro, je, da so Muslimani in Bošnjaki v Črni gori zavrnilo idejo o avtonomnem Sandžaku z izjavo, da je to pozna ideja ter da je ne potrebujejo za svoj status v Črni gori. Despotović nadaljuje, da je »vedno možno najti določene posameznike, ki bi radi izsiljevali Črno goro oz. mislijo, da jim je Črna gora dolžna za neodvisnost Sandžaka glede na to, da so oni podprli njeno neodvisnost. Vsi prebivalci, ki so podprli neodvisnost Črne gore, so zagotovo volili po lastni vesti. Neodvisna in suverena država je enotni interes vseh njenih prebivalcev, neodvisno od njihove nacionalne, verske ali druge pripadnosti ter ne obstaja »specialni referendumski dolg« proti katerikoli skupnosti. Ideja o regionalizaciji, konkretno o avtonomiji bivšega Sandžaka, zagotovo ni zanemarljiva niti benigna,« zaključuje Despotović. (Despotović I. 2010, 8–9). Predsednik Matice muslimanske Črne gore, Avdul Kurpejović, je to idejo ocenil kot »velikobošnjaški asimilatorski projekt«, ki je utemeljen na deklaraciji Stranke demokratske akcije. Kurpejović nadaljuje, da »Sandžak ne obstaja niti ni obstajal niti kot teritorialno-politična

⁵⁰ Sandžak (oz. Raška oblast, kakor je imenuje večina srbskih avtorjev) je prostor med Črno goro in Srbijo, ki na vzhodu meji s Kosovom in na zahodu z BiH. Njegov geografski, vojaškogeografski, transportni položaj ter njegova geokulturalna determiniranost in specifični etnodemografski procesi poudarjajo njegov geostrateški in geopolitični vidik. Zajema občine v Srbiji: Novi Pazar, Nova Varoš, Priboj, Prijepolje, Sjenica in Tutin ter v Črni gori: Pljevlja, Bijelo Polje, Berane in Rožaje (v nekaterih interpelacijah Sandžak zajema še črnogorske občine Plav in Andrijević). V popisu iz leta 2002/03 je v Sandžaku živel največ Bošnjakov (45,2 %), Srbov (39,1 %), Črnogorcev (7,1 %) in Muslimanov (6 %) (Gigović 2010, 111–129).

⁵¹ Za več informacij glej enega od intervjujev in izjav Glavnega muftije islamske skupnosti v Srbiji, Muamera Zukorlića (dostopno prek: http://www.youtube.com/watch?v=e_6o4t0t7Ok).

enota ne v Srbiji ne v Črni gori, ne kot geografska entiteta. Sandžak je delo Otomanskega imperija in je izginil z razpadom velikega imperija (Kurpejović v Despotović I. 2010, 9).

Za potencialno teroristično ogrožanje varnosti Črne gore je zanimiva analiza člana Mednarodnega političnega inštituta za boj proti terorizmu Shaula Sheya, ki z analizo Albansko-nacionalne armade (ANA)⁵² navaja, da je bila ustanovljena leta 1999. Velik del pripadnikov ANA so bili poveljniki in borci bivše Osvobodilne vojske Kosova (OVK). ANA je nadaljevala oboroženo borbo OVK na Kosovu ter drugih žariščnih točkah na Balkanu. Organizacija je sprejela ideologijo, *modus operandi*, in metode financiranja bivše OVK. Shay nadaljuje, da ANA tvori vojaški del politične organizacije Fronte za nacionalno združevanje Albancev (FNZA). Gibanje ima organizacijsko strukturo, vključno s političnim vodenjem, vojaški oddelek, obveščevalne mehanizme (Albansko Nacionalno Varnost – ANV) kot tudi oddelek, ki je zadolžen za financiranje organizacije (Albanski nacionalni Fond – ANF). V času njenega nastajanja se je organizacija imenovala Nacionalni komite za osvoboditev albanskega teritorija (NKOAT). Svoje ime v FNZA je spremenila v juliju 2002, medtem ko sta bila obveščevalni in oddelek za financiranje ustanovljena v začetku leta 2003. Organizacija je ustanovljena iz članov radikalne Revolucionarne stranke Albancev v Tirani. V vodenje organizacije se je vključilo nekaj posameznikov iz Albanije. Shay nadaljuje, da je ANA organizirana v t. i. divizijah. Glavna poveljniška divizija je »Adem Jašari«, ki je odgovorna za Kosovo in južno Srbijo. Divizija »Skenderbeg« je odgovorna za zahodno Makedonijo (Ilirijo), divizija »Ćmerija« pa je odgovorna za južno Albanijo in Grčijo, medtem ko je divizija »Malesija« odgovorna za enako imenovano območje v Črni gori⁵³. Shay zaključuje, da je skupno število pripadnikov ANA okoli 2.000–3.000 borcev ter da je organizaciji na Kosovu in v južni Srbiji na razpolago okoli 650 borcev (Shay 2009, 115–116). Informacije, katere našteva Shay, ne smemo prezreti, predvsem glede na to, da je ANA še vedno aktivna organizacija ter glede na njene zadnje grožnje⁵⁴.

⁵² Leta 2003 so UNMIK in ZDA Albansko nacionalno armado (ANA) razglasili za teroristično (START, 2012).

⁵³ V poročilu srbske vlade iz leta 2003 se nahaja podatek, da je divizija »Malesija« v Črni gori poleg področja Malesije (geografsko območje jugovzhodno od Podgorice na meji z Albanijo) odgovorna še za področje Ulcinja (za več informacij o tem glej spletno stran srbske vlade: <http://www.srbija.gov.rs/kosovo-metohija/?id=19991>).

⁵⁴ ANA ja 22. marca 2012 oddala e-pošto elektronskemu portalu Balkan Insight, v katerem navaja, da bo uporabila silo, da prepreči realizacijo srbskih volitev, ki so bili planirani za 6. maj 2012 (Balkan Insight, 2012).

Pojav vahabizma⁵⁵ na njenem ozemlju je še ena potencialna nevarnost za Črno goro. Strokovnjak za antiterorizem v BiH Dževad Galijašević navaja, da najbolj kontroverzna oblika islama, znana kot vahabizem, ni nov pojav na Balkanu. Galijašević nadaljuje, »da so to ideologijo že prej prinesli afriško-azijski mudžahedini, pridigarji ter »humanitarne organizacije«, ki so bile pretveza za financiranje vojne v BiH, v devetdesetih letih. Bogate arabske države, predvsem Savdska Arabija, so vložile na stotine milijonov dolarjev z namenom ustvarjanja avtentičnih balkanskih vehabije, ki bodo spoštovali samo srednjeveško interpretacijo šariatskega prava«. Galijašević nadaljuje »obrazec prodora radikalnega islama je enak tako v BiH, na Kosovu in v Makedoniji, kot bo lahko v bodočnosti tudi v Črni gori. Inštruktorji terorizma se borijo z vsemi sredstvi, predvsem denarjem ter nasiljem, da pritegnejo in indoktrinirajo kritično število muslimanov, nato izberejo najbolj militantne ter jih pošljejo na bojišča.« (Galijašević 2012). Otašević tudi navaja, da se islamistična teroristična mreža hitro širi na območju Balkana, ter da zajema območja Kosova, BiH, Makedonije in Albanije. »Vehabije so tudi v Črni gori«, pove Otašević in dodaja, »da Al Kaida začetno delovanje in rekrutiranje realizira s pomočjo mladih verskih učiteljev, ki govorijo o fundamentalizmu in džihadu ter s pomočjo vahabističnih skupin, ki se infiltrirajo na ta območja, izvajajo indoktrinacijo lokalnega muslimanskega prebivalstva na podlagah radikalnega islama«. Največji vpliv imajo vahabije pri mladini. Na območju Balkana, v okviru posameznih džamij, obstajajo verske šole, kjer so predavatelji vahabije, in ki so zelo dobro obiskane. Vse vahabije na Balkanu so zelo dobro organizirane, med sabo sodelujejo in se največ financirajo s pomočjo denarnih prispevkov iz islamskega sveta, ki potujejo predvsem čez Avstrijo. Posamezni vojaško-politični komentatorji menijo, da obstajajo vahabije v Črni gori že od leta 2006. Tega leta so vahabije organizirale množično zborovanje pod imenom »Šesto srečanje islamske mladine Sandžaka«, kar je bila maska za kongres vahabija. Veliki ugled v Plavu je imel Ismail Prentić⁵⁶, ki je pogosto obiskoval Plav in je bil s svojim bratom tudi tu na srečanju vahabija (Otašević 2012). Mijalkovski za pojav

⁵⁵ Vahabizem je vplivno versko gibanje v okviru sunitske veje islama, ki je zasnovan na podlagi tradicionalne interpretacije islama, kakršen je bil v času preroka Muhameda. Njegov duhovni ustanovitelj je Muhamed ibn Abdel-Vahab iz Savdske Arabije, t. i. reformator islama. Vahabizem je v bistvu utemeljen na redukcionističnih idejah, ki želi zadrževati muslimane v izvorni interpretaciji islama brez nadaljnjih inovacij, revizij, deviacij ali politeizma, ki so v preteklih stoletjih zameglili Kuran (Bojanić 2010, 354).

⁵⁶ Ismail Prentić je eden od vodij vahabija v Sandžaku. 17. marca 2017 je srbska policija odkrila vojaški trening kamp v gorah blizu Novega Pazarja, tam so odkrili veliko količino orožja, streliva, eksploziva ter vojaške opreme. Aretiranih je bilo 5 oseb. En mesec pozneje, 20. aprila 2017, je bila v vasi Nova Trnava blizu Novega Pazarja aretirana skupina, ki je bila povezana s kampom. V spopadu s srbsko policijo je bil Ismail Prentić ubit (Greif 2010, 224–225).

vahabizma na Balkanu meni, da se njihove dejavnosti na Balkanu pogojno lahko izvajajo kot versko-indoktrinacijske, propagandne, finančne, rekrutirane ter teroristične in so del t. i. globalnega džihada, njihov vzor pa je Al Kaida. Mijalkovski nadaljuje, da »analiza nekaterih primerov ekstremistično-terorističnih manifestacij vahabizma v zadnjem času kaže na to, da so te manifestacije rezultat večletnih temeljitih priprav ter da pripadniki tega gibanja tvorijo resno varnostno grožnjo državam v regiji in mednarodni skupnosti, predvsem zaradi tega, ker so mnenja, da je samomorilski terorizem legitimna metoda za uresničenje političnih ciljev⁵⁷« (Mijalkovski 2010, 404). Nekdanji direktor Vojaško-varnostne Agencije (VBA) bivše države Srbije in Črne gore, general Momir Stojanović, je povedal, da ima VBA operativne informacije, ki potrjujejo obstoj vehabij v Sandžaku, na severu Črne gore, v BiH in v Makedoniji. Stojanović meni, da na omenjenem območju deluje okoli 500 vahabij, katerih cilj je vzpostavitev t. i. zelene transverzale, ki gre iz Turčije preko muslimanskih držav v srce Evrope (BiH), pri tem pa uporabljajo najekstremnejša sredstva za realizacijo terorističnih aktivnosti (Mašulović 2007, 129). Glede vahabizma kot potencialne teroristične grožnje Črni gori lahko zaključimo, da so vahabistične celice na Balkanu v povezavi z Al Kaido ter da predstavljajo realno grožnjo varnosti Balkanu, glede na to, da imajo svoje celice na Kosovu, Sandžaku, Makedoniji, Črni gori ter BiH. Strokovnjaki za ta vprašanja opozarjajo, da je vahabizem eden od najresnejših izzivov v naštetih državah, ki bo prihajal vse bolj do izraza. Takšna ocena je še jasnejša, ko se vahabizem prepozna v okviru mednarodnega islamističnega in terorističnega gibanja (Otašević 2012).

Na koncu svojega pogleda potencialnih terorističnih groženj Črni gori bom opisal protiteroristično akcijo Orlov let, ki se je izvajala 9. septembra 2006 v Podgorici (Malesija). »To je odličen primer učinkovitega, pravočasnega, strokovnega in profesionalnega funkcioniranja obveščevalnega in celotnega nacionalnovarnostnega sistema Črne gore, s katerim je bil popolnoma preprečen in oviran dolgo načrtovan teroristični napad.« (Mašulović 2007, 142). Na koncu devetmesečnih obveščevalno-

⁵⁷ Za več informacij o konkretnih napadih in dejavnostih vahabija na Balkanu, kot so: aretiranje vahabita v vasi Gornja Mioča (BiH) 2. oktobra 2010, teroristični napad vahabija na policijsko postajo v Bugojnu (BiH) 27. junija 2010, preprečen teroristični napad na katedralo v Sarajevu, Franjevski samostan v Fojnici, preprečeni samomorilski teroristični napadi na diplomatska predstavništva držav, katerih enote so angažirane v Afganistanu (BiH), dejavnosti in napadi vahabija v Sandžaku ter napad vahabije Mevlida Jašarevića na ameriško ambasado u Sarajevu leta 2011 glej: Mijalkovski 2011, 397–417; Greif 2010, 223–225 in <http://www.nezavisne.com>).

varnostnih aktivnosti⁵⁸, sledenja pobudnikov organizatorjev, potencialnih izvrševalcev, pomočnikov, finančnikov ter drugih udeležencev v načrtovanju terorističnega napada so bili v popolnosti identificirani vsi udeleženci, njihova vloga, hierarhija, motivi, sredstva, tarče itn. Njihov cilj je bil ogroziti z ustavo določeno ureditev in varnost Črne gore, zaradi izzivanja nestabilnosti, verske in nacionalne nestrpnosti med prebivalstvom Črne gore, ogrožanje življenja ljudi, njihove lastnine, uničevanje verskih in kulturnih objektov na območju Tuzi. Teroristi (vsi albanske nacionalnosti, katoliške veroizpovedi) so načrtovali teroristični napad v noči med 11. in 12. septembrom 2006, po koncu parlamentarnih volitev v Črni gori. Načrtovali so, da izvedejo močan in sinhroniziran napad na verske in kulturne objekte kot tudi na ugledne pripadnike albanske nacionalnosti, katoliške veroizpovedi in njihove družine. Za realizacijo načrta so teroristi nabavili velike količine orožja, orodja, eksploziva, streliva (katero so po navadi skrili v svojih hišah ali bližnjih jamah) in drugega materiala ter opreme, ki so ga večinoma prinesli iz Albanije in s Kosova⁵⁹. Tudi iz teh dveh držav so hoteli ilegalno infiltrirati dve skupini (kot direktni izvršilci) do 5 oseb z izkušnjami s terorističnimi napadi (iz bivših paravojaških enot na Kosovu). Motiv za izvedbo terorističnih napadov je bil »občutek ogroženosti« oz. zmanjšanje pravic črnogorskih prebivalcev albanske nacionalnosti katoliške veroizpovedi v odnosu do iste muslimanske veroizpovedi, ki živi na območju Malesije in Tuzi. Teroristi so ocenili, da oblast v Črni gori favorizira Albance muslimanske veroizpovedi glede na Albance katoliške veroizpovedi, kar škodi verskim, kulturnim ter ekonomskim interesom albanske katoliške veroizpovedi. Zagotovo takšne ocene ne odговarjajo realnim dejavnikom. Po koncu uspešno pripravljene in izvedene protiteroristične akcije je črnogorska policija aretirala ter v sodelovanju s specialnim tožilcem in ANB pri pristojnem sodišču vložila kazensko prijavo proti 14 osebam državljanom Črne gore ter 2 osebama iz ZDA, zaradi izvajanja kazenskih del iz člena 401 Kazenskega zakonika Republike Črne gore (KZRČG) – kriminalne združitve, iz člena 365 KZČG – terorizem, člena 507, odst. 3 in 5 Zakona o kazenskem postopku (ZKP), kazenskega dela in izvršitev na organiziran način. Leta 2008 je bila celotna skupina obsojena na dolgoletne zaporne kazni⁶⁰. Po

⁵⁸ Po nepotrjenim informacijama črnogorska obveščevalna služba ANB je v realizaciji akcije Orlov let sodelovala tudi z Ameriško CIA in Albansko obveščevalno službo ŠIK (Mašulović 2007, 142).

⁵⁹ Na Kosovu blizu meje s Črno goro so italijanski pripadniki KFOR v decembru istega leta našli skrite velike količine orožja ki so bile namenjene, da se ilegalno prethotapijo v Črno goro, ampak ne obstaja popolna potrditev, da je bilo to orožje namenjeno za opisani teroristični napad (Jane's Sentinel 2012).

⁶⁰ Vseh 17 obtoženih v akciji Orlov let so 5. avgusta 2008 obsodili na zaporno kazen v skupnem trajanju do 51 let. Na sodišču je kot glavni dokaz naveden dnevnik, ki ga je vodil vodja skupine Anton Siništaj, dokumenti o prisluškovanju pogovora med člani skupine kot tudi sporočila o mejnem prehodu v ČG (za več informacij glej: <http://www.slobodnaevropa.org/content/article/1188702.html>).

nepotrjenim informacijah je omenjena teroristična skupina poleg finančne podpore iz diaspore (albanski lobi iz Detroita v ZDA) del denarja za nabavo orožja in opreme zagotavljala tudi s prodajo drog v Evropi⁶¹. Mašulović meni, da je vse naštetu v akciji Orlov let dejstvo, da se država Črna gora v cilju popolne zaščite celovitosti kot največje vrednote črnogorske družbe zaveda potencialnih varnostnih izzivov in tveganj ter ima sposoben in učinkovit varnostni aparat. »Kot takšna Črna gora postaja stabilen zanesljiv in spoštljiv globalni partner v skupnem boju proti terorizmu, partner, ki je pripravljen za mednarodno sodelovanje in medsebojno izmenjavo informacij in podatkov z vsemi varnostnimi organizacijami, kot tudi z relevantnimi mednarodnimi organizacijami na področju skupnega protiterorističnega boja.« (Mašulović 2007, 141–143).

4.3 Ostale asimetrične oblike ogrožanja nacionalne varnosti Črne gore

Regionalni ter lokalni konflikti, etnični, verski in druge oblike ekstremizma, terorizem, organizirani kriminal, širjenje orožja za množično uničevanje, ilegalne migracije, klimatske spremembe in vse večji primanjkljaj energetskih virov ogrožajo stabilnost določenih držav in celih regij kot tudi globalno varnost. Bistvena funkcija teh izzivov, tveganj ter groženj je, da postajajo vse bolj nepredvidljivi, asimetrični ter imajo transnacionalne lastnosti.

V Strategiji nacionalne varnosti Črne gore (StNVČG) je navedeno, da je spekter sodobnih izzivov, tveganj in groženj za varnost Črne gore zelo širok ter da ga določajo hitre spremembe, nepredvidljivost, kompleksnost ter ga zmanjšuje značilnost geografskega prostora. Regija, kjer se nahaja Črna gora, je obremenjena še z dogodki iz preteklosti in nerešenimi problemi, kar lahko povzroči nestabilnost na manjšem območju. Zaradi zmanjšanja vojaških učinkov v regiji, integracije države v NATO in EU ter razvijanja politike zaupanja, sodelovanja in partnerstva se je nevarnost vojaške grožnje Črni gori zelo znižala, vendar pa je tudi v bodočnosti ne moremo zavrniti. Glede na položaj Črne gore lahko na njeno varnost negativno vplivajo krize iz neposrednega okolja kot tudi širšega območja, predvsem območja, ki zajema Bližnji vzhod, Kavkaz in Severno Afriko. Na

⁶¹ Še ena takšna skupina 4 oseb albanske nacionalnosti je bila aretirana v Podgorici v sredini avgusta 2006, v akciji Poskok, ki so je izvedle črnogorska policija in ANB, kjer je bila pri aretiranih osebah najdena večja količina heroína, orožja in denarja, kar ne samo potrjuje kompleksnost protiterorističnega boja, ampak tudi rešitev Črne gore v boju proti terorizmu (Mašulović 2007, 143).

našteti območjih, ki so destabilizirani s krizami, konflikti, demografsko rastjo in zmanjševanjem strateških virov (voda, energija), je vse izrazitejša manifestacija transnacionalnih groženj in prenos kriz proti evropskemu kontinentu. Večanje transnacionalnih tveganj in groženj v regiji in širše, predvsem mednarodni terorizem in organizirani kriminal (z vsem posledicami, ki jih prinaša: destabilizacija državnih institucij, kršitev ustavne ureditve, kršitev ekonomskega sistema, korupcija), so realna grožnja varnosti Črne gore. Varnostna tveganja in grožnje Črni gori so še tihotapljenje opojnih drog, orožja, ilegalna migracija, trgovina z ljudmi, širitve orožja za množično uničevanje, grožnje na področju računalniške varnosti, naravne, tehnično-tehnološke, kemijske, biološke in radiološke katastrofe, epidemije, presežek oborožitve in streliva⁶², ekološke grožnje (ki prihajajo iz globalnega segrevanja, emisije škodljivih plinov, uničevanja ozona, zmanjševanje rezerv vode) itn. (StNVČG 2008).

Glede na to, da sem v predhodnem delu naloge razlagal potencialne teroristične oblike ogrožanja nacionalne varnosti Črne gore, ki se predvsem kažejo skozi možne oborožene aktivnosti, bom v nadaljevanju analiziral še nekatere asimetrične grožnje nacionalne varnosti Črne gore (predvsem organizirani kriminal), ki so v povezavi s terorizmom in so v Strategiji nacionalne varnosti ČG prepoznane kot potencialne grožnje.

Zagotovo je **organizirani kriminal**⁶³ ena od potencialnih groženj za varnost Črne gore oziroma je to potencialna grožnja, ki je pogosto povezana s terorizmom in ki zagotovo v manjši ali večji meri obstaja na Balkanu.⁶⁴ Avtor Šuput razlaga povezavo med terorizmom in organiziranim kriminalom in navaja, da z intenziviranjem terorističnih dejavnosti v svetu tudi organizirani kriminal postaja vse razvitejši in bolj organiziran. Vse več

⁶² Za varnost črne gore je grožnja tudi presežek starega orožja, toksičnega raketnega goriva in streliva, ki je še ostalo od prejšnjih vojsk (Vojske SČG, Vojske Jugoslavije, JLA). S programom MONDEM (Montenegro Demilitarization) in drugimi programi je Črna gora uničila okoli 60 tankov T-55, ki so bili zastareli, več 1.000 kosov težkega orožja, 480 ton toksičnega raketnega goriva, in več kot 2.000 ton streliva. Uničevanje presežkov oborožitve je konstantno delo in je cilj, da Črna gora presežek vsega zastarelega orožja zmanjša na 2.500 ton s prejšnjih 9.000 ton, ki bi bilo skladiščeno v sodobnih skladiščih (Črna gora je obnovila eno skladišče v skladu z NATO standardi, načrtuje pa še drugega) (www.undp.org.me).

⁶³ Evropski svet definira organizirani kriminal kot »dejanje ilegalnih aktivnosti organizirane skupine, ki jo sestavljajo tri ali več oseb in ki obstaja več časa z ciljem izvršitve resnih zločinov, z združeno silo vseh članov skupine, z uporabo nasilja, grožnjami, podkupninami ter drugimi sredstvi, s ciljem ustvarjanja direktne ali indirektno finančne ali druge materialne koristi.« (Council of Europe 2012).

⁶⁴ V sporočilu ameriške organizacije za strateške študije (e-mail št. 28625, ki je objavil internetni portal Wikileaks), ki analizira organizirani kriminal na Balkanu, se navaja, da je »organizirani kriminal na Balkanu posebno pazljivo slediti. Posebno v Hrvaški (visoka stopnja organiziranega kriminala), Makedoniji, Črni gori, BiH (visoka stopnja organiziranega kriminala z ruskimi povezavami, na Kosovu in Albaniji (zlasti je treba biti pozoren na dejavnosti albanske mafije)).« (za več informacij glej: <http://www.vijesti.me/>).

kriminalnih organizacij se združuje na regionalni in globalni ravni, pri tem širijo območje delovanja in povečujejo svoj dobiček s protizakonitimi dejavnostmi. Posamezne kriminalne organizacije uporabljajo storitve teroristov za politični pritisk na vlade, ki se jim zoperstavljajo, oz. da izvajajo pritisk na vlade, da sodelujejo z organiziranim kriminalom. Tudi organizirane kriminalne skupine imajo direktne poslovne interese s prodajo orožja in nevarnih materialov terorističnim skupinam. Na drugi strani same teroristične organizacije izvajajo določene kriminalne aktivnosti, ki se nanašajo na organizirani kriminal (trgovina z drogo, orožjem, ljudmi, človeškimi organi, organiziranje prostitucije itn.), da bi na ta način dobile potrebna finančna sredstva za financiranje terorističnih napadov. Primerov takšnega sodelovanja med terorističnimi in organiziranimi kriminalnimi skupinami je veliko. Najpogostejše primere takšne prakse lahko najdemo v Kolumbiji, v državah bivše ZZZR, Irski, Afganistanu ter na Kosovu. Zagotovo, da so vzpostavitev sodelovanja med terorističnimi organizacijami in strukturami organiziranega kriminala prispevale k spremembam družbenopolitičnih pogojev v večini omenjenih držav in regij, oz. so prispevale njihovemu transformiranju ter medsebojnemu približevanju. Ko se primerjajo osnovne karakteristike med temi pojavi, se lahko ugotovijo naslednje podobnosti: obstojanje organizacije, nezakonite aktivnosti, ki jih izvaja skupina, tajnost funkcioniranja, uporaba nasilja za uresničenje interesov skupine ter ogrožanje in poškodovanje vrednot, kot so življenje in zdravje ljudi, lastnina, javna in državna varnost. Čeprav se veliko konstitutivnih elementov med terorizmom in organiziranim kriminalom pokriva, se aktivnosti terorizma in organiziranega kriminala razlikujejo glede na motiv za izvršitev teh aktivnosti. Motiv teroristov je vedno uresničevanje političnega, socialnega, nacionalnega, ideološkega ali religioznega cilja, medtem ko je osnovni cilj organiziranega kriminala uresničenje ogromnega in nezakonito pridobljenega denarja (Šuput 2005, 56–67).

Leta 2011 je Uprava policije Črne gore (UP ČG) izdelala oceno nevarnosti organiziranega kriminala v Črni gori (MNE OCTA).⁶⁵ V tej oceni je organizirani kriminal prepoznani kot resna grožnja varnosti Črni gori. V MNE OCTA se poroča, da se pojavne oblike

⁶⁵ Od skupnega števila registriranih kaznivih dejanj v Črni Gori v obdobju od 2006–2010 (42.194 kaznivih dejanj), je bilo 816 kaznivih dejanj (2 %) v okviru organiziranih skupin. Registrirana so v okviru 53 policijskih akcij, rezultat je ovadba 35 organiziranih skupin državnemu tožilcu za boj proti organiziranemu kriminalu, korupciji, terorizmu in vojnim zločinom. Omenjene kriminalne skupine so se po navadi ukvarjale s tihotapljenjem in distribucijo drog, krajo in tihotapljenjem motornih vozil, robe, orožja, trgovino z ljudmi, pranjem denarja ter drugimi težkimi kriminalnimi dejanji (MNE OCTA 2011, 8–9).

organiziranega kriminala v Črni gori lahko manifestirajo na več načinov ter da lahko ogrožajo več področij, pomembnih za državno-pravno ureditev. Po ocenah MNE OCTA v Črni gori obstaja 35 organiziranih kriminalnih skupin, ki se po navadi ukvarjajo s trgovino in tihotapljenjem drog, pranjem denarja ter s trgovino z orožjem. Trgovina z drogo je prepoznana kot ena glavnih groženj za Črno goro in bo tudi v prihodnosti prisotna. Črna gora je tranzitno področje za distribuiranje drog na poti proti zahodni Evropi, ki je končna destinacija. Na tem področju so črnogorske organizirane kriminalne skupine zelo dobro organizirane in povezane s številnimi mednarodnimi organiziranimi kriminalnimi skupinami. Evidentirane so tudi številne udeležbe črnogorskih državljanov v teh skupinah. Organizirane kriminalne skupine iz Črne gore imajo kontakte s kriminalnimi skupinami iz Južne Amerike, Zahodne Evrope ter tudi v sosednjih državah: Srbije, BiH, Hrvaške, Albanije, Kosove in Italije (MNE OCTA 2011, 4–13).

Pomemben dejavnik organiziranega kriminala je tudi pranje denarja. Nezakonito pridobljen denar se vlaga v legalne tokove za gradnjo ali nakup stanovanj, poslovnih prostorov, gostinskih objektov ali odpiranje zasebnih podjetij. V zadnjih letih se v Črni gori povečuje pranje denarja oz. vlaganje denarja, pridobljenega s kriminalnimi aktivnostmi, v legalne tokove (MNE OCTA 2011, 14).

Tudi glede tihotapljenja orožja je Črna gora tranzitno območje, preko katere se izvaja ta organizirana kriminalna dejavnost. Orožje se ponavadi tihotapi z območja BiH proti Črni gori ter naprej proti zahodni Evropi. V Črni gori je velik porast korupcije, ki je povezana z organiziranim kriminalom. Ker se pripadniki organiziranih kriminalnih skupin zavedajo teh dejstev, se to večkrat zlorablja za uresničenje lastnih ciljev (MNE OCTA 2011, 15).

Iz naštetega lahko zaključimo, da je organizirani kriminal resen pojav, ki je v številnih elementih povezan s terorizmom ter tudi potencialno ogroža varnost Črne gore. Dejstvo je, da je črnogorska oblast pravočasno prepoznala potencialne grožnje, ki izvirajo iz organiziranega kriminala in korupcije ter v skladu s tem sprejela številne aktivnosti za njihovo preprečevanje. Črna gora je 2010 leta sprejela Strategijo za boj proti korupciji in organiziranem kriminalu za obdobje od 2010–2020, ki opredeljuje strateške usmeritve v boju proti korupciji in organiziranemu kriminalu, prednostne ukrepe v okviru vzpostavitve učinkovitega sistema za boj proti korupciji in organiziranemu kriminalu v javnem, zasebnem in civilnem sektorju, ter vlogo in odgovornost vseh subjektov, kar predstavlja

podlago za učinkovit odgovor na grožnje, ki jih prinašata organizirani kriminal in korupcija. Črna gora je sprejela tudi Akcijski načrt za realizacijo omenjene Strategije, v katerem se določajo konkretni ukrepi, organi, inštitucije, kazalniki uspeha, dejavniki tveganj ter viri financiranja. Na koncu lahko vidimo, da naštetih ukrepi kažejo na odločnost Črne gore ter vseh njenih varnostnih sistemov, da vztrajajo v boju proti organiziranemu kriminalu in korupciji.

Širjenje orožja za množično uničevanje oz. napad z jedrskim, nuklearnim, biološkim ali kemičnim orožjem predstavlja potencialno eno največjih groženj globalni in evropski varnosti, s tem pa tudi grožnji varnosti Črne gore. Nevarnost, da orožje za množično uničevanje pride v roke terorističnih skupin ali posameznikov, predstavlja posebno grožnjo varnosti. V podporo temu gre dejstvo, da je od leta 1974 do danes v ZDA evidentiranih več kot 30 poskusov groženj z jedrskim orožjem. Glede na to, da je biološko orožje po uporabi zelo težko kontrolirati, so bile grožnje z njim redke, medtem ko je bilo kemično orožje zares uporabljeno v Tokiu leta 1995.⁶⁶ Pri proučevanju asimetričnih groženj je pomembno upoštevati, da bodo posamezne države lahko vir teroristične jedrske, kemične ali biološke grožnje iz razloga, ker ima vse več držav pogoje za izdelavo orožja za množično uničevanje, katere lahko pozneje uporabljajo kot sredstvo izsiljevanja⁶⁷.

Črna gora s povečanjem uporabe informativnih tehnologija postaja potencialno ogrožena tudi na področju računalniške varnosti, **kiberterorizma oz. kiberkriminala**. Transportna infrastruktura, telekomunikacijske mreže, zdravstveni in socialni sistem, finančni sistem ter sistem oskrbe so samo nekatera področja, katerih delovanje se lahko omeji ali paralizira z uporabo cyber kriminala. Kako je ta pojav resen, se vidi v izjavi predstavnika Interpola Hu Bun Kuire, ki je na Interpolovi konferenci v Izraelu povedal, da je zoperstavljanje kiberkriminalu glavna prednostna naloga Interpola v letu 2012⁶⁸.

⁶⁶ Japonska sekta Aum Šinrikjo (Vrhovna resnica) je 20. marca 1995 v Tokiu izvedla največji teroristični napad v japonski zgodovini. V pet vlakov tokijske podzemne železnice so nastavili naprave, ki so izpušile živčnoparalizirajoči plin sarin. V napadu je umrlo dvanajst ljudi, 5500 pa jih je bilo ranjenih (večina je trpela zaradi neobvladljivih napadov kašlja in bruhanja). V osemletnem sodnem postopku je bilo dvanajst članov skupine obsojenih na smrt, z vodjem Šokom Asaharujem vred (za več informacij glej Pettiford in Harding 2005, 147–150).

⁶⁷ Za več informacij glej Vukasović, Božo. 2006. Korjeni i uzroci terorizma (II dio). Hrvatski vojnik. Dostopno prek: <http://www.hrvatski-vojniki.hr/hrvatski-vojniki/096-972006/teror.asp>.

⁶⁸ Na omenjeni konferenci je Hu Bun Kuire še povedal da kiberkriminal stane Evropo okoli 750 milijonov evrov na leto ter da se konstantno povečuje in širi preko meja. Po raziskavi londonske Univerze Metropolitan je 80 % kiberkriminala povezanega z organiziranimi mednarodnimi kriminalnimi skupinami (za več informacij glej: <http://www.vijesti.me/svijet/sajber-kriminal-prioritet-interpola-2012-clanak-72736>).

Na podlagi analiziranih groženj lahko sklenemo, da varnosti Črne gore poleg terorizma predstavljajo pretnjo tudi drugi pojavi. Črna gora prepoznava našete grožnje in v skladu s tem organizira lasten sodobni nacionalnovarnostni sistem. O tem bo več govora v poglavjih naloge, ki se nanašajo na nacionalnovarnostni sistem Črne gore v boju proti terorizmu.

4.4 Splošna ocena ogroženosti nacionalne varnosti Črne gore

Pojavi ogrožanja varnosti družbe in njenih vrednot obstajajo že od njenega nastanka. Ogrožanje varnosti se lahko prepozna kot vsaka vrsta družbene, naravne, tehnično-tehnološke in druge nevarnosti, s katero se lahko ogrozijo integriteta človeka, svoboda, lastnina kot tudi ozemeljska celovitost in neodvisnost, ustavna usklajenost ter pravo države, naroda ali družbenih skupin in posameznikov.

Vse sodobne asimetrične grožnje, predvsem terorizem, kot tudi druge nevarnosti in tveganja za globalno varnost so potencialno nevarne tudi za Črno goro. Črna gora je še vedno država v tranziciji. V njej intenzivno poteka proces demokratičnih, ekonomskih, političnih in institucionalnih reform. Poleg tega je znano, da so države v tranziciji ranljivejše glede na potencialne grožnje varnosti kot pa razvite države. Upoštevajoč to, njeno okolje na Balkanu in še nekatere dejavnike, o katerih bo tekla beseda v nadaljevanju, je jasno, da lahko terorizem in druge potencialne nevarnosti predstavljajo grožnjo njeni nacionalni varnosti.

V najširšem smislu ogroženost varnosti Črni gori s terorizmom predstavlja relevantno in zanesljivo oceno stanja zaščite Črne gore in njenih prebivalcev v določenem času pred teroristično nevarnostjo. Beseda je o konstantni oceni stanja zaščitenosti vitalnih državnih interesov pred obstoječimi ali potencialnimi aktivnostmi teroristov. Določena stopnja ogroženosti se ugotavlja na podlagi analize sporočil ter drugih aktivnosti, ki jih prevzamejo državni subjekti v procesu preprečevanja in zatiranja teroristične nevarnosti. Sam proces realizacije določitve stopnje ogroženosti varnosti neke države je kompleksna, odgovorna in tvegana naloga oz. potrebuje strokovnost in profesionalnost oseb, ki so vključene v izdelavo ocene.

Pri upoštevanju stopnje ogroženosti sodobne države Prezelj meni, da se terorizem mora upoštevati v njegovi popolni celovitosti oz. da je treba upoštevati veliko »političnih in funkcionalnih zmogljivostnih ter motivacijskih in geografskih dejavnikov in vidikov«. Prezelj nadaljuje, da se morajo upoštevati predvsem:

- »neposredna vpletenost v politično-vojaške spore in krize proučevane države (na svojem ozemlju in v tujini),
- temeljne oblike terorističnega delovanja, kakor so bombni napadi, umori, atentati, ugrabitve itd.,
- posebne oblike terorističnega delovanja, kakor so denimo kiberterorizem, agroterorizem itd. (doma in v tujini),
- podporne oblike terorističnega delovanja, kakor so financiranje, rekrutiranje, usposabljanje, tihotapljenje orožja itd.,
- motive terorističnih skupin ali celic za izvajanje terorističnih dejanj v zvezi s proučevano državo (doma in v tujini),
- ranljivost posameznih kritičnih objektov v proučevani državi (objekti nacionalne kritične infrastrukture) itd.« (Prezelj 2006b, 178).

Če upoštevamo dejavnike, ki jih je Prezelj omenil, ter jih prenesemo na Črno goro, je očitno, da se morajo v določanju ogroženosti Črne gore realistično upoštevati vsi naštetih dejavniki, njihovo dosedanje stanje ter njihovo predvidevanje v prihodnosti. Tveganje določanja stopnje ogroženosti Črne gore se lahko vidi v tem, da je možno preценiti ali podceniti nekatere od naštetih dejavnikov, kar ima lahko poznejše posledice za njeno varnost. Ocena ogroženosti varnosti države s terorizmom predstavlja določeno direktivo oziroma navodilo vsem državnim ter družbenim subjektom za protiteroristično dejavnost v prihodnosti. Pri določanju stopnje ogroženosti varnosti Črne gore se morajo posebej upoštevati naslednja dejstva o konkretnih nosilcih terorizma: potencialni vzroki, zaradi katerih je možno nastajanje teroristične grožnje Črni gori, identifikacija potencialnih nosilcev terorističnih groženj, lastnosti potencialnih posameznikov in končni cilj teroristov, oz. identificiranih organizacij, organiziranost terorističnih organizacij, njihova moč, usposobljenost, financiranje, fanatizem v cilju realizacije napadov, identificiranje potencialnih tarč, strukturna razmestitev terorističnih organizacij in posameznikov, ki potencialno ogrožajo varnost Črne gore, njihova povezava z drugimi organizacijami, strategijo in taktiko, ki jih uporabljajo potencialni teroristi zaradi uresničenja lastnih ciljev.

Upoštevajoč kriterije za ocene potencialnih terorističnih groženj, v analizi tveganj in groženj, ki so določeni v Strateškem pregledu obrambe Črne gore, je terorizem kot potencialna grožnja varnosti Črne gore ocenjen z naslednjimi elementi: sedanja verjetnost (»nizka«), trend verjetnosti (»porast«), opozorilo in čas priprave (»kratko«) in vpliv na vitalne interese (»zmeren«) (SPO 2010, 30).

Glede na konkretne potencialne teroristične grožnje menimo, da je prva zaradi svojega geopolitičnega in geostrateškega položaja na Balkanu (regiji, ki je bila vedno skozi zgodovino arena konfliktov) oz. njene meje z državami, v katerih se nahajajo pripadniki terorističnih skupin, ki imajo zelo močan vpliv na določene skupine verskih islamistov na Balkanu in jih usposabljaajo ter rekrutirajo za prihodnje teroristične dejavnosti, oz. varnost Črne gore, lahko potencialno ogrožena s prelivanjem terorističnih groženj iz določenih držav, na katere meji Črna gora. Na severu Črne gore je regija Sandžak, za katero določeni posamezniki iščejo avtonomijo, kar se lahko odrazi z varnostjo Črne gore kot tudi večetnično in večkonfesionalno skladnostjo. Strokovnjaki za protiterorizem govorijo o poteh čez Albanijo, Makedonijo, južno Srbijo, Kosovo, Sandžak in BiH oziroma o t. i. zeleni transversali, čez katero potujejo teroristi, denar, orožje in lažni dokumenti proti zahodni Evropi in izbranim ciljem napadov. Potencialna grožnja za terorizem v Črni gori oziroma grožnja njeni varnosti je tudi pojav vahabizma na njenem ozemlju. Črna gora je privlačna turistična destinacija. Število turistov se nenehno povečuje, tako domačih kot tujih. Če upoštevamo število terorističnih napadov v turističnih destinacijah (Singapur, Bali, Egipt, Turčija), lahko predvidevamo možnost povečanja nevarnosti terorizma tudi na območju Črne gore. Črna gora ima jasno vizijo vstopa v evropske in evroatlanske integracije oziroma vključevanje v EU in NATO. Z vstopom v ti dve organizaciji bo Črna gora dolgoročno postala dejavnik stabilnosti v regiji in bo zagotovo povečala raven svoje nacionalne varnosti. Po drugi strani s pristopom v skupni varnostni sistem lahko Črna gora postane tarča asimetričnih groženj, predvsem mednarodnega terorizma, sploh če upoštevamo udeležbo njenih oboroženih sil v mednarodnih misijah. Črna gora je aktivna udeleženka v mednarodnih mirovnihi misijah pod okriljem NATO in ZN ter ima svoj kontingent tudi v Afganistanu. Znano je, da nekatere teroristične organizacije, predvsem Al Kaida, pogosto grozijo s terorističnim napadom na države, katerih pripadniki so angažirani v Afganistanu, tako da je potrebno upoštevati tudi to. Potencialno grožnjo varnosti Črne gore predstavljajo tudi določeni posamezniki v različnih ekstremnih

organizacijah (verske, desničarske, itd.), ki delajo samostojno in jih je zaradi tega zelo težko odkriti pred samo teroristično aktivnostjo.

Iz naštetega vidimo, da so transnacionalni in asimetrični karakter sodobnih izzivov, tveganj, in groženj varnosti vplivali na to, da je varnost nedeljiva. Pri tem je vse bolj jasno, da nobena država ne more samostojno reševati vse kompleksnejših problemov za ohranitev in krepitev lastne nacionalne varnosti. Zaradi tega se varnost v sodobnih pogojih vse bolj spoznava globalno. Nacionalna varnost posamezne države je vse bolj povezana z varnostnim stanjem v ožjem in širšem okolju. Odgovor na tradicionalno profilirane asimetrične grožnje se nahaja v integraciji nacionalnih varnostnih sistemov, krepitvi večstranskih varnostnih forumov ter kolektivnega sistema mednarodne varnosti kot ključnih dejavnikov v ohranitvi miru, stabilnosti in demokratičnega razvoja sodobnih držav. V takšnih okoliščinah se povečuje potreba za kooperativni pristop k ohranitvi in izboljšanju varnosti, ki je zasnovan na sodelovanju in združevanju varnostnih zmogljivosti posameznih držav.

Napredek, ki je bil dosežen v realizaciji skupne zunanjevarnostne politike NATO in EU in vključevanje NATO in EU v reševanju varnostnih problemov, zahtevajo harmonizacijo odnosov in interesov evropskih držav pri prevzemanju dela skupne odgovornosti v ustvarjanju evropske in globalne varnosti. Prav zaradi tega je pot Črne gore proti tem organizacijam popolnoma logična.

5 ZAKONSKA PODLAGA, UKREPI IN STRATEGIJE ZOPERSTAVLJANJA TERORIZMU V ČRNI GORI

5.1 Opredelitev strategije zoperstavljanja terorizmu v Črni gori

Zoperstavljanje terorizmu je kompleksna meddržavna aktivnost kot tudi aktivnost vsake posamezne države, ki zahteva močne mednarodne in nacionalne institucije, z zakonom točno določene postopke kot tudi razvite mehanizme za preventivno delovanje na več ravneh (globalni, regionalni, nacionalni). Glede na varnostne koncepte ter razvite strategije na globalnem, regionalnem in nacionalnem nivoju mora odgovor na terorizem zadovoljiti nekoliko zahtev. Na eni strani mora biti sprejemljiv in v soglasju z demokratičnimi načeli,

na drugi strani pa mora biti uspešen v minimiziranju ali uničevanju terorizma. Glede na to danes v bistvu obstajata dva pristopa zoperstavljanju terorizmu, in sicer: vojna proti terorizmu, ki jo še vedno zastopajo in propagirajo ZDA (ker je to problem kolektivne in nacionalne varnosti), in drugič, da je terorizem kaznivo dejanje (vrsta kriminalitete), kar predvsem zastopa EU (Milošević 2006, 32–33).

Glede na njihovo naravo obstaja veliko različnih delitev strategij. Organizacija združenih narodov v svoji klasifikaciji strategije deli na:⁶⁹

Politične strategije, ki so eden od bistvenih dejavnikov za odpravljanje vzrokov za nastanek terorizma: reševanje sporov prek javnega dialoga ali na drugi strani s tajnimi pogajanjmi; obravnavo političnih zahtev teroristov in popolno ali delno spremembo državne politike; delno ali popolno pomilostitev pripadnikov teroristične skupine; diplomatski pritisk na države, ki podpirajo in sponzorirajo terorizem; vključevanje v širše politične procese.

Socialno-ekonomske strategije, ki so tudi pomembne za odpravljanje vzrokov za nastanek terorizma, in vsebujejo: reševanje sporov prek javnega dialoga ali na drugi strani s tajnimi pogajanjmi, obravnavo in reševanje socialno-ekonomskih zahtev pripadnikov terorističnih skupin; izvajanje aktivnosti za odpravljanje vzrokov, ki so posredno povod za povečanje terorizma, kot so zmanjševanje brezposelnosti, revščine, odpravljanje vzrokov za diskriminacijo in uvedba alternativ za preprečevanje črnega trga; obravnavo finančnih in monetarnih pogojev za delovanje terorizma.

Psihološke, komunikacijske in izobraževalne strategije so: poskus zagotavljanja ustreznih vrednot, ki bodo v ospredje postavljale vrednoto življenja in spoštovanja drugih človekovih pravic; zagotavljanje razmer za uvedbo komunikacijskih kanalov za dogovarjanje; uporaba medijev; izvajanje javne kampanje za preprečevanje terorizma; aktiviranje javnih osebnosti, ki prek medijskih aktivnosti pozivajo k prenehanju in zmanjševanju; uporaba spreobrnjenih pripadnikov terorističnih skupin za prepričevanje proti terorizmu; javni nastopi žrtev terorističnih dejanj.

⁶⁹ Za klasifikacije strategij OZN glede na njihovo naravo sam uporabil prevod v slovenščino, ki jo je izdelal dr. Denis Čaleta (Čaleta 2010, 73–76).

Vojaške strategije vključujejo: uporabo oboroženih sil za napade in operacije; uporabo oboroženih sil za zaščito morebitnih žrtev in drugih ciljev terorističnih napadov; usposabljanje in izbor ustreznega osebja; izdelavo ustreznih strategij in operativnih postopkov za ukrepanje ob grožnji terorističnih napadov.

Policijske strategije vsebujejo: krepitev in razvoj ustreznih mehanizmov mednarodnega sodelovanja policijskih sil; širitev pristojnosti policijskih sil, med katere lahko prištevamo povečanje zakonskih pooblastil za dolžino pridržanja, pooblastil za elektronski nadzor komunikacij, uporabo posebnih operativnih metod in sredstev; povečanje zmogljivosti policije; izvajanje dodatnih ukrepov za varovanje morebitnih ciljev napada terorističnih skupin, kot na primer dodatno varovanje visoko rizičnih objektov, oseb, prirediteljev, kritične infrastrukture, skladišč orožja in eksplozivnih sredstev ter drugo.

Strategije z uporabo varnostnih in obveščevalnih služb vsebujejo: še intenzivnejšo izmenjavo obveščevalnih podatkov znotraj nacionalnovarnostnega sistema in še posebej na mednarodni ravni; vključevanje novih tehnologij v aktivnosti zbiranja obveščevalnih podatkov; ustrezne aktivnosti v izvajanju agencijske dejavnosti in njihovo infiltriranje v strukture terorističnih organizacij; z ustreznimi analizami zagotavljanje delovanje sistema za zgodnje odkrivanje terorističnih dejanj in opozarjanje nanje; tajne aktivnosti pogajanj s teroristi v različnih okoliščinah, kjer bi prisotnost javnosti lahko škodila varnosti zajetih oseb.

Strategije, povezane s pravom in pravosodnim sistemom vsebujejo: aktivnosti, povezane z nacionalno zakonodajo; mednarodne aktivnosti; ukrepe, povezane s kazenskimi postopki, sodišči in sodno prakso.

Druge strategije, v katere spadajo še ukrepi: pomoč žrtvam terorističnih napadov; dogovarjanje s teroristi v posebnih situacijah (v zameno za izpustitev zajetih oseb); zaostreni pogoji, določeni v imigracijskem sistemu države; vladne strategije, ki z angažiranjem znanstvenoraziskovalnih projektov zagotavljajo boljše rešitve organiziranosti in ukrepov za zoperstavljanje terorizmu.

Poleg delitev strategij, ki jih našteva OZN, obstajajo še nekatere, in sicer: glede na metode boja proti terorizmu obstajajo nenasilne (politične, pravne, metode znanstvenega

raziskovanja) in nasilne (uporaba policijskih ukrepov, specialnih vojaških enot, dejavnost obveščevalnih služb), potem glede na subjekte, proti katerim so uperjene, glede na področje pravnega urejanja itd. (Čaleta 2010, 76–77).

Glede na vse grožnje, ki izhajajo iz sodobnega terorizma, in v skladu s tem potrebe po inovacijah lastnega nacionalnovarnostnega sistema, je Črna gora leta 2010 sprejela Strategijo za preventivo in zatiranje terorizma, pranja denarja in financiranje terorizma (Strategija), to je prvi strateški dokument, ki se nanaša na področje boja proti terorizmu, preprečevanje pranja denarja in financiranje terorizma⁷⁰. Osnovni cilj Strategije je določanje prioritete, zasnovanih na potrebi razvijanja učinkovitih in funkcionalnih mehanizmov črnogorskih institucij, ter izboljševanje sistema in postopkov, ki se nanašajo na preventivo in zoperstavljanje terorizmu, pranju denarja ter financiranju terorizma. Tudi s Strategijo je izkazana opredelitev Črne gore, da po evropskih in evroatlantskih integracijah skupaj deluje z drugimi državami in mednarodnimi institucijami s ciljem krepitve nacionalne, regionalne ter globalne varnosti. V skladu z osnovnim ciljem Strategija tudi definira okvir delovanja in odziv Črne gore na sedanja in prihodnja tveganja ter grožnje po izboljševanju obstoječih in razvoju novih ukrepov, mehanizmov in instrumentov, ki so v funkciji stabilnosti in varnosti, kar pomeni uresničenje naslednje vizije, določene s Strategijo: »Črna gora ima koordiniran in učinkovit sistem za preprečevanje terorizma, pranja denarja in financiranja terorizma, zasnovan na mednarodnih standardih in sodelovanju med pristojnimi institucijami.« Glede na vizijo so s Strategijo določene strateške smeri delovanja Črne gore, in sicer:

- popolna implementacija Strategije,
- izboljševanje sodelovanja in izmenjava informacij z regionalnimi in mednarodnimi partnerji v boju proti terorizmu, pranju denarja in financiranju terorizma,
- sprejetje in implementacija mednarodnih standardov,
- definiranje principov in postopkov izboljševanja sodelovanja pristojnih institucij (Strategija 2010, 1).

Strategija je tako zamišljena, da pravzaprav zajema dve področji. Prvo področje se nanaša na terorizem, kjer so definirane osnovne karakteristike terorizma, pravni in institucionalni okvir Črne gore za preventivo in zoperstavljanje terorizmu (nacionalni, mednarodni in

⁷⁰ Strategija je bila sprejeta na seji Vlade Črne gore 30. septembra 2010 za obdobje 2010–2014 (glej: <http://www.gov.me/naslovna>).

institucionalni pravni okvir), Strateški odgovor Črne gore na grožnje terorizma, prispevek Črne gore mednarodnim protiterorističnim prizadevanjem v boju proti terorizmu, informiranje javnosti ter cilji boja proti terorizmu (preventiva terorizma, preprečevanje terorizma, zaščita pred terorizmom, saniranje škode, povzročene s terorističnimi napadi, ter kazenski pregon in procesiranje). Drugo področje se nanaša na pranje denarja in financiranje terorizma, kjer so določeni osnovni pojmi pranja denarja in financiranja terorizma, analiza trenutnega stanja v Črni gori (nacionalni, mednarodni in institucionalni pravni okvir), strateški odgovor Črne gore na grožnjo pranja denarja in financiranja terorizma ter cilji boja proti pranju denarja in financiranju terorizma.

Glede na to, da bom v naslednjem delu naloge analiziral zakonsko podlago ter subjekte nacionalne varnosti Črne gore v zoperstavljanju terorizmu, bom v nadaljevanju razložil samo cilje boja proti terorizmu, ki so definirani v Strategiji, pa tudi strateški odgovor Črne gore na grožnje s terorizmom ter pranjem denarja in financiranjem terorizma.

S črnogorsko Strategijo za preventivo in zatiranje terorizma, pranja denarja in financiranja terorizma je definirano, da se cilji v boju proti terorizmu dosegajo z realizacijo ukrepov preventive, preprečevanja, ukrepov zaščite ter saniranja škode, povzročene s terorističnimi napadi, ukrepov kazenskega pregona in procesiranja ter subjektov, ki so v povezavi s terorizmom, krepitvijo medresorske koordinacije ter mednarodnega sodelovanja. Osnovni cilj preventive ter zatiranja terorizma je doseganje največje mogoče ravni zaščite Črne gore in njenih prebivalcev, njenih vrednot, interesov ter resursov ob hkratnem zagotavljanju najučinkovitejšega možnega prispevka mednarodnim prizadevanjem v boju proti terorizmu. V tem smislu Črna gora največjo pozornost posveča preventivnim ukrepom v boju proti terorizmu, in sicer krepitvi mednarodnega sodelovanja, preventivi radikalizacije, sledenju pretoka ljudi in blaga čez kopenske in morske meje kot tudi izmenjavi informacij po informativnih in obveščevalnih povezavah (Strategija 2010, 8).

V nadaljevanju lahko vidimo, kateri cilji so v črnogorski Strategiji za preventivo in zatiranje terorizma, pranja denarja in financiranja terorizma definirani (Strategija 2010, 8–9) na področju preventive, preprečevanja terorizma, zaščite pred terorizmom, saniranja škode, povzročene s terorističnimi napadi, ter na področju kazenskega pregona in procesiranja, in sicer:

Cilji na področju preventive zajemajo:

- izboljššan normativnopravni okvir,
- razvite kadrovske, administrativne in materialno-tehnične kapacitete,
- realizacija novih programov izobraževanja in usposabljanja,
- izboljššano sodelovanje vseh pristojnih institucij v državi, regiji in na mednarodni ravni,
- izboljššanje mehanizmov preprečevanja propagande in spodbujanja k terorizmu na kakršen koli način.

Cilji na področju zatiranja terorizma zajemajo:

- izboljššanje mehanizmov za zoperstavljanje organiziranemu in logističnemu delovanju s terorističnimi nameni,
- izboljššanje mehanizmov za odkrivanje in pregon vseh oseb, ki so v povezavi s terorizmom, oz. odkrivanje vseh dejavnosti, ki so usmerjene proti Črni gori, drugim državam in mednarodnim institucijam,
- izboljššanje mehanizmov za preprečevanje gibanja in prebivanja vseh oseb, ki so v povezavi s terorizmom na ozemlju Črne gore,
- izboljššanje mehanizmov za preprečevanje kaznivih dejanj, ki so lahko neposredno ali posredno povezana s terorizmom: mednarodni organizirani kriminal, širjenje kemičnega, biološkega, radiološkega, jedrskega orožja in stvari, tihotapljenje orožja, eksploziva in vojaške opreme, narkotikov in drugega blaga, poneverba dokumentov in denarja, ilegalne migracije in trgovine z ljudmi.

Cilji na področju zaščite pred terorizmom zajemajo:

- izboljššanje mehanizmov za razvoj in krepitev zaščite infrastrukture, ki je posebnega pomena za Črno goro,
- izboljššanje mehanizmov za krepitev sistema zaščite in nadzora državne meje,
- izboljššanje sistemov nadzora prometa, skladiščenja in varovanja orožja, eksploziva in drugih sredstev, ki se lahko uporabijo za teroristične napade,
- izboljššanje mehanizmov za krepitev nadzora prometa in uporabe blaga dvojne namembnosti,
- izboljššanje mehanizmov za informiranje prebivalcev in pravnih oseb o ravni terorističnih groženj.

Cilji na področju saniranja škode, povzročene s terorističnimi spopadi, zajemajo:

- izboljššanje in razvoj nacionalnih kapacitet, potrebnih za saniranje posledic napadov ter revitalizacijo poškodovanih sistemov,

- izboljšanje mehanizmov reševanja ljudi, materialnih in kulturnih dobrin ter življenjskega okolja.

Kazenski pregon in procesiranje zajema:

- učinkovito izvajanje kazenskega pregona in postopka izvršilcev, soudeležencev in drugih oseb, ki so na kakršen koli način v povezavi s terorističnimi dejavnostmi.

Črna gora je pravočasno prepoznala potencialne grožnje, ki se nanašajo na pranje denarja in financiranje terorizma, tako da je na tem področju glede na pravne normative in organizacijo institucij sprejela določene aktivnosti, ki jih je definirala v Strategiji, in tudi cilje glede ukrepov proti pranju denarja in financiranju terorizma, za katere je opredeljeno, da se realizirajo z izboljševanjem normativno-pravnega okvira, razvitimi kadrovskimi, administrativnimi in materialno-tehničnimi kapacitetami, izboljšanim institucionalnim sodelovanjem s ciljem učinkovite izmenjave podatkov, izboljšanim mednarodnim sodelovanjem, vzpostavitvijo centraliziranega informativnega sistema med pristojnimi subjekti, sprejetjem novih programov, izobraževanjem in usposabljanjem, implementacijo priporočil MONEYVAL ter s pripravljeno in sprejeto analizo tveganj (Strategija 2010, 17).

Ko je sprejela Strategijo za preventivo in zatiranje terorizma, pranja denarja in financiranja terorizma, je Črna gora sprejela tudi Akcijski načrt za realizacijo Strategije, ki se nanaša na obdobje dveh let (2010–2012), s katerim se določajo konkretni ukrepi, določeni organi in institucije, roki, kazalniki uspeha, dejavniki tveganj ter viri financiranja za realizacijo Strategije.

Zaključimo lahko, da je Črna gora na strateški ravni terorizem prepoznala kot eno od svojih največjih groženj ter da ta problem obravnava resno. Vidimo tudi, da je strateški odgovor Črne gore na ogroženost s terorizmom predvsem osmišljen kot nevojaški oz. se nanaša predvsem na preventivna dejanja in na okrepitev mednarodnega sodelovanja (kar po navadi uporablja večina evropskih držav). Črna gora vlaga veliko truda v razvoj učinkovitejše pravne in institucionalne podlage za zoperstavljanje terorizmu, s ciljem nenehnega izboljševanja lastne strategije v zoperstavljanju terorizmu. Črna gora je prav tako pravočasno prepoznala, da vse aktivnosti, ki se nanašajo na zoperstavljanje terorizmu, in sicer tako na nacionalni kot na mednarodni ravni, ne smejo biti obravnavane posebej in ločeno, temveč samo v okviru mednarodnih prizadevanj v boju proti terorizmu, kar bo zagotovo pozitivno vplivalo na njeno strategijo v zoperstavljanju terorizmu v prihodnje.

Naposled vidimo, da naštetih ukrepi kažejo na odločnost Črne gore in vseh njenih varnostnih sistemov, da vztrajajo v boju proti terorizmu in vseh pojavih, ki jih ta prinaša s seboj.

5.2 Protiteroristična zakonodaja Črne gore

5.2.1 Mednarodni akti, ki so v veljavi in katerih podpisnica je Črna gora

V mednarodni skupnosti danes obstaja zavest o potrebi vzpostavljanja in skupne implementacije mednarodnih instrumentov in ukrepov za zoperstavljanje terorizmu, zlasti po napadih 11. septembra, in vse več je držav, ki so podpisnice mednarodnih dokumentov in akcij za boj proti terorizmu. V teh dokumentih so definirane pojavne oblike terorističnih dejanj, obveznosti, ki jih imajo države v zoperstavljanju terorizmu, pravna podlaga za oblike mednarodnega sodelovanja itd. V skladu s spremembami, ki izhajajo iz sodobnega terorizma, pa tudi v skladu z novimi izkustvenimi in praktičnimi znanji se spreminjajo tudi strateška, doktrinarna, zakonska, normativno-pravna podlaga in drugi dokumenti na mednarodni in nacionalni ravni.

S sprejetjem v mednarodne organizacije v okviru skupnega boja proti terorizmu je Črna gora postala podpisnica številnih konvencij, ki so jih sprejele OZN in Evropski svet. V cilju približevanja k EU Črna gora uresničuje skupno pozicijo 2001/931/CFSP, ki se nanaša na implementacijo specifičnih ukrepov proti terorizmu. Tudi na tem področju Črna gora nenehno izboljšuje sodelovanje v skladu z Resolucijo 1373 (2001), Resolucijo 1535 (2004), Resolucijo 1624 (2005)⁷¹ in drugimi zadevnimi resolucijami ZN, mednarodnimi konvencijami in drugimi instrumenti. Črna gora po svojem predstavniku aktivno sodeluje z Antiterorističnim komitejem (ATK) Varnostnega sveta ZN, ki je osnovan na podlagi Resolucije 1373⁷² (Strategija 2010, 5).

⁷¹ Za več informacij o naštetih resolucijah glej: <http://www.un.org/>.

⁷² Resolucijo 1373 je sprejel Varnostni svet ZN dne 28. septembra 2011. Z njo je podana osnova za sodelovanje med državami v boju proti terorizmu. Ta resolucija je obsodila napade na ZDA, v njej je izražena odločnost pri zoperstavljanju terorizmu. Z resolucijo se vse članice ZN obvezujejo, da bodo odvzele pomoč vsem akterjem, ki so vpleteni v teroristična dejanja. V nadaljevanju Resolucija poziva vse države k medsebojnemu sodelovanju in izmenjavi operativnih informacij, ki se tičejo akcij ali premikov teroristov ali njihovih mrež, ponarejenih potovalnih dokumentov, trgovine z orožjem, eksplozivnih ali občutljivih materialov, uporabe komunikacijskih tehnologij s strani terorističnih skupin in groženj, ki jih predstavlja uporaba orožja za masovno uničevanje s strani terorističnih skupin. V Resoluciji je Varnostni svet izrecno

V okviru mednarodnih skupnosti, predvsem OZN in Evropskega sveta, si Črna gora na podlagi številnih dokumentov in konvencij, ki regulirajo področje zoperstavljanja terorizmu, prizadeva svojo zakonodajo približati mednarodnim standardom. Pri tem cilju Črna gora upošteva mednarodne dokumente, med katerimi je prednostnih 13 instrumentov (konvencije in protokoli) OZN v boju proti terorizmu:⁷³

- Konvencija o kaznivih dejanjih in nekaterih drugih dejanjih, storjenih na letalu (Tokijska konvencija, sprejeta leta 1963). Konvencija opredeljuje kazniva dejanja, ki ogrožajo ali utegnejo ogroziti varnost letala, oseb in premoženja v njem kot tudi red in disciplino v letalu. Črna gora je konvencijo prevzela na podlagi sukcesije (Uradni list SFRJ-MP št. 47/70) in velja od 3. junija 2006.
- Konvencija o zatiranju nezakonite ugrabitve letal (Haaška konvencija, sprejeta leta 1970). Konvencija opredeljuje za kaznivo dejanje ugrabitev letala oz. protipravno zaplenitev letala, opravljanje nadzora nad letalom. Za kaznivo dejanje je opredelila tudi poskus ali pomoč pri tem.
- Konvencija o zatiranju nezakonitih dejanj zoper varnost civilnega letalstva (Montrealska konvencija, sprejeta leta 1971). Poleg ugrabitve konvencija opredeljuje kot kazniva dejanja še sabotáže, uničenje, poškodovanje ali onesposobitev navigacijskih naprav, dajanje lažnih informacij, ki ogrožajo varnost letala, itd.
- Konvencija o preprečevanju in kaznovanju kaznivih dejanj zoper osebe pod mednarodno zaščito, všteti diplomatske agente (sprejeta v New Yorku leta 1973). Za kaznivo dejanje določa vsako naklepno dejanje umora, ugrabitve ali drugega napada na osebo ali svobodo oseb pod mednarodno zaščito.
- Mednarodna konvencija proti jemanju talcev (sprejeta v New Yorku leta 1979). Kot kazniva dejanja jemanja talcev je, da tretjo stran (država, pravna ali fizična oseba, mednarodna organizacija) prisili za neko dejanje ali opustitev dejanja, in to postavlja kot pogoj za izpustitev talcev. Črna gora je konvencijo prevzela na podlagi sukcesije (Uradni list SFRJ-MP št. 09/84) in velja od 3. junija 2006.
- Konvencija o fizičnem varovanju jedrskih snovi (sprejeta na Dunaju leta 1980). Konvencija določa fizično varovanje jedrskega materiala, ki se uporablja v civilne namene, mednarodni transport jedrskega materiala, skladiščenje itd.

priznal pravico do samoobrambe pred nedržavno entiteto, kar je precedens v mednarodnem pravu. Resolucija je zagotovila niz obveznih ukrepov za vse države, s katerimi koordinira boj proti terorizmu celotne mednarodne skupnosti (<http://www.un.org/>).

⁷³ Za več informacij o mednarodnih dokumentih o zoperstavljanju terorizmu glej Čaleta (2010, 79–88).

- Protokol o zatiranju nezakonitih dejanj nasilja na letališčih, ki služijo mednarodnemu civilnemu letalstvu (dodatek Montrealski konvenciji, sprejet 1988). Protokol predvsem opredeljuje varnost mednarodnih letališč. Črna gora je protokol prevzela na podlagi sukcesije (Uradni list SFRJ-MP št. 14/89) in velja od 3. junija 2006.
- Konvencija za zatiranje protipravnih dejanj proti varnosti pomorske plovbe (Rimska konvencija, sprejeta leta 1988). Konvencija zajema ustrezne ukrepe proti vsem, ki na kakršen koli način ogrožajo varnost plovbe.
- Protokol za zatiranje protipravnih dejanj zoper varnost pritrjenih ploščadi, ki se nahajajo v epikontinentalnem pasu (Rimski protokol, sprejet leta 1988). Protokol se nanaša na Rimsko konvencijo, ki podrobneje določa pojem pritrjenih ploščadi (umetni otoki, instalacije ali strukture, pritrjene na morsko dno).
- Konvencija o označevanju plastičnih razstreliv (sprejeta v Montrealu leta 1991). Konvencija določa, da vse države sprejmejo določene ukrepe za prepoved in preprečevanje izdelave neoznačenih razstreliv na svojem ozemlju.
- Mednarodna konvencija za zatiranje terorističnih bombnih napadov (sprejeta v New Yorku leta 1997). Konvencija določa kot kazniva dejanja, če oseba nezakonito ali namerno dostavi, namesti ali sproži razstrelivo ali drugo smrtonosno napravo kot tudi eksplozije v javnem prostoru, prevozu, državnem ali javnem objektu itd. Črna gora je konvencijo prevzela na podlagi sukcesije (Uradni list ZRJ-MP št. 12/02) in velja od 3. junija 2006.
- Mednarodna konvencija za zatiranje financiranja terorizma (sprejeta v New Yorku leta 1999). Konvencija določa kot kaznivo dejanje vsako zbiranje denarja, ki se lahko uporabi za dejanja, ki jih mednarodne konvencije določajo kot teroristična. Črna gora je konvencijo prevzela na podlagi sukcesije (Uradni list ZRJ-MP št. 07/02) in velja od 3. junija 2006.
- Konvencija o zatiranju dejanj jedrskega terorizma (sprejeta 2005). Konvencija opredeljuje kot kazniva dejanja vsako nepooblaščenno posredovanje, posredovanje ali uporabo jedrskih sestavin (tudi pomoč in sotorilstvo v tem dejanju). Črna gora je konvencijo prevzela na podlagi sukcesije (Uradni list SČG-MP št. 2/2006) in velja od 3. junija 2006.

Črna gora je sprejela še naslednje konvencije in protokole OZN, ki obravnavajo terorizem ali pojave v povezavi z njim:

- Konvencijo o zatiranju prometa opojnih mamil in psihotropnih substanc – Dunajska konvencija (Uradni list SFRJ-MP št. 14/90). Črna gora je konvencijo prevzela na podlagi sukcesije in velja od 3. junija 2006;
- Konvencijo o zatiranju dejanj transnacionalnega organiziranega kriminala s sledilnimi protokoli (Uradni list ZRJ-MP št. 6/01). Črna gora je konvencijo prevzela na podlagi sukcesije in velja od 3. junija 2006;
- Kazenskopravno konvencijo o korupciji (Uradni list ZRJ-MP št. 02/02). Črna gora je konvencijo prevzela na podlagi sukcesije in velja od 3. junija 2006;
- Konvencijo o zatiranju dejanj korupcije (Uradni list SČG-MP št. 11/05). Črna gora je konvencijo prevzela na podlagi sukcesije in velja od 3. junija 2006;
- Protokol proti nezakonski proizvodnji in prometu z ognjenim orožjem, njegovimi deli in strelivom, s katerim se dopolnjuje Konvencija UN proti transnacionalnemu organiziranemu kriminalu (Uradni list SČG-MP št. 11/05). Črna gora je protokol prevzela na podlagi sukcesije in velja od 3. junija 2006;
- mednarodno Konvencijo o zatiranju dejanj mednarodnega terorizma (Uradni list SČG-MP št. 02/06). Črna gora je konvencijo prevzela na podlagi sukcesije in velja od 3. junija 2006.

Črna gora je prav tako ratificirala naslednje konvencije in protokole OZN, ki obravnavajo terorizem ali pojave v povezavi z njim:

- dodatni protokol Kazenskopravni konvenciji o korupciji (Uradni list ČG št. 11/07),
- Konvencijo o kasetnem strelivu (Uradni list ČG-MP št. 04/09).

Glede na mednarodne dokumente, ki obravnavajo terorizem ali pojave v povezavi z njim in jih določa Evropski svet, je Črna gora sprejela naslednje konvencije in protokole:

- Konvencijo o zaščiti oseb glede na avtomatsko obdelavo osebnih podatkov (Uradni list ZRJ št. 01/92). Črna gora je konvencijo prevzela na podlagi sukcesije in velja od 3. junija 2006;
- Konvencijo o izročanju z dodatnimi protokoli (Uradni list ZRJ št. 10/01). Črna gora je konvencijo prevzela na podlagi sukcesije in velja od 3. junija 2006;
- Konvencijo o izročanju obsojenih oseb z dodatnimi protokoli (Uradni list ZRJ št. 04/01). Črna gora je konvencijo prevzela na podlagi sukcesije in velja od 3. junija 2006;

- Konvencijo o zatiranju terorističnih dejanj (Uradni list ZRJ št. 10/01). Črna gora je konvencijo prevzela na podlagi sukcesije in velja od 3. junija 2006;
- Konvencijo o prenosu postopkov v kazenskih dejanjih (Uradni list ZRJ št. 10/01). Črna gora je konvencijo prevzela na podlagi sukcesije in velja od 3. junija 2006;
- Konvencijo o medsebojni pravni pomoči v kazenskih dejanjih z dodatnim protokolom (Uradni list ZRJ št. 10/01 in Uradni list ZRJ-MP št. 02/06). Črna gora je konvencijo prevzela na podlagi sukcesije in velja od 3. junija 2006;
- Konvencijo o mednarodni veljavnosti kazenskih obsodb (Uradni list SFRJ-MP št. 13/02 in Uradni list ZRJ-MP št. 02/06). Črna gora je konvencijo prevzela na podlagi sukcesije in velja od 3. junija 2006;
- Sporazum o sodelovanju pri zatiranju in boju proti čezmejnemu kriminalu (Uradni list ZRJ-MP št. 05/03). Črna gora je konvencijo prevzela na podlagi sukcesije in velja od 3. junija 2006.

Črna gora je ratificirala tudi naslednje konvencije in protokole Evropskega sveta, ki obravnavajo terorizem ali pojave v povezavi z njim:

- Državljanško pravno konvencijo o korupciji (Uradni list ČG-MP št. 01/08),
- Konvencijo o boju proti trgovini z ljudmi (Uradni list ČG-MP št. 04/08),
- Konvencijo o preprečevanju terorizma (Uradni list ČG-MP št. 05/08),
- Konvencijo o pranju, odkrivanju, zasegi in zaplembi dohodkov, ki so nezakoniti in s katerimi se financira terorizem (Uradni list ČG-MP št. 05/08),
- Konvencijo o računalniškem kriminalu (Uradni list ČG-MP št. 04/09),
- Dodatni protokol o računalniškem kriminalu, ki se nanaša na kaznovanje dejanj rasizma in ksenofobije preko računalniških sistemov (Uradni list ČG-MP št. 04/09),
- Drugi dodatni protokol ob konvenciji o mednarodnem nudenju pravne pomoči v kaznivih dejanjih (Uradni list ČG-MP št. 05/008),
- Konvencijo o policijskem sodelovanju v Jugovzhodni Evropi (Uradni list ČG št. 01/08),
- Sporazum o strateškem sodelovanju med Črno goro in Evropsko policijsko pisarno (Uradni list ČG-MP št. 02/09).

Za čim učinkovitejši boj proti terorizmu je Črna gora tudi na tem področju podpisala veliko dvostranskih sporazumov, ki se nanašajo na boj proti terorizmu, organizirani kriminal, trgovino z mamili, trgovino z ljudmi, ilegalno migracijo ter druga kazniva

dejanja, in sicer s Srbijo (2003), Albanijo (2003), Makedonijo (2003), Bolgarijo (2005), Turčijo (2007), Slovenijo (2007), BiH (2007), podpisala je tudi memorandum o razumevanju o policijskem sodelovanju z misijo UNMIK na Kosovu (2003). Na področju policijskega sodelovanja je Črna gora podpisala sporazume o medsebojnem policijskem sodelovanju s Srbijo (2003), Avstrijo (2004), Hrvaško (2005), Romunijo (2006), Rusijo (2008), Slovaško (2012).

Črna gora prav tako prispeva k zatiranju pranja denarja in financiranju terorizma na globalni in regionalni ravni z izpolnjevanjem obveznosti, ki izhajajo iz članstva v mednarodnih organizacijah in z intenzivnim sodelovanjem z drugimi državami. Kot članica OZN Črna gora izvaja ukrepe, določene z resolucijami Varnostnega sveta UN 1267 (1999), 1333 (2000), 1390 (2002), 1455 (2003), 1526 (2004) in 1373 (2001),⁷⁴ ki se nanašajo na področje terorizma in financiranja terorizma. Črna gora je tudi članica Svetovnega združenja finančnih obveščevalnih služb (EGMONT), polnopravna članica MONEVAL (Izbrani komite strokovnjakov za oceno ukrepov za zatiranje pranja denarja), prav tako od junija 2010. Črna gora je postala članica Evrazijske skupine (EAG) v okviru statusa opazovalke (Strategija 2010, 14). Glede na področje preprečevanja pranja denarja in financiranja terorizma je Črna gora podpisala veliko sporazumov o medsebojnem sodelovanju, in sicer s Srbijo (2004), Albanijo (2004), Makedonijo (2004), BiH (2005), UNMIK (2004), Slovenijo (2004), Hrvaško (2005), Bolgarijo (2005), Portugalsko (2007), Rusijo (2007), Poljsko (2007), Romunijo (2008), misijo EULEX na Kosovu (2009), Združenimi arabskimi emirati (2009). Poleg teh je Črna gora podpisala še veliko dvostranskih sporazumov na področju carine, pa tudi na področjih, ki spadajo pod pristojnost vrhovnega državnega tožilca.⁷⁵

Kot odgovor na aktualne izzive in grožnje, ki jih s seboj prinaša sodobni terorizem, so se razvile tudi nekatere dejavnosti za zoperstavljanje terorizmu, in sicer tako na nacionalni kot na dvostranski, regionalni in globalni ravni. Rezultat teh naporov so številni ukrepi na ravni preventive in represije terorizma, in sicer na diplomatski, politični, policijski, obveščevalni in zlasti na zakonodajni ravni. Po 11. septembru je mednarodna skupnost sprejela niz protiterorističnih ukrepov, ki jih morajo vse države članice v protiteroristični

⁷⁴ Za več informacij o naštetih resolucijah glej: <http://www.un.org/>.

⁷⁵ Za podrobnejše informacije o konvencijah, protokolih, sporazumih ter drugih mednarodnih dokumentih, ki jih je sprejela in podpisala Črna gora, glej Strategijo Črne gore za preventivo in zatiranje terorizma, pranja denarja in financiranja terorizma 2010, 21–24).

koaliciji vsaka zase, večstransko in dvostransko, izvajati. OZN in EU sta sprejeli številne dokumente, ki sestavljajo pravno, politično in akcijsko podlago za ustrezno zoperstavljanje terorizmu. V tem smislu lahko zaključimo, da je Črna gora sprejela veliko mednarodnih dokumentov ter skrbno sledi vsem tendencam na tem področju v okviru mednarodne skupnosti; tem mora nenehno slediti v prihodnje in jih usklajevati s standardi OZN in EU v kontekstu ustreznega zoperstavljanja terorizmu in zaščite lastnega nacionalnovarnostnega sistema.

5.2.2 Nacionalni predpisi

Na prelomu v 21. stoletje, zlasti po 11. septembru, je bil dosežen velik uspeh na področju zoperstavljanja terorizmu tako na globalni kot na regionalni in nacionalni ravni. V tem obdobju je več držav v nacionalnih zakonih sprejelo spremembe glede pojava terorizma. Nekatere države, ki so bile v drugi polovici zadnjega stoletja tarče teroristov (Nizozemska, Francija, Velika Britanija, Italija itd.), so sprejele posebne zakone, ki se nanašajo na terorizem in pri katerih se nacionalnim subjektom dajo posebna dovoljenja in pristojnosti v zoperstavljanju terorizmu. V nekaterih državah (npr. ZDA in Rusija) je zakonsko dovoljena možnost sestrelitve letal in potopitev ladij, če so jih ugrabili teroristi, tudi če so v njih potniki (Mašulović 2007, 83–84). Zaradi groženj, ki izhajajo iz sodobnega terorizma, je vzpostavitev sodobnega in celovitega zakonodajnega okvira, ki je v skladu z ustreznimi mednarodnimi standardi, eden od ključnih pogojev za učinkovito preprečevanje in zatiranje terorizma. Subjekti, odgovorni za preventivo in zatiranje terorizma, morajo stalno ocenjevati učinkovitost pravnega okvira in v skladu s potrebami skrbeti za njegovo izboljševanje.

Črna gora nima posebnega zakona o terorizmu, temveč so pristojnosti, pooblastila in postopki državnih subjektov, ki sodelujejo pri zoperstavljanju terorizmu, urejeni z več pravnimi dokumenti in zakoni, ki se nanašajo na področje terorizma ali na področja v povezavi z njim, in sicer z Ustavo, Strategijo nacionalne varnosti, Strateškim pregledom obrambe, Kazenskim zakonikom, Zakonikom o kazenskem postopku, Zakonom o državnem tožilstvu, Zakonom o sodišču, Zakonom o preprečevanju pranja denarja in financiranja terorizma, Zakonom o policiji, Zakonom o Vojski ČG, Zakonom o Agenciji za nacionalno varnost (ANB), Zakonom o azilu, Zakonom o mejni kontroli, Zakonom o

tujcih, Zakonom o potnih listinah, Zakonom o zaščiti podatkov o osebah, Zakonom o tajnosti podatkov, Zakonom o inšpekcijskem nadzoru itd. Glede na omejitve magistrske naloge vseh navedenih pravnih dokumentov ne bomo analizirali podrobno, pač pa le tiste, ki vsebujejo kazensko dejanje terorizma, čeprav imajo vsi svojo specifično vlogo pri zoperstavljanju terorizmu v Črni gori.

Ustava Črne gore kot največji pravni akt v državi predstavlja osnovni institucionalni okvir za reguliranje področja varnosti in se konkretizira prek drugih pravnih aktov. Ustava jamči nedotakljivost osebnosti in človeškega življenja (člen 28). V členu 29 so opredeljene pravice oseb, ki jim je odvzeta prostost, medtem ko so v členu 30 določeni pogoji za odreditev pripora. V členu 39 je določena omejitev gibanja, člen 41 določa odstopanje od običajnega postopka pri preiskavi stanovanja (oz. brez sodnega naloga) in čas, ko je to možno, člen 42 določa, kdaj je možno kršiti zaupnost tuje pošte in drugih sredstev komunikacije (ob odobritvi sodišča), oz. če je to v interesu obrambe države, člen 44 pa določa pravico do azila. V členu 55 je prepovedana dejavnost vseh vrst organizacij, katerih cilj je rušiti ustavno ureditev in načenjati teritorialno celovitost države kot tudi kršiti človekove pravice in svobodo ter izzivati versko, nacionalno, rasno in drugo nestrpnost (Ustava ČG 2008).

Strategija nacionalne varnosti Črne gore je strateški dokument, v katerem sta opredeljena razvoj in funkcioniranje sistema nacionalne varnosti Črne gore, ter je izraz opredeljenosti Črne gore za članstvo v regionalnih in mednarodnih varnostnih sistemih (ZN, NATO, EU in OVSE). Tudi s Strategijo se na podlagi opredeljenih nacionalnih interesov, varnostnih izzivov, tveganj in groženj določajo varnostni cilji, potencialno reagiranje Črne gore, sistem nacionalne varnosti in potrebni viri. Glede na varnostne interese in cilje Strategija predvideva »okrepitev kapacitet Črne gore v boju proti terorizmu, organiziranemu kriminalu in korupciji ter okrepitev varnosti meja in udeležbe v boju proti terorizmu in širitvi orožja za množično uničevanje«. S Strategijo je določeno, da je policija »nosilec boja proti terorizmu, širitve orožja za množično uničevanje, korupcije in mamila«, medtem ko Vojska Črne gore »pomaga civilni oblasti pri naravnih ali umetno povzročenih katastrofah in je lahko podpora policiji v boju proti terorizmu«. Organi, pristojni za ukrepanje v izrednih situacijah, »so del integriranega odgovora na izredne situacije, ki so jih povzročile naravne, ekološke, tehnično-tehnološke, kemijske, biološke, jedrske, radiološke katastrofe in druge nesreče, pa tudi teroristične akcije in vse drugo, kar

lahko ogrozi varnost Črne gore in regije«. Agencija za nacionalno varnost (ANB) kot del integralnega sistema nacionalne varnosti »na podlagi Ustave in Zakona opravlja naloge, ki so v interesu nacionalne varnosti Črne gore«, medtem ko so v pristojnosti specialnega tožilca »kazenska dejanja organiziranega kriminala, korupcije, terorizma in vojnih zločinov« (StNVČG 2008).

S **Kazenskim zakonikom** Črne gore (člen 447) se kazensko dejanje terorizma opredeljuje kot tisto dejanje, ki ga izvede oseba z namenom resno prestrašiti prebivalce Črne gore ali prisiliti Črno goro, tujo državo ali mednarodno organizacijo k določenim odstopom, pri čemer se izvede:

- napad na življenje, telo ali svobodo drugega,
- ugrabitev ali zajetje talcev,
- uničenje državnih ali javnih objektov, transportnih sistemov, infrastrukture, vključno z informacijskimi sistemi, nepremičnimi platformami v epikontinentalnem pasu, splošnim premoženjem ali zasebno lastnino, kar vse lahko ogrozi življenje ljudi ali povzroči veliko gospodarsko škodo,
- ugrabitev letal, ladij, sredstev javnega prevoza ali prevoza blaga, kar lahko ogrozi življenje ljudi,
- izdelava, posedovanje, nakup, prevoz, dobava ali uporaba orožja, eksploziva, jedrskega ali radioaktivnega materiala ali naprave ali jedrskega, biološkega ali kemičnega orožja,
- raziskava in razvoj jedrskega, biološkega ali kemičnega orožja,
- izpuščanje nevarnih snovi ali povzročanje požarov, eksplozij ali drugih nevarnih dejanj, ki lahko ogrozijo človekovo življenje,
- motnje ali zaustavitev oskrbe z vodo, električno energijo ali drugimi viri energije, kar bi lahko ogrozilo življenje ljudi.

S spremembami in dopolnili Kazenskega zakonika iz leta 2010 je poseben poudarek namenjen uskladitvi s standardi na področju boja proti organiziranemu kriminalu, korupciji in terorizmu. V skladu s spremembami Kazenskega zakonika je določen popolnoma nov koncept kazenskega dejanja terorizma, ki je v skladu s težnjami popolne uskladitve z mednarodnimi standardi. Osnovno dejanje terorizma (ne glede na to, ali je usmerjeno proti Črni gori, tuji državi ali mednarodni organizaciji) je, kot rečeno, opredeljeno s členom 447, in sicer s številnimi oblikami dejanja. Na novo dodana teroristična dejanja so:

- javno spodbujanje k izvršitvi terorističnega dejanja (člen 447a);
- agitiranje, dajanje navodil za izdelavo in uporabo eksplozivnih naprav, ognjenega in drugega orožja, škodljivih in drugih snovi ali usposabljanje drugih oseb za izvršitev ali sodelovanje pri terorističnem dejanju ter pridruževanje skupini z namenom izvrševanja terorističnih dejanj (člen 447b);
- uporaba smrtonosne naprave oz. izdelava, transport, postavljanje in aktiviranje smrtonosne naprave (eksploziv, kemijska, biološka, radioaktivna sredstva, strupi) z namenom povzročanja hudih telesnih poškodb, uničenja ali hujšega poškodovanja državnih ali javnih objektov in sistema javnega transporta, kar vse ima velik pomen za varnost ali oskrbo prebivalcev in gospodarstva ter lahko vpliva na delovanje javnih služb (člen 447c);
- ogrožanje življenjskega okolja, povzročanje hujše materialne škode, uničenje in poškodovanje jedrskih objektov, pri čemer obstaja možnost izpustitve radioaktivne snovi (člen 447d);
- ogrožanje oseb, ki so pod mednarodno zaščito, oz. ugrabitev ali drugo nasilje, napad na stanovanje, uradne prostore ali prevozna sredstva, ki jih uporabljajo osebe pod mednarodno zaščito (člen 448);
- financiranje terorizma oz. kakršenkoli način zbiranja denarja, vrednostnih papirjev in drugih sredstev ter lastnine z namenom celotnega ali delnega financiranja prej naštetih dejavnosti in organizacij, katerih cilj je izvršitev teh dejavnosti (član 449);
- teroristično združevanje oz. združevanje dveh ali več ljudi z namenom izvajanja naštetih dejavnosti (člen 449a).

Prejšnja in nova zakonska opredelitev je sprejeta in usklajena z nizom konvencij o preprečevanju terorizma, posebno s Konvencijo Sveta Evrope o preprečevanju terorizma iz leta 2005, ki jo je Črna gora ratificirala leta 2008 (Kazenski zakonik Črne gore).

V **Zakoniku o kazenskem postopku** je posebna pozornost namenjena odvzemu premoženja in premoženjske koristi, pridobljene s kaznivim dejanjem. Zakonik predvideva postopek za začasni odvzem premoženja in finančno preiskavo pri zasegu premoženja. S sprejetjem tega Zakonika je uveden postopek trajnega odvzema premoženja, katerega zakonitost porekla ni dokazana. S sprejetjem naštetih zakonskih instrumentov je omogočeno učinkovito zoperstavljanje terorizmu, pranju denarja in financiranju terorizma. Postopek za odvzem premoženja, katerega poreklo ni dokazano, ter finančna preiskava pri odvzemu premoženja predstavljata pomembno novost glede na prejšnjo zakonsko ureditev,

kar lahko občutno vpliva na sodno prakso. Ukrepi tajnega nadzora (specialna preiskovalna sredstva) se lahko z Zakonikom o kazenskem postopku uporabljajo v več kazenskih dejanjih kot doslej, med drugim za korupcijska kazenska dejanja (pranje denarja, zloraba ocene, podkupovanje, razkritje uradnih skrivnosti, nezakonito posredovanje, zloraba oblasti v gospodarstvu, goljufije v službi itd.). Predviden je tudi ukrep tajnega nadzora za kazenska dejanja proti varnosti računalniških podatkov, ki so težko dokazljiva in zapletena za razkritje prav zaradi izpopolnjene računalniške tehnike, kar bo zagotovo dodatno prispevalo k učinkovitemu boju proti organiziranemu kriminalu, terorizmu, pranju denarja in financiranju terorizma (Zakonik o kazenskem postopku 2009).

Z Zakonom o preprečevanju pranja denarja in financiranja terorizma je opredeljeno, katera dejanja se štejejo kot pranje denarja, in sicer »zamenjava ali drugi transfer denarja in druge lastnine, ki izhaja iz kazenskega dejanja; pridobitev, posedovanje ali uporaba denarja ter druge lastnine, ki izhajajo iz kazenskega dejanja, ter prikrivanje porekla, deponiranja, gibanja, razporejanje denarja, kar je izhajalo iz kazenskega dejanja«. S tem Zakonom so tudi določene dejavnosti, ki se nanašajo na financiranje terorizma, in sicer »zagotavljanje ali zbiranje denarja in drugega premoženja s ciljem uporabe za pripravo ali izvajanje terorističnih dejavnosti in financiranje članov terorističnih organizacij kot tudi spodbujanje in pomoč pri zagotavljanju in zbiranju denarja za izvajanje terorističnih dejavnosti ter financiranje članov terorističnih skupin«. Z Zakonom je določen seznam institucij, ki so dolžne dostavljati Upravi za preprečevanje pranja denarja in financiranja terorizma poročila o vsaki gotovinski transakciji, večji od 15.000 evrov, najpozneje v roku treh dni od dneva transakcije in o vsaki transakciji (ne glede na količino in vrsto), za katero obstaja sum pranja denarja ali financiranja terorizma pred izvršitvijo same transakcije.⁷⁶ Uprava carin prav tako daje podatke o vsakem čezmejnem prenosu denarja, čekov, vrednostnih papirjev, plemenitih kovin, diamantov, katerih vrednost je večja od 10.000 evrov, če obstaja sum pranja denarja in financiranja terorizma. Uprava za preprečevanje pranja denarja in financiranja terorizma lahko z odredbo začasno (najdlje 72 ur) ustavi transakcijo, če oceni, da obstaja sum pranja denarja in financiranja terorizma, o čemer

⁷⁶ Zavezanci, ki so dolžni izdajati poročila o vsaki gotovinski transakciji, večji od 15.000 evrov, so: banke, hranilnice in hranilno-kreditne organizacije, organizacije, ki opravljajo plačilni promet, pošte, družbe za upravljanje investicijskih skladov, družbe za upravljanje pokojninskih skladov, družbe za zavarovanje, borzni posredniki, menjalnice, zastavljalnice, človekoljubne in druge neprofitne organizacije (Zakon o preprečevanju pranja denarja in financiranju terorizma, člen 5).

obvešča pristojne državne organe. Z Zakonom so določeni organi, ki opravljajo nadzor nad izvajanjem zakona glede na različne kategorije obveznika, in sicer Uprava za preprečevanje pranja denarja in financiranja terorizma, Ministrstvo za finance, Centralna banka ČG, Komisija za vrednostne papirje, Agencija za telekomunikacija in poštno dejavnost, Agencija za zavarovanje, Uprava za igre na srečo itd. (Zakon o preprečevanju pranja denarja in financiranju terorizma 2007).

Poleg naštetih obravnavajo področje terorizma tudi Zakon o policiji, Zakon o ANB, Zakon o vojski Črne gore, Zakon o carini in drugi, o katerih bo več govora pri analiziranju subjektov Črne gore v zoperstavljanju terorizmu. S ciljem usklajenega in učinkovitega izvajanja strateških ukrepov v zoperstavljanju terorizmu in organiziranemu kriminalu je Črna gore v predhodnem obdobju poleg zakonov sprejela tudi pomembno število strateških dokumentov s področja nezakonitega preseljevanja, trgovine z ljudmi, mamili in orožjem ter drugih oblik čezmejnega kriminala. Ti dokumenti so Strategija reforme pravosodja, Strategija boja proti trgovini z ljudmi, Strategija za nadzor lahkega in malokalibrskega orožja (SALW), Strategija za integrirano upravljanje meje, Strategija za integrirano upravljanje migracij, Strategija boja proti korupciji in organiziranemu kriminalu itd.

Zaključimo lahko, da je Črna gora na področju zoperstavljanja terorizmu doslej sprejela niz aktivnosti, in to predvsem z reformo zakonodaje, z namenom reformiranja pravnega sistema in vzpostavitve institucionalnih okvirjev, ki so v skladu z mednarodnimpravnim dokumentom in prakso, da bi okrepila državne subjekte v boju proti terorizmu. Črna gora prav tako podpira prizadevanja mednarodne skupnosti v boju proti terorizmu ter v okviru tesnega sodelovanja in koordinacije med državami v zoperstavljanju terorizmu izpolnjuje svoje obveznosti v okviru ZN in EU.

6 VLOGA SUBJEKTOV NACIONALNE VARNOSTI ČRNE GORE PRI ZOPERSTAVLJANJU TERORIZMU

6.1 Agencija za nacionalno varnost

Obveščevalne službe so pomemben element vsake države glede zaščite nacionalnovarnostnega sistema pred potencialnimi tveganji in grožnjami, vključno s

terorističnimi grožnjami.⁷⁷ Obveščevalne službe so tiste, ki naj bi pridobile ključne informacije za učinkovito zoperstavljanje terorizmu, glede na to, da imajo teroristične organizacije dolgotrajne priprave za napad, ki pa po navadi traja zelo kratek čas. Obveščevalne službe imajo pristojnosti za uporabo posebnih metod in sredstev (tajno prisluškovanje v prostoru, tajne preiskave stanovanj, tajno prisluškovanje telefonskim razgovorom, kontrola pisnih pošilk in druge) z namenom razkritja nosilcev tajnih priprav in dejavnosti, ki lahko ogrozijo varnostni sistem države (Purg 1997, 73–75). Tako naj bi obveščevalne službe z uporabo metod in sredstev pravočasno odkrile znamenja, ki nakazujejo pojav terorizma in terorističnih organizacij v državi; s svojimi informacijami naj bi preprečile potencialne vpade transnacionalnih terorističnih skupin v državo in bi morale sodelovati s tujimi obveščevalnimi službami ter s ciljem učinkovitejšega delovanja izvajati izmenjavo informacij, pomembnih za protiteroristična dejanja, ter informacije pravočasno dostavljati političnim strukturam države in organom nacionalnega varnostnega sistema, ki opravljajo represivne ukrepe v zoperstavljanju terorizmu (Gaćinović v Mašulović 2007, 133).

Obveščevalne dejavnosti so v povezavi z bojem proti terorizmu z obveščevalnim ciklom, ki sestoji iz naslednjih elementov: načrtovanje in usmerjanje (celoten proces načrtovanja, od identifikacije potrebe po podatkih do izročitve podatkov naročniku), zbiranje podatkov (zbiranje neobdelanih podatkov, iz katerih se izločijo potrebni podatki), obdelava podatkov (sprememba velike količine podatkov v ustrezno obliko potrebnih informacij), analiziranje podatkov (sprememba osnovne informacije v končni obveščevalni podatek) in posredovanje (distribucija končnega obveščevalnega podatka naročniku) (Purg 1997, 74).

V svetu obstaja veliko primerov, kjer so pravočasni ukrepi obveščevalnih služb preprečili potencialne teroristične napade, npr. v ZDA, na Norveškem, v Španiji, Franciji, Turčiji, Nemčiji, Italiji itd.,⁷⁸ zaradi očitne pomembnosti obveščevalnih služb v zoperstavljanju terorizmu je povsem smiselno, da vlade večine držav namenjajo vse več denarja delovanju obveščevalnih služb.

V skladu s sodobnimi grožnjami in mednarodnimi standardi, ki se nanašajo na obveščevalne službe, in v skladu s sodobnimi demokratičnimi procesi, kjer je poleg

⁷⁷ O tem, kakšen je značaj obveščevalnih služb v zoperstavljanju terorizmu, govori podatek, da britanska protiobveščevalna služba MI5 uporablja okoli 87 % skupnega proračuna za zoperstavljanje terorizmu (Mašulović 2007, 137).

⁷⁸ Za več informacij glej Mašulović (2007, 138–141).

varnostnega vidika pomemben tudi vidik spoštovanja človekovih pravic in svoboščin, je Črna gora leta 2005 sprejela Zakon o agenciji za nacionalno varnost, s katerim ureja delovanje varnostne agencije, ki je eden od najpomembnejših nosilcev obveščevalne dejavnosti v Črni gori.

Agencija za nacionalno varnost (ANB) je pravzaprav pravna naslednica nekdanje Službe državne varnosti (SDB) Ministrstva za notranje zadeve ČG in predstavlja avtonomno obveščevalno-varnostno ustanovo, ki nima policijskih pooblastil (kot prej SDB), razen teh, ki jih predpisuje zakon. ANV je podrejena Vladi ČG, nadzor zakonitosti njenega dela izvaja parlament. Kot del varnostnega sistema ČG Agencija izvaja dejavnosti iz svoje pristojnosti na podlagi Ustave in zakona ter je v svojem delu politično in ideološko nevtralna (Mašulović 2007, 144). Naloge na področju nacionalne varnosti, ki se nanašajo na zaščito z Ustavo utrjene pravne ureditve, varnosti in teritorialne celovitosti, z Ustavo urejenih človekovih pravic in svoboščin, ter druge naloge na področju nacionalne varnosti opravlja v skladu z Zakonom Agencija za nacionalno varnost (Zakon o ANB, člen 1).

Pristojnosti Agencije za nacionalno varnost so določene z Zakonom o agenciji za nacionalno varnost in so naslednje:

- zbiranje podatkov o potencialnih nevarnostih, načrtih ali namerah organizacij, skupin ali posameznikov, uperjenih proti ozemeljski celovitosti, varnosti in ustavni ureditvi;
- zbiranje podatkov, temeljno pomembnih za nacionalno varnost;
- zbiranje podatkov o organizacijah, skupinah in posameznikih, usmerjenih k dejanjem notranjega in mednarodnega terorizma, organiziranega kriminala ter najtežjih oblik kazenskih dejanj proti človečnosti in mednarodnemu pravu;
- analiziranje, ocenjevanje, uporabljanje, evidentiranje in obdelava zbranih podatkov;
- opravljanje varnostne in protiobveščevalne zaščite Parlamenta, Vlade, Predsednika in drugih državnih institucij;
- organiziranje in usklajevanje ukrepov za zaščito tajnih informacij ter upoštevanje varnostnih standardov za prenos tovrstnih informacij;
- ščitenje podatkov pred nepooblaščenim odkritjem, posredovanjem, izmenjavo, uporabo ali uničevanjem;
- izvajanje drugih dejavnosti, ki so v interesu varnosti ČG v skladu z zakonom (Zakon o ANB, člen 6).

Pri svojem delu ANB uporablja sodobne obveščevalne metode in sredstva za zbiranje obveščevalnih podatkov ter opravljanje drugih poslov in nalog iz svoje pristojnosti. Agencija se lahko obrne na državljane (seveda z njihovim pristankom) za obvestila, podatke ter strokovno pomoč, ki so pomembni za opravljanje poslov nacionalne varnosti. V tem smislu je v Zakonu o ANB opredeljeno, da ANV uporablja tajne obveščevalne metode oz. tajno zbiranje obveščevalnih podatkov, pomembnih za nacionalno varnost. Pri tem gre za:

- sodelovanje z domačimi in tujimi državljani oz. agencijsko metodo,⁷⁹
- sledenje in opazovanje z uporabo tehničnih sredstev za dokumentiranje oz. tajno uporabo tajnih tehničnih sredstev za avdiovizualno snemanje in dokumentiranje,
- nakup dokumentov in predmetov (tajnih načrtov, poročil, skic ter drugih dokumentov in predmetov),
- nadzor nad elektronskimi komunikacijami in poštnimi pošiljkami ter uporabo metode sodelovanja s tujimi institucijami, kot tudi izmenjavo spoznanj, do katerih pride v domačih institucijah v skladu z zakonom (Zakon o ANB, člen 9).

Glede na to, da se z uporabo nadzora na sredstvih komunikacije in poštnih pošiljk⁸⁰ začasno omejuje z Ustavo določene človekove pravice in svoboščine, vsak posamezni primer nadzora na predlog direktorja ANB odobri predsednik Vrhovnega sodišča, če obstaja sum, da je ogrožena nacionalna varnost ČG, in sicer sum na:

- pripravo za oboroženi spopad na ČG,
- tajne aktivnosti, usmerjene proti ozemeljski celovitosti ČG,
- tajne aktivnosti, načrtovanje in izdelavo priprav za izvajanje notranjih in mednarodnih terorističnih ter drugih nasilnih akcij proti državnim organom in nosilcem javnih funkcij v ČG ali tujini,
- predajo podatkov in dokumentov, ki vsebujejo državno skrivnost, nepooblaščenim osebam iz tujine ali v tujini,
- obveščevalno-subverzivno dejavnost posameznikov, skupin in organizacij v korist drugih držav ter

⁷⁹ V agencijski metodi ima ANB pristojnost, da na podlagi prostovoljnosti in tajnosti v sodelovanju z domačimi in tujimi državljani zbira informacije, pri čemer ima dovoljenje, da operativnim osebam izda uradni dokument zaradi prikrivanja njihove resnične identitete ter identitete oseb, s katerimi je vzpostavljeno tajno sodelovanje (Zakon o ANB, čl. 9 in 10). Poleg agencijske metode ANB opravlja tudi ukrepe tajnega sledenja in opazovanja na podlagi posebne odločitve direktorja ANB (Zakon o ANB, člen 11).

⁸⁰ Nadzor poštnih pošiljk in drugih komunikacijskih sredstev lahko traja tri mesece in se zaradi pomembnih razlogov lahko podaljša za še tri mesece (ampak ne dlje kot za 24 mesecev) (Zakon o ANB, člen 15).

- organizirano kriminalno dejavnost (Zakon o ANV, člen 14).

ANB lahko sodeluje z organi, organizacijami ter službami drugih držav⁸¹ in mednarodnih organizacij na področju izmenjave podatkov ter skupnega izvajanja obveščevalnih nalog (člen 15a). Poleg naštetih metod in ukrepov je ANB pristojna za zbiranje informacij, uporabljanje podatkovnih baz, ki jih vodijo drugi državni organi. Zakon določa tudi, da vsi državni organi, ki imajo dovoljenje po službeni dolžnosti, obveščajo ANB o vseh podatkih, pomembnih za nacionalno varnost. ANB lahko daje določene podatke policiji in drugim državnim subjektom, ki so v povezavi z njihovim delom. V skladu s sodobnimi standardi Zakon določa možnost, da ANB vsakega zainteresiranega prebivalca (na njegov pisni zahtevek) obvesti, ali so proti njemu izvedeni ukrepi zbiranja podatkov oz. ali se vodi evidenca o njegovih osebnih podatkih (člen 18). Z Zakonom je določeno, da ANB upravlja direktor, ki ga imenuje in razrešuje Vlada na predlog predsednika vlade in mnenja Parlamenta. Direktor ANB ne sme biti član politične stranke niti se ne sme aktivno udeleževati v politiki. Za svoje delo je direktor neposredno odgovoren Vladi (člen 25).

Kar zadeva nadzor delovanja ANB, je Zakon določil notranjo in parlamentarno kontrolo delovanja. Notranji nadzor izvaja generalni inšpektor, ki ga imenuje in razrešuje Vlada za obdobje petih let. Generalni inšpektor poroča direktorju ANB in Vladi (člena 40 in 41). S ciljem zaščite človekovih pravic in svoboščin, okrepitve politične odgovornosti Vlade ter zagotavljanja večje stopnje javnosti delovanja ANB Zakon določa tudi nadzor delovanja ANB s strani zakonodajne oblasti. Nadzor delovanja ANB izvaja parlament preko pristojnega delovnega telesa, kateremu ANB pripravi letno poročilo. Delovno telo ima pravico do vpogleda v ukrepe tajnega nadzora ter ugotovitve, do katerih pride med izvajanjem nadzora ANB, varuje kot državno in uradno skrivnost. ANB parlamentarnemu delovnemu telesu ne sme dovoliti vpogleda v podatke o identiteti sodelavcev ter pripadnikov ANB s prikrito identiteto kot tudi drugih oseb, če bi njihovo razkritje vplivalo na tekoče varnostne in obveščevalne akcije. Pristojno delovno telo daje poročilo parlamentu enkrat na leto (členi 43–46).

⁸¹ Dober primer pomembnosti sodelovanja mednarodnih obveščevalnih služb v regiji in širše je sodelovanje ANB s srbsko obveščevalno službo BIA in drugimi obveščevalnimi službami v regiji (bosanska, hrvaška, albanska), katerih rezultat je bil aretacija maroškega državljana Abdelmadžida Bušara leta 2005, ki je bil vpleten v teroristične napade v Madridu (za več informacij glej Mašulović 2007, 141).

Iz tega je mogoče zaključiti, »da ima v skladu z vsemi pravnimi akti in normami Črne gore in uporabljenimi dovoljenimi zakonskimi mehanizmi Agencija za nacionalno varnost vse pogoje, da se učinkovito spoprime z vsemi varnostnimi tveganji v državi in na mednarodni ravni, ter pogoje za medsebojno sodelovanje z ostalimi subjekti v nacionalnovarnostnem sistemu Črne gore.« (Mašulović 2007, 149).

6.2 Policija

Organi za notranje zadeve so v primerjavi z drugimi specifičnimi v državni upravi. Kot takšni imajo pomembno vlogo pri zaščiti družbe pred različnimi grožnjami in napadi. Njihova vloga je ščititi družbene dobrine in vrednote, pravice in interese prebivalcev ter družbe v celoti. V tem okviru je njihova osnovna naloga preprečevanje in odkrivanje kazenskih dejanj in njihovih storilcev oz. zavarovanje sledi in predmetov, ki se lahko uporabijo kot dokaz v kazenskem postopku. Organi za notranje zadeve delujejo v osnovi na področju preventive in represije. Da bi bili uspešni, se morajo permanentno, načrtovano, smiselno opirati na sodobno znanost in so usmerjeni k odpravi objektivnih in subjektivnih neposrednih dejavnikov, ki ogrožajo varnost sodobne družbe (Vejnović 2002, 380).

V Črni gori so pristojnosti in naloge državne uprave utemeljene z zakoni ter jih izvajajo ministristva. Ministristva sprejemajo zakone in druge splošne dokumente parlamenta, vlade, predsednika, odločajo v upravnih sporih, opravljajo upravni nadzor nad zaupnimi nalogami itd. Notranje zadeve državne uprave opravlja Ministrstvo za notranje zadeve in javno upravo Črne gore (MUPiJU CG).⁸² Notranje zadeve se izvajajo na način, s katerim je vsakemu človeku in državljanu omogočena enaka zaščita in dostop z Ustavo določenih pravic. V opravljanju notranjih zadev se lahko uporabljajo samo ukrepi prisile, ki so določeni z zakoni in imajo najmanj posledic za državljane in njihovo lastnino, organizacije itd. (Mašulović 2007, 156).

Koncept protiterorističnih ukrepov, ki se sprejemajo v Črni gori, temelji na podlagi realnih ocen in potreb ter tudi možnosti ČG v zoperstavljanju terorizmu. Glede na to MUPiJU

⁸² Za več informacij o organizaciji državne uprave Črne gore glej <http://www.gov.me/naslovna>.

izvaja, načrtuje in uresničuje z zakonom predvidene protiteroristične ukrepe (preventivne in represivne):

- spremlja stanje na državnem ozemlju, si izmenjuje podatke in stike z ministrstvi za notranje zadeve sosednjih držav, in sicer na meddržavnih forumih, seminarjih ter pri vzpostavljanju meddržavnega sodelovanja;⁸³
- izvaja preverjanje po zahtevi Interpola za osebe, ki so na seznamih mednarodnih organizacij kot nosilci ali izvršitelji terorističnih dejanj;
- organizira, usposablja in opremlja dele MUPiJU za protiteroristične dejavnosti;
- z dejavnostmi boja proti terorizmu in organiziranega kriminala odkriva ter preprečuje povezovanje mednarodnega terorizma in organiziranega kriminala s trgovino z mamili;
- odkriva povezave kriminalnih dejanj in mednarodnega terorizma s pranjem denarja, trgovino z orožjem in transportom JHB-orožja;
- nadzira zakonito posedovanje, prodajo ter uporabo eksploziva in eksplozivnih naprav, ki se lahko uporabijo v terorističnih akcijah;
- v skladu z zakonom aretira in obsoja osebe, ki izvajajo teroristične spopade;
- izvaja reševanja zajetih talcev in druge akcije, ki zadevajo teroristično delovanje;
- izvaja dejanja odstranjevanja eksplozivnih naprav, ki so jih namestili teroristi;
- izvaja dejanja odkrivanja terorističnih skupin in posameznikov, ki pridejo na ozemlje ČG;
- realizira operativno-taktične in tehnične ukrepe ter postopke identificiranja in odkrivanja oseb vršilcev terorističnih dejanj (Mašulović 2007, 157–158).

Poleg zgornjih spadajo v opis del področja notranjih zadev še druge dejavnosti, prav tako pomembne pri pravočasnem odkrivanju kriminalnih dejanj in terorističnih groženj, in sicer: nadzor prehoda čez državno mejo, nadzor gibanja in bivanja v predelu državne meje, nadzor gibanja in bivanja tujcev (preverjanje veljavnosti osebnih dokumentov varnostno interesantnih tujcev, preverjanje njihove prtljage ter morebitnega posedovanja prepovedanih snovi). Realizacija zakonskih ukrepov glede državljanstva, izdajanje osebnih izkaznic in drugih dokumentov je prav tako pomembno v zoperstavljanju terorizmu⁸⁴ (Mašulović 2007, 159).

⁸³ Za več informacij o mednarodnem sodelovanju in dvostranskih sporazumih, ki jih podpisal MUPiJU ČG, glej <http://www.mup.gov.me/ministarstvo>.

⁸⁴ Najboljši primer za to je BiH, kjer je po podatkih številnih obveščevalnih služb po koncu vojne ostalo veliko muslimanskih skrajnežev (mnogi od njih so bili v povezavi s terorističnimi organizacijami, predvsem z Al Kaido) in so dobili državljanstvo BiH, s čimer so skrili svojo pravo identiteto (Mašulović 2007, 159).

Glede na bogato policijsko tradicijo ter upoštevanje sodobne smernice razvoja in organizacije organov za notranje zadeve, je Črna gora leta 2005 sprejela Uredbo o organizaciji in načinu delovanja državne uprave, ki je temelj Uprave policije (UP) kot samostojnega organa državne uprave, MUPiJU pa ima nadzorno vlogo nad Upravo policije oz. opravlja nadzor nad namembnostjo in zakonitostjo delovanja Uprave policije.

Organizacijsko strukturo policije sestavljajo naslednji sektorji: Sektor splošne pristojnosti, Sektor kriminalistične policije, Sektor za človeške vire, pravna vprašanja, informativne ter telekomunikacijske sisteme, Sektor za varovanje oseb in objektov ter Sektor mejne policije⁸⁵ in dva posebna oddelka: Oddelek za mednarodno policijsko sodelovanje in evropske integracije⁸⁶ ter Oddelek za načrtovanje, razvoj in analize, nato še Operativno-komunikacijski center, Forenzični center, Specialno protiteroristično enoto (SAJ), Posebno enoto policije (PJP) in Področne enote policije⁸⁷ (Uprava policije 2012).

Policijska uprava je danes služba, ki svoje izkušnje uspešno kombinira s sodobno tehnologijo in najnovejšimi tehnološkimi dosežki, in je sodobna varnostna ustanova, ki v okviru zakonskih pristojnosti uresničuje svoj osnovni namen zagotavljanja varnosti Črne gore ter nudi učinkovit in kakovosten servis državljanom (Mašulović 2007, 156).

S ciljem prilagajanja sodobnim mednarodnim normam in pravnim aktom, ki regulirajo delovanje policije, je Črna gora leta 2005 sprejela Zakon o policiji, ki je bil eden osnovnih pogojev za vzpostavitev sodobne varnostne službe, katere podlaga so zgledi sodobnih demokracij. Zakon opredeljuje policijske naloge, policijska pooblastila in dolžnosti, položaj policijskih uslužbencev in nadzor policije.

⁸⁵ V okviru sektorjev so vzpostavljeni oddelki kot nižje organizacijske enote, v okviru oddelkov pa so vzpostavljene skupine (Uprava policije 2012).

⁸⁶ Mednarodno policijsko sodelovanje je pomembno zaradi izmenjave informacij, s čimer je mogoče preprečiti grožnje nacionalni varnosti. Poleg regionalne ravni Črna gora sodeluje tudi mednarodno, in sicer z Interpolom (center Interpol v Lyonu) in s centrom SECI v Bukarešti, kjer ima svoje predstavnike (Uprava policije, 2012).

⁸⁷ Področne policijske enote (vseh je osem) so vzpostavljene za opravljanje osnovnih policijskih nalog na ozemlju, ki zajema več občin. V okviru področnih enot so osnovane izpostave (vseh je trinajst), ekspoziture in filiale (Uprava policije 2012).

S sprejetjem Zakona o policiji je izpolnjena tudi zahteva po učinkovitih in profesionalnih silah Črne gore v skladu z mednarodnimi standardi, ki hkrati spoštujejo človekove pravice državljanov Črne gore. Z Zakonom o policiji so opredeljena naslednja delovna področja policije: zaščita varnosti državljanov in z Ustavo določenih svoboščin in pravic; zaščita oseb in lastnine; preprečevanje in odkrivanje kazenskih dejanj in prekrškov, odkrivanje in prijetje storilcev kazenskih dejanj in prekrškov ter napotitev le-teh k pristojnim organom; zagotavljanje javnega reda in miru; zagotavljanje varnosti javnih zborovanj in drugih zbiranj prebivalcev; zagotavljanje varnosti določenih oseb in objektov; nadzor prometa; nadzor in varovanje državne meje ter izvajanje mejne kontrole, kontrole bivanja in gibanja tujcev; zagotavljanje pogojev za nemoteno delo sodišč, vzdrževanje reda; druge naloge (Zakon o policiji 2005, člen 2). Z Zakonom o policiji so tudi precizno podane policijske naloge. Novost v zakonu je, da se policija izvzame iz sestave MUPiJU in se konstituira kot samostojen organ državne uprave⁸⁸. Prvič policijo upravlja direktor, ki ga imenuje in razreši Vlada na predlog ministra MUPiJU. Policijska pooblastila in dolžnosti določajo pomembnost natančne definicije in omejitve policijskih pooblastil glede kršenja človekovih pravic (pooblastila pri aretiranju oseb, način zbiranja osebnih podatkov, zavarovanje mesta dogodka, način uporabe sredstev prisile itd). Posebni operativno-taktični ukrepi in dejavnosti pomenijo posebne oblike zbiranja podatkov in so novost v zakonodajni praksi ČG (javni razpis, nagrade za informacijo, fotografiranje in javna objava fotografije, poligrafsko testiranje, snemanje na javnih mestih). Z zakonom so določene tri kontrole policijskega delovanja: parlamentarna (nadzor izvaja parlament prek pristojnega telesa), državljanska (preko Sveta za državljansko kontrolo policije) in notranja (Zakon o policiji 2005).

V okviru Uprave policije je sistematizirana Specialna protiteroristična enota (SAJ), ki z izvajanjem najkompleksnejših nalog v zoperstavljanju terorizmu, reševanjem položajev z zajetimi talci, aretiranjem kriminalnih skupin, reševanjem položajev, kjer je uporabljeno ognjeno orožje, zagotovo zavzema posebno mesto v policijski upravi.⁸⁹ Zaradi omejenosti prostora bomo našteali samo nekatere neposredne naloge te enote:

⁸⁸ Z novim predlogom Zakona u notranjih zadevah, o katerem se še razpravlja, je predvideno, da bo Uprava policije ponovno v okviru MUPiJU. Za več informacij glej <http://www.mup.gov.me/ministarstvo>.

⁸⁹ Organizacijska struktura SAJ je naslednja: poveljnik, namestnik poveljnika, štab, oddelek za operativno-štabne dejavnosti (zajema tri protiteroristične time – A, B in C), oddelek za poučevanje in usposabljanje ter oddelek za logistiko (Mašulović 2007, 362).

- boj proti terorizmu: razkrivanje terorističnega dejanja; zagotavljanje materialnih dokazov in aretiranje akterjev priprave ali izvajanja terorističnih dejanj; formiranje podatkovne baze o akterjih in terorističnih dejanjih; preventivno delovanje v boju proti terorizmu s spremljanjem in analizo terorističnih dejavnosti na lokalni, regionalni in mednarodni ravni; seznanjenje pripadnikov enote z metodami in sredstvi, ki jih uporabljajo teroristične skupine;
- varnost letališč, letov z visoko stopnjo tveganja ter reševanje talcev v letalu: seznanjenje z varnostnimi vidiki letališč in z znanjem o floti v Črni gori; izboljševanje postopkovnih ukrepov ob primerih ogrožanja letališč; zagotovitev letov z visoko stopnjo tveganja, osvoboditev letal in talcev iz zajetega letala;
- reševanje situacij s talci: osvoboditev talcev iz objektov; vzpostavitev sodelovanja z ustanovami in simulacija urjenja timov v objektih; osvoboditev talcev iz sredstva javnega transporta; usklajevanje timov SAJ z drugimi enotami policije;
- reševanje položajev v primeru zabarikadiranih nevarnih oseb v objektih: aretiranja zabarikadiranih oseb; spoznavanje specialnih tehnik delovanja v takšnih okoliščinah;
- aretiranje članov organiziranih kriminalnih skupin v sodelovanju z drugimi enotami policije: usklajevanje a delovanja pripadnikov SAJ z drugimi enotami policije; izdelava skupne podatkovne baze;
- reševanje položajev, nastalih v primerih odpora z uporabo ognjenega orožja v urbanem okolju: aretiranje oseb; sodelovanje z drugimi enotami policije;
- sodelovanje in asistenca tujim protiterorističnim enotam: sodelovanje in komunikacija z regionalnimi in mednarodnimi protiterorističnimi enotami; izdelava skupne podatkovne baze o regionalnem in mednarodnem terorizmu skupaj s tujimi protiterorističnimi enotami;
- zagotavljanje varnosti oseb in objektov, ki jim grozi neposreden teroristični napad: zagotavljanje okrepljene pomoči osebam in objektom, ki jim grozi neposredni teroristični napad;
- služba reševanja: usposabljanje timov SAJ za postopke v izrednih okoliščinah; sodelovanje z reševalnimi službami na lokalni in regionalni ravni;
- asistenca in sodelovanje z drugimi organi MNZiJU v realizaciji najkompleksnejših varnostnih del in nalog visokega tveganja: asistenca in izdelava centralne baze podatkov o regionalnem terorizmu (Mašulović 2007, 356–357).

Zaključimo lahko, da so osnovna načela delovanja črnogorske policije »spoštovanje človekovih pravic, strokovno izvajanje nalog, depolitizacija, decentralizacija, ustrezno kadrovske usposabljanje (etnična in spolna enakost), odgovornost, učinkovit nadzor, mednarodno policijsko sodelovanje in usklajenost zakonov s sodobnimi demokratičnimi vrednotami. Upošteva ta načela ter upošteva sodobne smernice in znanstvene dosežke, je sodobna črnogorska policija ob stalnem usposabljanju kadra in prilagajanju zakonodaje modelom v razvitih demokracijah dostojna in zanesljiva partnerica vsem državam na področju medsebojnega sodelovanja, zaščite osebne in premoženjske varnosti, pa tudi pri ohranjanju globalne varnosti v prihodnje (Mašulović 2007, 169).

6.3 Drugi subjekti

V nacionalnovarnostne sisteme sodobnih držav pri zoperstavljanju terorizmu niso vključene samo obveščevalne službe in policija, temveč je to kompleksen sistem, v katerem sodelujejo številni državni subjekti, nekateri z večjo, drugi z manjšo vlogo. V nadaljevanju bomo podali še nekaj splošnih informacij o črnogorskih institucijah, ki na razne načine sodelujejo v zoperstavljanju terorizmu.

Svet za obrambo in varnost odloča o poveljevanju z Vojsko Črne gore, analizira in ocenjuje varnostni položaj v Črni gori in odloča o sprejemanju ustreznih ukrepov, postavlja, povišuje in razrešuje častnike vojske, predlaga parlamentu razglasitev vojnega in izrednega stanja, predlaga uporabo vojske v MOM, izvaja druge dejavnosti v skladu z zakonom. Svet za obrambo in varnost sestavljajo: predsednik ČG, predsednik parlamenta in predsednik vlade. Predsednik ČG je predsednik Sveta za obrambo in varnost (Ustava ČG, člen 130–131).

Uprava za preprečevanje pranja denarja in financiranja terorizma v skladu z Zakonom o preprečevanju pranja denarja in financiranja terorizma opravlja dejavnosti odkrivanja terorizma in preprečevanja njegovega financiranja.⁹⁰ Uprava je organizirana kot

⁹⁰ Uprava za preprečevanje pranja denarja in financiranja terorizma je v prvih štirih mesecih leta 2012 dobila 23 prijav o sumljivih transakcijah. Realiziranih je devet zahtev za tajno spremljanje poslovanja (za eno fizično in osem pravnih oseb). Leta 2011 so na USPniFT prijavili 82 sumljivih transakcij (za 65 fizičnih in 47 pravnih oseb). Leta 2011 so blokirane tri transakcije za tri fizične osebe v skupni vrednosti 1.005.500

finančno-obveščevalna služba administrativnega tipa, ki jo nadzoruje Ministrstvo za finance. Pristojnosti Uprave so zbiranje, analiza in predaja podatkov in dokumentacije, za katere obstaja sum uporabe za pranje denarja in financiranje terorizma, pristojnim organom.⁹¹

Ministrstvo za pravosodje opravlja dejavnosti državne uprave, ki se nanašajo na kazensko zakonodajo, mednarodno pravno pomoč, izdelavo strategij, projektov in programov ter spremljanje njihove realizacije, izdelavo potrebnih poročil in ukrepov za realizacijo ratificiranih konvencij s področja pravosodja, pripravo, izdelavo in realizacijo mednarodnih ugovorov na področju mednarodne pomoči, izdelavo zakonov in podzakonskih predpisov, ki se nanašajo na organizacijo, pristojnosti in delo sodišč, državnega tožilca in organov za prekrške, odvetniško dejavnost, pravno pomoč ter njihovo realizacijo.⁹²

Ministrstvo za obrambo predlaga in izvaja utrjeno obrambno politiko: načrtuje obrambo Črne gore in usklajuje načrte drugih nosilcev obrambnih priprav; izdeluje oceno vojnih in drugih groženj; izvaja dvostransko in večstransko sodelovanje na področju obrambe; opravlja dejavnosti organizacije, opremljanja, oborožitve, razvoja in uporabe Vojske Črne gore ter druge dejavnosti v skladu z zakonom. Z novim zakonom o obrambi v okviru Ministrstva za obrambo je načrtovana vojaško-obveščevalna služba (do zdaj je obveščevalne dejavnosti Ministrstva za obrambo pokrivala ANB), kar bo zagotovo vplivalo na povečanje nacionalne varnosti Črne gore v vseh segmentih.⁹³

Vojska Črne gore v skladu s Strategijo obrambe in Zakonom o obrambi med drugim opravlja dejavnosti, ki se nanašajo na: pomoč Upravi policije v boju proti terorizmu, podporo civilnim ustanovam v naravnih in umetno izzvanih katastrofah ter v drugih kriznih okoliščinah. Vojska ČG je v okviru svoje druge misije za potrebe podpore policijski upravi v boju proti terorizmu določila četo za specialna dejanja in četo vojaške policije.⁹⁴

evrov. Prav tako je ugotovljenih štirinajst zahtevkov za tajno spremljanje računa (za dvanajst fizičnih in štiri pravne osebe) (za več informacij glej USPNI FT, dostopno na <http://www.aspn.gov.me/uprava>).

⁹¹ Za več informacij o Upravi za preprečevanje pranja denarja in financiranja terorizma glej <http://www.aspn.gov.me/uprava>.

⁹² Za več informacij o Ministrstvu za pravosodje glej <http://www.mpa.gov.me/ministarstvo>.

⁹³ Za več informacij o Ministrstvu za obrambo glej <http://www.mod.gov.me/ministarstvo>.

⁹⁴ Za več informacij o Vojski Črne gore glej <http://www.vojska.me/>.

Direkcija za zaščito tajnih podatkov v skladu z zakonom o tajnosti podatkov organizira izvajanje dejavnosti organov v zvezi z izmenjavo tajnih podatkov z drugimi državami in mednarodnimi organizacijami; prek Centralnega registra opravlja dejavnosti izdajanja dovoljenj za dostop do tajnih podatkov fizičnim (Personal Security Clearance) in pravnim osebam (*Facility Security Clearance*), pa tudi inšpekcijski nadzor v smislu uresničevanja Zakona o tajnosti podatkov in sprejetje mednarodnih sporazumov. V skladu s Sporazumom o varnosti informacij v delu, ki se nanaša na izmenjavo in zaščito Natovih tajnih podatkov je Direkcija označena kot NSA (National Security Authority).⁹⁵

Uprava carin izvaja carinski nadzor, carinjenje blaga, kontrolo blaga, katerega je uvoz oz. izvoz posebno reguliran, devizno-valutno kontrolo v mednarodnem potniškem in mejnem prometu s tujino, preprečevanje in odkrivanje kazenskih dejanj in gospodarskih prestopkov v carinskemu postopku, nadzor prehoda oseb čez državno mejo na administrativnih državnih mejnih prehodih in kontrolo vnosa, iznosa in transporta blaga (s posebnim poudarkom na blagu, za katero so predpisani posebni ukrepi zaradi interesov varnosti, npr. radioaktivne, eksplozivne in goreče snovi), preprečevanje in odkrivanje deviznih prekrškov v mednarodnem potniškem in mejnem prometu, obdelavo in spremljanje statističnih podatkov uvoza in izvoza ter druge pristojne naloge.⁹⁶

Vrhovno državno tožilstvo je vzpostavilo Oddelek za zatiranje organiziranega kriminala, korupcije, terorizma in vojnih zločinov, ki ga upravlja specialni tožilec in ki odgovarja pred višjim sodiščem. Oddelek upravlja pred kazenskim postopkom, usmerja delovanje Uprave policije in sprejema potrebne ukrepe v zvezi z odkrivanjem kazenskih dejanj iz svoje pristojnosti: zahteva izvedbo preiskave, vlaga in zastopa obtožnice in opravlja druga z zakonom predvidena dejanja in ukrepe z namenom zaplembe in odvzeta predmetov in premoženja, pridobljenega s kazenskim dejanjem. Specialni tožilec je koordinator pri reševanju vprašanj, ki so v zvezi s pranjem denarja, pri izvajanju sodelovanja z lokalnimi in mednarodnimi zadevnimi ustanovami.⁹⁷

Na višjem sodišču v Podgorici in višjem sodišču v Bijelom Polju sta vzpostavljena specializirana oddelka za obravnavo kazenskih dejanj organiziranega kriminala, korupcije,

⁹⁵ Za več informacij o Direkciji za zaščito tajnih podatkov glej <http://www.nsa.gov.me/direkcija>.

⁹⁶ Za več informacij o Upravi carine glej <http://www.upravararina.gov.me/uprava>.

⁹⁷ Za več informacij o Vrhovnem državnem tožilstvu glej <http://www.tuzilastvocg.co.me/>.

terorizma in vojnih zločinov. Sodni postopki za kazenska dejanja pranja denarja in financiranja terorizma so prav tako v pristojnosti teh specializiranih oddelkov. Specializirana oddelka sta kadrovske usposobljena in opremljena za učinkovito delo.⁹⁸

Davčna uprava izvaja dejavnosti, ki se nanašajo na iniciacijo in vodenje prvostopenjskega postopka, izrekanje kazni in preventivnih ukrepov, kar se tiče davčnih prekrškov, ter preprečevanje in odkrivanje kaznivih dejanj in gospodarskih prestopkov.⁹⁹

Drugi organi državne uprave sodelujejo pri preprečevanju terorizma v okviru svojih pristojnosti in po potrebi.

7 DOSEŽENA RAVEN IN PREDLOGI ZA IZBOLJŠANJE SISTEMSKEGA STANJA NA PODROČJU PREPREČEVANJA TERORIZMA

Zoperstavljanje terorizmu je kompleksno področje, ki zahteva sprejemanje ukrepov in postopkov pri organiziranju, usklajevanju in spremljanju delovanja vseh državnih subjektov, organov državne uprave ter drugih pristojnih institucij. Ker je govora o pomembnih, odgovornih in kompleksnih nalogah, lahko rečemo, da je Črna gora v kratkem obdobju, kolikor je samostojna država, torej od leta 2006 do danes, napravila veliko dela na področju boja proti terorizmu ter splošno v izgradnji in izboljševanju nacionalnovarnostnega sistema za ustrezno zaščito državljanov in državnih ustanov.

Kar zadeva sestavo ustreznega normativno-pravnega okvira, je Črna gora sprejela niz strateških dokumentov in zakonov, ki opredeljujejo področje nacionalne varnosti in so usklajeni z mednarodni standardi in priporočili zadevnih svetovnih institucij. Ti so: Ustava, Strategija nacionalne varnosti, Strateški pregled obrambe, Strategija za preventivo in zatiranje terorizma, pranja denarja in financiranja terorizma, Strategija razvoja in funkcioniranja policije, Zakon o policiji, Zakon o ANB, Zakon o preprečevanju pranja denarja in financiranja terorizma, Kazenski zakonik, Zakonik o kazenskem postopku, Zakon o državnem tožilstvu, Zakon o sodišču, Zakon o DNK in druge pravne dokumente, ki urejajo področje nacionalne varnosti in boja proti terorizmu. Z namenom izboljševanja

⁹⁸ Za več informacij o Višjem sodišču v Podgorici in Višjem sodišču v Bijelem Polju glej <http://sudovi.me/vspg>.

⁹⁹ Za več informacij o Davčni upravi glej <http://www.poreskauprava.gov.me/uprava>.

normativno-pravnega okvira Črna gora upošteva mednarodne standarde in se ustrezno odziva pri spreminjanju zakonskih določil, glede na nosilce dejavnosti pri zoperstavljanju terorizmu (ANB, UP in MUPiJU) in drugih institucijah, izdelala je tudi navodila za uporabo specialnih policijskih enot SAJ, PJP in *ad hoc* tima za pogajanja. Trenutno je v obravnavi novi zakon o notranjih zadevah, s katerim bo Uprava policije spet prešla v okvir MUPiJU in s katerim se določijo policijska pooblastila ter postopki v opravljanju uradnih postopkov in njihovo še podrobnejše usklajevanje z mednarodnimi standardi, kar bo zagotovo prispevalo k učinkovitejšemu zoperstavljanju terorizmu. Uprava za preprečevanje pranja denarja in financiranja terorizma (USPNI FT) prav tako izvaja nenehna prizadevanja, kar zadeva spremljanje in izboljševanje zadevne zakonodaje, maja 2012 je bil tako sprejet nov pravilnik o pokazateljih prepoznavanja sumljivih strank in transakcij.

Kar zadeva razvoj kadrovskih, administrativnih in materialno-tehničnih zmogljivosti, sta ANB in Uprava policije privzeli nove pravilnike o organizaciji in sistematizaciji. ANB in UP opravljata dejavnosti, ki se nanašajo na izbor in angažiranje ustreznega strokovnega kadra.¹⁰⁰ Uprava policije stalno oskrbuje s tehnično-materialnimi sredstvi, ki jih primanjkuje, in s specialistično opremo za SAJ, PJP in Skupino za protiteroristični pregled (ATP). Vzpostavljeni so tudi nastavki za okrepitev obveščevalnega sistema, kar zadeva postopek zbiranja obveščevalnih podatkov s strani ANB in UP in kar zadeva izboljševanje tehničnih rešitev in opreme. Organizirajo se posebni programi in konstantna usposabljanja, ki prispevajo k večji strokovnosti zaposlenih v teh dejavnostih. Z namenom optimiziranja delovanja sodišč se izvajajo stalna izobraževanja sodnikov na področju mednarodnih zakonov, predpisov in konvencij.¹⁰¹ Vojska ČG je kot pomoč UP določila četo za specialne dejavnosti in četo vojaške policije. Z novo sistematizacijo vojske je opredeljeno število popolnjenosti teh enot.

Glede novih programov izobraževanja in usposabljanja se zaposlenih pri ANB, UP in USPNI FT, ki so zadolženi za dejavnosti v boju proti terorizmu, udeležujejo mnogih specialističnih tečajev in študijskih programov doma in v tujini, pri čemer je poudarek na

¹⁰⁰ V okviru UP je sistematiziranih 5189 delovnih mest, medtem ko je izpopolnjenih 5018 (96,7 %) (II. Poročilo o realizaciji Strategije za preventivo in zatiranje terorizma, pranja denarja in financiranja terorizma v ČG za obdobje 2010–2014, 2012).

¹⁰¹ Zgolj v letu 2011 je bilo izvedenih enajst tečajev, na katerih je bilo prisotnih 136 sodnikov in sodnih predstavnikov (II. poročilo o realizaciji Strategije za preventivo in zatiranje terorizma, pranja denarja in financiranja terorizma v ČG za obdobje 2010–2014, 2012).

prepoznavanju in preprečevanju vsakršne radikalizacije ali skrajnosti z možnostjo prehoda v terorizem. Uprava policije prav tako izvaja usposabljanja svojih zaposlenih, ki delujejo na področju terorističnih preiskav. S strokovnimi usposabljanji in izmenjavo podatkov je okrepljeno sodelovanje zaposlenih pri SAJ in PTJ z uglednimi specialnimi enotami v regiji in širše. Skupina za ATP vsakodnevno izvaja usposabljanje za ravnanje z opremo, ki jo poseduje. Izvaja se tudi usposabljanje kadrov s področja protidiverzijske zaščite (PDZ) in biološko-kemične zaščite (BHZ). Zaposleni pri Ministrstvu za obrambo in pri Vojski ČG se udeležujejo različnih oblik skupinskega usposabljanja doma, v tujini in v okviru Nata.¹⁰² Poleg tega pripadniki vojske obiskujejo tečaje o zaščiti pred kiberterorizmom. V sodelovanju z Ministrstvom za obrambo Estonije Vojska Črne gore namreč napotuje svoje pripadnike na tečaje v Natovo učno središče za boj proti kiberterorizmu, ki se nahaja v Estoniji.

Na področju izboljševanja sodelovanja vseh pristojnih institucij v državi, regiji ali na mednarodni ravni ANB in UP v okviru pristojnosti stalno organizirata sestanke z ustanovami doma in v tujini, in sicer ob udeležbi zaposlenih pri ANB in UP, MUPiJU in USPniFT pri delu teles, skupin in projektov, ki se nanašajo na boj proti terorizmu s ciljem načrtovanja in realizacije skupnih intervencij na tem področju tako doma kot v regiji in širše. Na mednarodni ravni ANB izvaja intenzivno dvostransko in večstransko sodelovanje s številnimi obveščevalno-varnostnimi službami in organizacijami v Evropi in svetu. UP redno načrtuje in izvaja dejavnosti na nacionalni ravni s ciljem preventivnega zbiranja operativnih podatkov o oblikah ekstremnega ali radikalnega vedenja. Tudi pripadniki MO in Vojske ČG se udeležujejo delovnih teles, skupin in projektov doma in v tujini, ki se nanašajo na zoperstavljanje terorizmu. En pripadnik Vojske ČG dejavno sodeluje na sestankih Delovne podskupine za asimetrične grožnje (ATSWG), ki se izvaja v okviru t. i. konference načelnikov generalštabov balkanskih držav. Sestanki potekajo dvakrat na leto. Z namenom izboljšanja dejavnosti, ki se nanašajo na preprečevanje kakršnegakoli propagiranja, pozivanja in spodbujanja k terorizmu, je Ministrstvo za pravosodje začelo postopek usklajevanja črnogorske zakonodaje s pravno zakonodajo EU in mednarodnimi standardi.

¹⁰² Leta 2011 so pripadniki SAJ s četo za specialna dejanja Vojske ČG izvedli skupno vajo »Odločni korak« s ciljem usposabljanja za skupno sodelovanje (II. poročilo o realizaciji Strategije za preventivo in zatiranje terorizma, pranja denarja in financiranja terorizma v ČG za obdobje 2010–2014, 2012).

Na področju zaščite pred terorizmom Uprava policije z izboljševanjem opreme kontinuirano izboljšuje in krepi tako sistem zaščite in nadzora državnih meja kot tudi nadzor prometa in skladiščenja materiala, ki se lahko uporabi za teroristične napade. S ciljem zaščite pred terorizmom MUPiJU konstantno izvaja ukrepe in postopke v povezavi z nadzorom prometa, skladiščenjem in varovanjem orožja, eksploziva ter drugih sredstev, ki se lahko uporabijo za teroristične napade. Ministrstvo za obrambo redno izvaja nadzor, skladiščenje in varovanje orožja, eksploziva in drugih sredstev ter skrbi za sprotno uničevanje zastarelega orožja in streliva. S ciljem poostrelega nadzora prometa in uporabe blaga dvojne namembnosti je Ministrstvo za gospodarstvo pripravilo osnutek Zakona o zunanjetrgovinskem prometu z orožjem in vojaško opremo.

Na področju kazenskega pregona Vrhovno državno tožilstvo in UP redno pripravljata polletne analize o statističnih pokazateljih terorizma ob rednem izvajanju usposabljanja s področja finančnih preiskav. S ciljem učinkovitega kazenskega pregona vlaga Ministrstvo za pravosodje nenehne napore pri zakonskem usklajevanju črnogorske zakonodaje z mednarodnimi standardi in konvencijami.¹⁰³

Skratka, na področju boja proti terorizmu je Črna gora doslej sprejela veliko potrebnih ukrepov, predvsem z zakonodajno reformo, reformo pravosodnega sistema ter reformo storitev institucionalnih okvirov, vse v skladu z mednarodnimi pravnimi dokumenti in prakso in s ciljem okrepiti državne organe za učinkovitejši boj proti terorizmu. Po drugi strani pa bi bilo treba nekatere druge elemente bolje strukturirati s ciljem izboljševanja nacionalnovarnostnega sistema v boju proti terorizmu, o čemer bo nekaj govora v nadaljevanju.

Pozitivni premik v črnogorski zakonodaji so spremembe Kazenskega zakonika iz leta 2010, v katerega so bila poleg obstoječih vključena še naslednja kazenska dejanja: pozivanje in spodbujanje k terorističnim dejanjem, agitiranje za teroristična dejanja, financiranje terorizma, usposabljanje za teroristična dejanja in še nekatera druga. S temi spremembami je Kazenski zakonik implementiran z Resolucijo 1373 OZN.

¹⁰³ Za več informacij o trenutnih dejavnostih Črne gore v boju proti terorizmu in doseženi ravni glej I. in II. poročilo o realizaciji Strategije za preventivo in zatiranje terorizma, pranja denarja in financiranja terorizma v ČG za obdobje 2010–2014, dostopno na <http://www.aspn.gov.me/uprava>.

Črna gora nima posebnega zakona o terorizmu kakor nekatere druge države, temveč je terorizem obravnavan v Kazenskem zakoniku. Mašulović meni, da je trenutni Kazenski zakonik zadostna zakonodajna podlaga za kazensko dejanje terorizma, pri čemer pa ga je treba seveda nenehno izboljševati, glede na nepredvidljivost groženj, ki jih s sabo prinaša sodobni terorizem (Mašulović 2012).

Črna gora prav tako ne premore lastne opredelitve terorizma, čeprav je ta vsebovana v vseh mednarodnih pravnih in regulativnih dokumentih, zato bi bilo dobro, da bi Črna gora v prihodnje sprejela eno od obstoječih opredelitev terorizma ali da bi sama opredelila pojem terorizma, upošteva je dejstvo, da zagate v zvezi z definiranjem terorizma na globalni ravni lahko vplivajo na pravna načela vodenja sodnih postopkov, kar pogosto oteži napore policijskih sil v boju proti terorizmu.

V vseh strateških in drugih dokumentih, ki se nanašajo na nacionalno varnost Črne gore, se terorizem šteje kot resna grožnja varnosti Črne gore, pri čemer so opredeljene vloge in naloge subjektov nacionalne varnosti v boju proti terorizmu, toda problem je, da se nikjer natančno ne določa niti niso podane konkretne grožnje in način, na katerega se te lahko odrazijo oziroma javnih uradnih virov o tem skoraj ni. Prav tako ni določitve in definicije kritične infrastrukture¹⁰⁴ v Črni gori, kar zadeva teroristične grožnje, njeno ranljivost, njen vpliv na Črno goro, če bi bila poškodovana ali uničena itd.

Kadar je treba rešiti konkretno protiteroristično situacijo, se mora uporabiti taktična enota SAJ, ki se nahaja znotraj Uprave policije in je pristojna za reševanje tovrstnih situacij. Toda na nacionalni ravni ni pravilnika o uporabi SAJ, s katerim bi se določili pogoji uporabe, kdo izda povelje za uporabo, ukaz za uporabo ognjenega orožja ter drugih sredstev prisile (Mašulović 2012).

V Zakonu o preprečevanju pranja denarja in financiranja terorizma ni natančno določeno, kaj je s sredstvi, ki so bila zamrznjena 72 ur, če ne moremo dokazati, da so namenjena financiranju terorizma. Po nekaterih razlagah je treba ta sredstva odmrzniti (Mašulović 2007, 85).

¹⁰⁴ »Kritična infrastruktura so sistemi in bogastvo, katerega uničenje ali slabitev ima lahko velik vpliv na nacionalno varnost ter ekonomsko in socialno blaginjo države.« (Center za varnostne študije 2005, 3)

Črna gora nima integriranega sistema specializiranih državnih organov za preprečevanje terorizma, temveč s tem povezane dejavnosti potekajo v okviru pristojnosti sodišč, Specialnega državnega tožilca, policije in ANB. Na ravni države prav tako ni nacionalne koordinacije pri zbiranju, analiziranju obveščevalnih podatkov ter posebnega nacionalnega sistema, ki bi uravnaval akcijsko in medagencijsko sodelovanje v boju proti terorizmu v normalnih okoliščinah in/ali v kriznih razmerah, kar lahko poveča kompleksnost samega postopka zoperstavljanja terorizmu (Mašulović 2007, 86 in 108).

Kar zadeva področje proizvodnje in prometa z orožjem in eksplozivnimi snovmi, je treba pravne akte, ki regulirajo zadevno področje, torej Zakon o proizvodnji in prometu z orožjem in vojaško opremo (Uradni list SRJ, 41/96), Zakon o eksplozivnih snoveh, vnetljivih tekočinah in plinih (Uradni list SR, CG 44/76, 49/79, 34/86, 11/88 in 29/89), Uredbo o transportu orožja in vojaške opreme (Uradni list SRJ, 94/97), Pravilnik o načinu transporta nevarnih snovi v cestnem prometu (Uradni list SFRJ, 82/90), Pravilnik o načinu prevoza nevarnih snovi v pomorskem prometu in transportu na notranjih plovniških poteh (Uradni list SFRJ, 12/87), posodobiti, saj so naštetih pravni akti še iz nekdanje države.

Prav gotovo bi z odpravo omenjenih pomanjkljivosti Črna gora še izboljšala svoj nacionalnovarnostni sistem v boju proti terorizmu.

8 ZAKLJUČEK IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ

Sodobni terorizem je pravzaprav način vodenja asimetrične vojne, ki ga po navadi uporabi šibkejša stran, pri čemer je izrazito okruten, saj ne izbira sredstev ne časa, prav tako ni nikakršnih omejitev. Po koncu hladne vojne so v mnogih državah namreč vzniknili turbulentni tranzicijski procesi, ki so po navadi privzeli asimetrični značaj na notranji (družbeni) in mednarodni ravni. Posledično je vse manj klasičnih vojn, vse več pa asimetričnih. Na porast asimetričnih konfliktov je zagotovo vplival tudi pojav avtokratskih režimov v nerazvitih državah pa tudi zmanjševanje klasične vloge države v zagotavljanju družbene in varnostne stabilnosti v razvitih državah. Proces globalizacije in vzpostavitve nove svetovne ureditve so prispevali k večji asimetriji, kar se odraža predvsem v pojavu terorizma kot globalnega varnostnega problema. Z globalizacijo so nastale tudi družbene in gospodarske razlike, kar je odlična podlaga za pojav organiziranega kriminala, ki se širi

tudi na mednarodni ravni. Poleg tega se verske in kulturne razlike prepletajo z nacionalnimi interesi ter tako pod močnim vplivom skrajnih ideologij pogosto nastajajo reakcije, katerih rezultat je po navadi ekstremno nasilje. Skupaj z razvojem sodobne družbe v tehničnem, materialnem in kulturnem pogledu se razvija tudi terorizem. Za terorizem je značilno, da se nenehno spreminja glede na obliko, vsebino, tip, organiziranje in načine delovanja. Za zadnja desetletja je značilna ekspanzija terorizma oz. ekspanzija števila žrtev, materialne škode ter katastrofalnih posledic, ki jih za sabo pušča terorizem, s tem ko ruši temelje sodobnih civilizacij. Sodobni terorizem je kot asimetrična grožnja postal največji izziv za države, njihov nacionalnovarnostni sistem pa tudi za OZN. Vsak pozitiven premik v identificiranju metod in vsebine terorizma je pomemben v preventivi proti tej sodobni grožnji. Čeprav terorizem ni nov pojav, globalni družbeni pojavi občutno vplivajo na njegov značaj, saj se spreminjajo trendi, tendence in gibanja terorizma. Pri tem se pojavljajo nove oblike terorizma in do izraza prihajajo nove karakteristike terorizma. Sodobni teroristični napadi se ne izvajajo več samo na omejenih območjih, pojavlja se veliko oblik terorizma, pač glede na njihove politične cilje, sredstva in mreže, s katerimi razpolagajo. Vzroki terorizma so v šibki pravni ureditvi držav ter nefunkcionalnosti velikih sistemov, nacionalnih konfliktih, zlorabi oblasti itd. Sodobni terorizem prehaja meje skupaj s sodobnimi znanostmi, tehnologijo in globalno ekonomijo. Teroristične dejavnosti so zelo kompleksne in še vedno ne dovolj pojasnjene, posebno glede na njihove nosilce in razloge obstoja kot takega in tudi na nenehno spreminjanje objektov napada in uporabljenih metod.

Na podlagi analize terorističnih pojavov lahko zaključimo, da je tovrstna grožnja sodobni družbi velika, če upoštevamo število dosedanjih žrtev in dejstvo, da vse več skupin za doseg svojih ciljev uporablja teroristične metode. Tudi številni teroristični napadi s številnimi žrtvami in ranjenimi ter veliko materialno škodo odražajo nevarnost, povezano s to obliko ogrožanja varnosti sodobne družbe, vse dotlej, dokler sodobni svet ne najde ustreznega odgovora nanj (Keča 2012, 9–10).

Tako terorizem kot tudi drugi sodobni asimetrični izzivi, tveganja in grožnje globalni varnosti potencialno ogrožajo tudi varnost Črne gore. Črna gora se sicer ne sooča z neposredno varnostno grožnjo, ki bi primarno spodkopala njeno varnost, vendar pa se srečuje s številnimi sekundarnimi, novimi asimetričnimi grožnjami varnosti, predvsem z organiziranim kriminalom in terorizmom. Črna gora je država v tranziciji, kjer intenzivno poteka proces demokratičnih, ekonomskih, političnih in institucionalnih reform po zgledu

EU in Nata. Terorizem je tesno povezan s številnimi drugimi kazenskimi dejavniki, in sicer z organiziranim kriminalom, širjenjem orožja za množično uničevanje, tihotapljenjem orožja, tihotapljenjem mamil, trgovino z ljudmi, korupcijo, pranjem denarja, kiberkriminalom itd., poleg tega je znano, da so države v tranziciji ranljivejše za sodobne grožnje kot pa razvite države. Z druge strani ogrožanja nacionalne varnosti Črne gore ne gre motriti samo z nacionalne ravni, ampak tudi z regionalne in globalne ravni.

Glede na njen geopolitični in geostrateški položaj na Balkanu – v regiji, ki je bila skozi vso zgodovino arena resnih konfliktov, glede na udeležbo njenih pripadnikov v MOM v tujini ter njeno turistično privlačnost je očitno, da potencialno največjo grožnjo varnosti Črne gore pomeni mednarodni terorizem. Črna gora namreč meji na Albanijo, Kosovo in BiH, na države, v katerih se po ocenah mnogih avtorjev nahajajo pripadniki terorističnih skupin, (predvsem Al Kaide), ki imajo močan vpliv na določene skupine islamistov na Balkanu in jih usposabljujejo ter rekrutirajo za prihodnje teroristične dejavnosti. Na severu Črne gore je območje Sandžak, na katerem si nekateri posamezniki prizadevajo za avtonomijo, kar je potencialna grožnja za varnost Črne gore in tudi za večetnično in večkonfesionalno složnost. Strokovnjaki za protiterorizem govorijo o poteh čez Albanijo, Makedonijo, južno Srbijo, Kosovo, Sandžak in BiH oziroma o t. i. zeleni transversali, preko katere teroristi, denar, orožje in lažni dokumenti potujejo proti zahodni Evropi in izbranim ciljem napadov in katere uporabljajo številni islamski skrajneži in vahabisti. Črna gora je privlačna turistična destinacija in turisti, ki se odločajo zanjo, so v nenehnem porastu, tako domači kot tuji, in če upoštevamo še število terorističnih napadov na turistične destinacije, je očitno, da se možna nevarnost na tem območju ne sme prezreti. Na drugi strani ima Črna gora jasno vizijo, usmerjeno proti evropskim in evroatlanskim integracijam oziroma vključevanju v EU in Nato. Z vstopom v ti organizaciji bo Črna gora dolgoročno postala dejavnik stabilnosti v regiji in bo zagotovo povečala raven svoje nacionalne varnosti. Po drugi strani lahko s pristopom v skupni varnostni sistem Črna gora postane tarča asimetričnih groženj, predvsem mednarodnega terorizma, sploh če upoštevamo udeležbo njenih oboroženih sil v mednarodnih misijah. Črna gora je namreč aktivna udeleženka v mednarodnih mirovnih misijah Nata in ZN ter ima svoj kontingent v Afganistanu, znano pa je, da nekatere teroristične organizacije, predvsem Al Kaida, pogosto grozijo s terorističnim napadom na države, katerih pripadniki so angažirani v Afganistanu. Upoštevaje vsa zgornja dejstva, lahko potrdimo svojo prvo hipotezo: »Zaradi specifičnega geopolitičnega in geostrateškega položaja kot tudi zavezanosti vključevanju v

evroatlantske integracije je varnost Črne gore potencialno bolj ogrožena s strani terorizma.«

Uspešno zoperstavljanje terorističnim dejavnostim je stalno delo, povzročeno s številnimi okoliščinami ter zahteva potrpežljivost, resno znanstvenoraziskovalno delo in resno organizacijo zaščite in kontrole zaradi pravočasne prepoznave ciljev in metod delovanja sodobnega terorizma. Čeprav danes obstajajo številne in različne oblike zoperstavljanja terorizmu, ni doslej nobena podala popolnih rezultatov. Osnovna vizija, ki naj bi bila dosežena, da bi bil terorizem odpravljen, je zatrtje vseh vzrokov terorizma, kar je nemogoče zaradi številnih, različnih in tudi nepoznanih vzrokov. V boju proti terorizmu Črna gora uporablja preventivne (obrambne) ter represivne ukrepe (protiteroristična dejanja, upravljanje krizne situacije, odpravljanje posledic). Uspeh represivnih ukrepov se ne more uspešno uresničiti, če niso uspešno organizirani in izvedeni preventivni ukrepi. Vse sodobne države, tudi Črna gora, morajo upoštevati dejstvo, da enkrat vzpostavljen nacionalnovarnostni sistem v zoperstavljanju terorizmu ni jamstvo za stalno in uspešno zoperstavljanje terorizmu, oz. mora se upoštevati dejstvo, da se nasilje lahko usmeri proti cilju iz več smeri ob uporabi najsodobnejših znanstveno-tehničnih dosežkov. Zaradi tega je treba veliko pozornost posvetiti državnim subjektom v profesionalizaciji, reorganizaciji, modernizaciji oboroženih sil, policije, obveščevalno-varnostnega sistema. Črna gora je prepoznala sodobni terorizem kot grožnjo in tako v skladu s sodobnimi državami in mednarodnimi standardi vzpostavlja pravno zakonodajo in organizira lastni nacionalnovarnostni sistem za uspešen boj proti terorizmu. S stalno krepitvijo in izboljševanjem državnih subjektov, povečanjem njihove učinkovitosti, upoštevanjem človekovih pravic in svoboščin Črna gora stalno izvaja naslednje dejavnosti: sprejema in izboljšuje zakonsko infrastrukturo kot pravno podlago za zoperstavljanje terorizmu; implementira mednarodne konvencije s tega področja; institucionalno in organizirano krepi mednarodno sodelovanje na področju boja proti terorizmu; nenehno izboljšuje nacionalne subjekte; implementira nove znanstveno-tehnološke dosežke, pomembne za to področje; izdeluje ustrezne programe in strategije; dopolnjuje podatkovne baze z vsemi podatki, ki se nanašajo na terorizem; organizira delovanje vseh državnih subjektov v boju proti terorizmu; izboljšuje obveščevalno in sodelovalno mrežo itd. Glede na našete dejavnosti s ciljem izboljševanja nacionalnovarnostnega sistema v zoperstavljanju terorizmu lahko potrdimo drugo hipotezo: »Protiteroristično načrtovanje in organiziranje subjektov

nacionalne varnosti Črne gore je kompleksen proces, ki ga je treba nenehno izboljševati in prilagajati sodobnim izzivom in grožnjam.«

V nalogi smo pojasnili vlogo vseh državnih subjektov Črne gore, ki se nanašajo na zoperstavljanje terorizmu, ter to, da ima vsak od njih svojo določeno vlogo v nacionalnovarnostnem sistemu Črne gore, pri čemer vendarle lahko rečemo, da sta Agencija za nacionalno varnost (ANB) in Uprava policije nosilca sistema nacionalne varnosti Črne gore v zoperstavljanju terorizmu. V skladu s sodobnimi smernicami in mednarodnimi standardi, v katerih je poleg varnostnega pomembno tudi spoštovanje človekovih pravic in svoboščin, je Črna gora v številnih dokumentih in zakonih natančno določila vlogo in način uporabe ANB in UP, in sicer z: Ustavo ČG, Strategijo nacionalne varnosti, Strategijo obrambe, Zakonom o Policiji, Zakonom o ANB itd. Poleg naštetih zakonov je Črna gora sprejela tudi Strategijo za preventivo in zatiranje terorizma, pranja denarja in financiranja terorizma ter Akcijski plan za uresničitev te Strategije, s katerim so natančno opredeljene obveznosti ANB in UP v zoperstavljanju terorizmu. Z nadaljnjim izboljševanjem in implementiranjem mednarodnih standardov in priporočil v obravnavanih dokumentih lahko potrdimo tretjo hipotezo: »V skladu z zakonsko ureditvijo imajo osnovni nosilci protiteroristične dejavnosti v Črni gori (ANB in Policija) ustrezno podlago za uspešno zoperstavljanje terorizmu.«

Kar zadeva terorizem v prihodnosti, sodobne smernice nakazujejo, da se bodo lokalni in verski konflikti povečali na globalni ravni, to pa pomeni tudi širjenje in krepitev terorizma. Terorizem bo tudi nadalje grožnja sodobnim družbam, tudi Črni gori. Ko govorimo o terorističnih grožnjah Črni gori v prihodnje, lahko rečemo, da država ni teroristično ogrožena na enaki ravni kot nekatere druge države v regiji (Kosovo, BiH), toda glede na nevarnosti, ki grozijo sodobni družbi, teh groženj ne gre zanemariti. Upošteva nevarnosti, ki jih prinaša sodobni terorizem, ter smernice, ki se nakazujejo, je v Strateškem pregledu obrambe Črne gore ustrezno ocenjena verjetnost terorističnega ogrožanja, to je, da bo le-to v prihodnje v porastu. Črna gora bo vsekakor morala nadgraditi in pripraviti ustrezne ukrepe, da bo lahko učinkovito odgovorila na grožnje sodobnega terorizma.

Na koncu naloge lahko sklenem, da sem v nalogi dokazal obstoj potencialne ogroženosti nacionalne varnosti Črne gore s strani terorizma, a hkrati povzel, da z ustrezno normativno –pravno podlago in učinkovitim sodelovanjem vseh subjektov nacionalnovarnostnega

sistema (včasih tudi na mednarodni ravni), ki je usmerjeno k istemu cilju, tj. zoperstavljanju terorizmu, Črna gora lahko pričakuje dobre rezultate v boju proti terorizmu in zmanjševanju pogojev za grožnjo, ki izhaja iz tovrstnih pojavov.

9 LITERATURA

1. *9/11 Commission Report*. 2004. National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States. Dostopno prek: <http://www.9-11commission.gov/report/index.htm> (10. marec 2012).
2. *Agencija za nacionalnu bezbjednost (ANB)*. Dostopno prek: <http://www.anb.me> (25. maj 2012).
3. Anžič, Andrej. 1997. *Varnostni sistem republike Slovenije*. Ljubljana: Uradni list RS.
4. --- 1999. Obveščevalne službe-legalni in legitimni labirinti in izhodi. *Varstvoslovje* (8): 5–12. Ministrstvo za notranje zadeve: Visoka-policijsko varnostna šola.
5. --- 2001. Terorizem med vzroki in posledicami. *Ampak - mesečnik za kulturo, politiko, in gospodarstvo* (2): 8-10. Ljubljana: FDV.
6. --- 2002. Mednarodni terorizem – varnostni izzivi in dileme. *Teorija in praksa* 3 (39): 454–466.
7. Azinović, Vlado. 2007. *Challenges to International Security: The Case of Bosnia and Herzegovina*. Dostopno prek: <http://kms1.isn.ethz.ch/> (25. maj 2012).
8. Balkan Insight. 2012. *Mysterious Kosovar Force Vows to Quash Serb Polls*, 17. marec. Dostopno prek: <http://www.balkaninsight.com/en/article/aksh-says-it-will-fight-serb-elections-in-kosovo> (20. marec 2012).
9. Barnett, Roger. 2003. *Asymmetric Warfare: Today's Challenge to U.S. Military Power*. Washington: Brassey's, Inc.
10. Bodansky, Yossef. 1999. *Bin Laden, the Man Who Declared War on America*. New York: Prima.
11. Bojanić, Dragan. 2010. Vehabizam-radikalni islamistički pokret. *Vojno delo* (1): 354–373. Beograd: Vojno izdavački zavod.
12. Bošković, Mićo. 2011. Sprečavanje i suzbijanje finansiranja terorizma. *Perjanik* 9 (26): 19–28. Danilovgrad: Policijska akademija.
13. *Cable News Network (CNN)*. Dostopno prek: <http://www.edition.cnn.com> (25. maj 2012).
14. *Center for Democracy and Tehnology*. Dostopno prek: <https://www.cdt.org/policy/terrorism> (25. maj 2012).
15. Center for security studies. 2005. *A comparative analysis of cybersecurity initiatives worldwide*. Swiss: Swiss federal institut of technology.

16. *Central Intelligence Agency (CIA)*. Dostopno prek: <https://www.cia.gov> (25. maj 2012).
17. Chomsky, Noam. 2005. *911 – enajsti september*. Ljubljana: Založba Sanje.
18. *Council of Europe*. Dostopno prek: <http://www.coe.int/> (15. maj 2012).
19. Crnčec, Damir. 2010. Slovenija v geopolitičnem in geostrateškem okolju 21. stoletja. *Bilten slovenske vojske* 12 (2): 29–66. Ljubljana: Generalštab SV.
20. Crnčić, Igor. 2009. Politika nacionalne sigurnosti Crne Gore. V *Regionalna suradnja i multilateralna saradnja: Republika Hrvatska i jugoistok Evrope*, ur. Siniša Tatalović in Vlatko Cvrtila, 114–134. Zagreb: Politička kultura.
21. Cvrtila, Vlatko. 2000. *Republika Hrvatska – gateway prema jugoistočnoj Europi*. Zagreb: Politička misao.
22. Čaleta, Denis. 2010. *Oborožene sile in terorizem v luči konfliktov 21. stoletja*. Ljubljana: PDRIU v sodelovanju z ICS.
23. Čaleta, Denis in Paul Shemella (ur). 2011. *Counter terrorism challenges regarding the proces of critical infrastructure protection*. Ljubljana: Institute for Corporative Security Studis.
24. Despotović, Ilija. 2010. Balkan, ovo je Balkan. *Partner* (30): 8–9. Podgorica: Ministarstvo odbrane.
25. Despotović, Ljubiša. 2010. Obeležja geopolitičnog položaja Srbije i srpskih zemalja u kontekstu aktuelnih procesa balkanizacije. *Sociološki pregled* (4): 541–566. Dostopno prek: http://www.socioloskipregled.org.rs/Tekstovi/4%282010_%293_Despotic.pdf (20. april 2012).
26. Dimitrijević, Vojin. 1982. *Terorizam*. Beograd: Radnička štampa.
27. --- 2000. *Terorizam*. Beograd: KVS.
28. *Direkcija za zaštitu tajnih podataka*. Dostopno prek: <http://www.nsa.gov.me/direkcija> (25. maj 2012).
29. Dragišić, Zoran. 2009. Sistem nacionalne bezbednosti–pokušaj definisanja pojma. *Vojno delo* (3): 162–176. Beograd: Vojno izdavački zavod.
30. Đorđević, Nenad. 1980. *Međunarodni terorizam*. Beograd: Jugoštampa.
31. --- 1985. *Bezbednost i Jugoslavija*. Zagreb: Jugoart.
32. Đorđević, Saša. 2009. Borba protiv organizovanog kriminala–Evropska Unija i Zapadni Balkan. *Revija za bezbednost* (2): 45–53. Beograd: Fakultet za bezbednost.

33. Fatić, Aleksandar. 2005. Borba protiv organizovanog kriminala na Balkanu. *Međunarodni problemi* (1): 71–99. Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu.
34. *Federal Bureau of Investigation (FBI)*. Dostopno prek: <http://www.fbi.gov/terrorinfo/counterterrorism> (25. maj 2012).
35. Forest, James. 2007. *Countering terrorism and Insurgency in the 21st Century*. London: Praeger Security International.
36. Fossati, Marco. 2005. *Terorizem in teroristi*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.
37. Galijašević, Dževad. 2012. *Strah od islamskih terorista na Balkanu*. Intervju BTV. Dostopno prek: <http://www.vaseljenska.com/vesti/strah-od-islamskih-terorista-na-balkanu/> (25. maj 2012).
38. Gaćinović, Radoslav. 2005. *Terorizam*. Beograd: Draslar partner.
39. --- 2008. Pravno organizacioni aspekti anti-terorističkog delovanja. *Strani pravni život* (3): 27–52. Dostopno prek: <http://www.singipedia.com/content/1278-Pravno-organizacioni-aspekti-anti-teroristickog-delovanja> (10. april 2012).
40. Gigović, Ljubomir. 2010. Geopolitički i geostrategijski značaj raške oblasti. *Vojno Delo* (1): 111–135. Beograd: Vojno izdavački zavod.
41. Greif, Tanja. 2010. Identiflaying the Ideological Variety and Radical Potencion of Bosnian Islamist throuth their Cyber Dawa Activities. *Bilten Slovenske Vojske* (1): 213–230. Ljubljana: Generalštab Slovenske vojske.
42. Grizold, Anton, (ur). 1998. *Perspektive sodobne varnosti*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
43. --- 1999. *Evropska varnost*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
44. Grizold, Anton in Bogomil Ferfila. 2000. *Varnostne politike velesil*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
45. Grizold, Anton, Siniša Tatalović i Vlatko Cvrtila. 2008. *Suvremene sigurnostne politike: države i nacionalna sigurnost početkom 21. stoljeća*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
46. Hoffman, Bruce. 1998. *Inside terrorism*. New York: Columbia University Press.
47. Informativni Portal Analitika. 2012. *Trifunović: Crna Gora meta džihada*, 6. maj. Dostopno prek: <http://www.portalanalitika.me/drustvo/vijesti/59924-trifunovi-crna-gora-meta-dihada.html#CommentForm> (15. junij 2012).

48. *International Criminal Police Organization (INTERPOL)*. Dostopno prek: <http://www.interpol.int/> (25. maj 2012).
49. *International Institute for Counter-Terrorism*. Dostopno prek: <http://www.ict.org.il/> (25. maj 2012).
50. *Jane's Sentinel Security Assessment – The Balkans*. 2012. Dostopno prek: http://sentinel.janes.com/docs/sentinel/BALK_country.jsp?Prod_Name=BALK&Sent_Country=Montenegro& (19. marec 2012).
51. *Krivični zakonik Crne Gore*. Službeni list CG 70/03, 13/04, 47/06, 40/08, 25/10, 32/11. Dostopno prek: <http://www.skupstina.me/> (25. marec 2012).
52. Keča, Radimir. 2012. *Terorizam – globalna bezbjednostna prijetnja*. Banja Luka: Evropski defendologija centar za naučna, politička, ekonomska, socijalna, bezbjednosna, sociološka i kriminološka istraživanja.
53. Kegley, Charles. 2003. *The new global terrorism: characteristics, causes, controls*. New Jersey: Charles W. Kegley and Jr. Prentice Hall.
54. Keković, Zoran (ur). 2007. *Sistemi bezbednosti–hrestomatija*. Beograd: Fakultet za bezbednost.
55. Krunić, Zoran. 1993. Ukrepi proti terorizmu in delovanje specialnih protiterorističnih enot. *Revija Policija* 4 (5): 414–422. Ljubljana: MNZ.
56. Kurečić, Petar. 2010. *Geopolitika i suvremeni geopolitički položaj Hrvatske*. Dostupno prek: <http://bib.irb.hr/prikazi-rad?rad=470143> (20. april 2012).
57. *Latinsko-slovenski slovar*. 1997. Ljubljana: DSZ.
58. Margetić, Domagoj. 2006. *Islamistički terorizam na jugu Evrope*. Zagreb: DB.
59. Masleša, Ramo. 2007. Naučno i teorijsko promišljanje osnovnih kategorijalnih koncepata sigurnosti. V *Sistemi bezbednosti (hrestomatija)*, ur. Zoran Keković, 29–51. Beograd: Fakultet za bezbednost.
60. Mašulović, Ivan. 2007. *Sistem zaštite od terorizma Republike Crne Gore*. Bar: Fakultet za poslovni menedzment.
61. --- 2012. Intervju z avtorjem. Podgorica, 4. maj.
62. Mickolus, Edvard in Susan Simmons. 2002. *Terrorism 1996–2001 a Chronology*, book 1. London: Greenwood press.
63. --- 2002. *Terrorism 1996–2001 a Chronology*, book 2. London: Greenwood press.
64. Mijalkovski, Milan. 2011. Dometi agresije Selafita na neintegrisanom delu Balkana. *Vojno Delo* (3): 397–417. Beograd: Vojno izdavački zavod.

65. --- 2007. Protivteroristička prevencija države. *Međunarodni problemi* (4): 579–596. Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu.
66. *Military Intelligence, Section 5 (MI5)*. Dostopno prek: <http://mi5.gov.uk> (25. maj 2012).
67. Milošević, Milan. 2005. *Odbrana od terorizma*. Beograd: Svet knjige.
68. --- 2006. Koncepti i strategije borbe protiv terorizma. *NPB (Nauka-Bezbednost-Policija)* 12 (1): 31 – 50. Beograd: Policijska akademija.
69. *Ministarstvo odbrane Crne Gore (MO)*. Dostopno prek: <http://www.mod.gov.me/ministarstvo> (25. maj 2012).
70. *Ministarstvo odbrane Crne Gore*. 2012. *Izveštaj o učešću pripadnika vojske Crne Gore u međunarodnim snagama, mirovnim misijama i drugim aktivnostima u inostranstvu u 2011. godini*. Dostopno prek: <http://www.mod.gov.me/ministarstvo> (25. maj 2012).
71. *Ministarstvo pravde i ljudskih prava Crne Gore*. Dostopno prek: <http://www.mpa.gov.me/> (25. maj 2012).
72. *Ministarstvo unutrašnjih poslova i javne uprave Crne Gore (MUPiJU)*. Dostopno prek: <http://www.mup.gov.me/ministarstvo> (25. maj 2012).
73. *Ministarstvo Vanjskih poslova i Evropskih integracija Crne Gore (MVPEI CG)*. 2012. *Bilateralni odnosi*. Dostopno preko: <http://www.mip.gov.me>.
74. *National Consortium for the Study for the Terrorism and responses to Terrorism (START)*. 2012. Dostopno prek: http://www.start.umd.edu/start/data_collections/tops/terrorist_organization_profile.asp?id=3546 (25. maj 2012).
75. *North Atlantic Treaty Organization (NATO)*. Dostopno prek: <http://nato.int> (25. maj 2012).
76. *Ocena nevarnosti organiziranega kriminala v Črni gori (MNE OCTA)*. 2011. Dostopno prek: <http://www.upravapolicije.com> (25. maj 2012).
77. Organizaciji za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE). 2006. *Referendum o državnom statusu Crne Gore*. Dostopno prek: <http://www.osce.org> (20. april 2012).
78. *Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE)*. Dostopno prek: <http://osce.org> (25. maj 2012).
79. Otašević, Branislav. 2012. Da li Balkanu i Crnoj Gori prijete opasnost od terorizma i džihada. *Dan*, (feljton od 15. aprila – 02. maja 2012). Dostopno prek: <http://www.dan.co.me> (25. maj 2012).

80. Pašanski, Milan. 1987. *Savremene kamikaze-transnacionalni terorizam i diplomatija*. Beograd: Književne novine.
81. Pavić, Radovan. 1973. *Osnove opće i regionalne političke geografije geopolitike i geostrategije, I dio*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
82. Pejanović, Ljubo. 2003. *Terorizam i protivteroristička dejstva u vazдушnom saobraćaju*. Beograd: Vojno izdavački zavod.
83. Pettiford, Loyd in David Harding. 2005. *Terorizem nova svetovna vojna*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
84. *Poreska uprava Crne Gore*. Dostopno prek: <http://www.poreskauprava.gov.me/> (25. maj 2012).
85. *Pravilnik o indikatorima za prepoznavanje sumnjivih klijenata i transakcija*. Službeni list Crne Gore 26/12 (24. maj 2012).
86. *Pravilnik o načinu prevoza opasnih materija u pomorskom saobraćaju i saobraćaju na unutrašnjim plovnim putevima*. Službeni list SFRJ 12/87 (10 junij 1987).
87. *Pravilnik o načinu prevoza opasnih materija u drumskom saobraćaju*. Službeni list SFRJ 82/90 (12. september 1990).
88. Prezelj, Iztok. 2001. *Grožnja varnosti, varnostna tveganja in izzivi v sodobni družbi. Teorija in praksa* 38 (1): 127–141. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
89. --- 2005. *Nacionalni sistemi kriznega menedžmenta*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
90. --- 2006a. *Teroristično ogrožanje nacionalne in mednarodne varnosti. Varstvoslojje* 8 (1): 18–30. Maribor: Fakulteta za varnostne vede.
91. --- 2006b. *Teroristično ogrožanje nacionalne varnosti Republike Slovenije*. Dostopno prek: <http://www.sos112.si/slo/tdocs/ujma/2006/prezelj.pdf> (23. marec 2012).
92. --- 2011. *Zahod v očeh islamističnih teroristov danes počne isto kot prej. Intervju*. Dostopno prek: <http://www.siol.net>.
93. Primorac, Igor (ur.). 2005. *Terorizam. Filozofska vprašanja*. Ljubljana: Krtina.
94. Professional Security Sitem (PSS). 2011. *Život kroji promjene*, 11. februar. Dostopno prek: <http://www.pss-magazine.com/LinkResolver.action?request=404> (28. maj 2012).
95. *Prvi i drugi Izveštaj o sprovođenju strategije za prevenciju i suzbijanje terorizma, pranja novca finansiranje terorizma za period 2010-2014. godine*. 2012. Dostopno prek: <http://www.aspn.gov.me/uprava> (15. april 2012).
96. Purg, Adam. 1995. *Obveščevalne službe*. Ljubljana: ČZP Enotnost.
97. --- 1997. *Boj proti mednarodnemu terorizmu*. Ljubljana: MNZ.

98. --- 2002. *Primerjalni obveščevalni sistemi*. Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola.
99. Radojičić, Branko in Vladimir Čavor. 2003. *Crna Gora - Opšta monografija*. Beograd: Narodna knjiga – Alfa.
100. Savjet Evrope. 2006. *Izveštaj o stanju iz oblasti organizovanog i privrednog kriminala u Jugoistočnoj Evropi*. Stzrazbur: CARPO–regionalni projekt.
101. Sekulović, Dragoljub in Ljubomir Gigović. 2009. Činioci geopolitičkog položaja Srbije. *Globus* 34 (40): 43-58. Beograd: Srpsko geografsko društvo.
102. Shay, Shaul. 2009. *Islamic Terror and the Balkans*. London: The international Policy Institute for Counter-Terrorism.
103. *Skupština Crne Gore*. Dostopno prek: <http://www.skupstina.me> (25. maj 2012).
104. *Slovar slovenskega književnega jezika*. 2002. Ljubljana: DSZ.
105. Spalević, Željko. 2010. Antiteroristički pregled. *Perjanik* 8 (24): 44–57. Danilovgrad: Policijska akademija.
106. Srdanović, Branislav. 2002. *Međunarodni terorizam, politički delikt, ekstradicija*. Beograd: Službeni list SRJ.
107. Sretenović, Miroljub. 2010. Geopolitički položaj Zapadnog Balkana. *Vojno Delo* (1): 53–75. Beograd: Vojno izdavački zavod.
108. Stepić, Milomir. 2001. *U vrtlogu balkanizacije*. Beograd: Institut za geopolitične studije.
109. Stern, Džesika. 2004. *Ekstremni teroristi*. Beograd: Alexandria press.
110. *Strategija Crne Gore za prevenciju i suzbijanje pranja novca i finansiranja terorizma*. 2010. Dostopno prek: <http://www.gov.me/naslovna> (20. december 2011).
111. *Strategija nacionalne bezbjednosti Crne gore*. Službeni list CG 75/08 (8. september 2008).
112. *Strategija odbrane Crne Gore*. Službeni list CG 79/08 (23. december 2008).
113. *Strategijski pregled odbrane Crne Gore (SPO)*. 2010. Dostopno prek: <http://www.mod.gov.me/ministarstvo> (15. novembar 2011).
114. *Sudovi Crne Gore*. Dostopno prek: <http://sudovi.me/vspg> (25. maj 2012).
115. Svete, Uroš. 2005. *Varnost v informacijski družbi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
116. Svete, Uroš, Damijan Guštin in Damir Crnčec. 2011. *Asimetrija in nacionalna varnost: Od zgodovinskih izkušenj do sodobnih izzivov*. Ljubljana: Defensor, d.o.o.
117. Šehić, Denis, Demir Šehić in Ivan Bertić. 2005. *Nacionalni atlas Crne Gore*. Podgorica: Daily Press.

118. Šuput, Dejan. 2005. Odnos terorizma i organizovanog kriminala. *NPB (Nauka-Bezbednost-Policija)* 11 (2): 55–80. Beograd: Policijska akademija.
119. Tajlor, Max in John Horgan (ur). 2003. *Terorizam u budućnosti*. Zagreb: Golden marketing.
120. Tomaševski, Katarina. 1983. *Izazov terorizma*. Beograd: NIPO Mladost.
121. Transnational Terrorism, Securiti & the Rol of Low (TTSRL). 2008. *Defining Terrorism*. Dostopno prek: <http://www.transnationalterrorism.eu/tekst/publications/> (07.04.2012).
122. *United Nations*. Dostopno prek: <http://www.un.org> (25. maj 2012).
123. *Uprava carina Crne Gore*. Dostopno prek: <http://www.upravacarina.gov.me/uprava> (25. maj 2012).
124. *Uprava policije Crne Gore (UP)*. Dostopno prek: <http://www.upravapolicije.com> (25. maj 2012).
125. *Uprava za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma Crne Gore (USPNiFT)*. Dostopno prek: <http://www.aspn.gov.me/uprava> (25. maj 2012).
126. *Uredba o transportu orožja in vojaške opreme*. Službeni list SRJ 94/97 (14. marec 1997).
127. *US Department of State*. Dostopno prek: <http://www.state.gov> (25. maj 2012)
128. *Ustav Crne gore*. Službeni list CG 1/07 (25. oktobar 2007).
129. Vajt, Džonatan. 2004. *Tarorizam*. Beograd: Alexandria press.
130. Varnostni svet. 2001. *Resolucija 1373, S/2011/463*. Dostopno prek: <http://un.org> (25. maj 2012).
131. Vejnović, Duško. 2002. *Defendologija–društveni aspekti bezbjednosti moderne države*. Banja Luka: Viša škola unutrašnjih poslova.
132. *Vlada Crne Gore*. Dostopno prek: <http://www.vlada.me> (25. maj 2012).
133. *Vojna enciklopedija*. 1973. Beograd: Vojno izdavački zavod.
134. *Vojni leksikon*. 1981. Beograd: Vojno izdavački zavod.
135. *Vojska Crne Gore (VCG)*. Dostopno prek: <http://www.vojska.me> (25. maj 2012).
136. *Vrhovni državni tužilac Crne Gore*. Dostopno prek: <http://www.tuzilastvoeg.co.me/> (25. maj 2012).
137. Vučić, Petar. 1995. *Politička sudbina Hrvatske*. Zagreb: Mladost.
138. Vukasović, Božo. 2006. Korjeni i uzroci terorizma (II dio). *Hrvatski vojnik*. Dostopno prek: <http://www.hrvatski-vojn timer.hr/hrvatski-vojn timer/096-972006/teror.asp> (23. marec 2012).

139. Vukčević Dejana. 2008. *Bezbednost i Evropska Unija*. Beograd: Draslar partner.
140. Wilkinson, Paul. 2002. *Terorizam protiv demokracije*. Zagreb: Golden marketing.
141. Woehrel, Steven. 2007. Plot illustrates Balkans' role as Islamist foothold. *Washington Times*, 9. maj. Dostopno prek: <http://www.washingtontimes.com> (25. maj 2012).
142. *Zakon o Agenciji za nacionalnu bezbjednost*. Službeni list CG 20/11 (15. april 2008).
143. *Zakon o azilu*. Službeni list RCG 45/06. Dostopno prek: <http://www.skupstina.me/> (25. marec 2012).
144. *Zakon o državnom tužilaštvu*. Službeni list RCG 69/03 in 40/08. Dostopno prek: <http://www.skupstina.me/> (25. marec 2012).
145. *Zakon o eksplozivnim materijama, zapaljivim tečnostima i gasovima*. Službeni list SR CG 44/76, 49/79, 34/86, 11/88 in 29/89 (15. avgust 1989).
146. *Zakon o graničnoj kontroli*. Službeni list CG 72/09. Dostopno prek: <http://www.skupstina.me/> (25. marec 2012).
147. *Zakonik o krivičnom postupku*. Službeni list CG 57/09 in 49/10 (18. avgust 2009).
148. *Zakon o policiji*. Službeni list RCG 28/05 in 88/09. Dostopno prek: <http://www.skupstina.me/> (25. marec 2012).
149. *Zakon o proizvodnji in prometu z orožjem in vojaško opremo*. Službeni list SRJ 41/96 (18. marec 1996).
150. *Zakon o putnim dokumentima*. Službeni list CG 21/08 in 25/08. Dostopno prek: <http://www.skupstina.me/> (25. marec 2012).
151. *Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma*. (29. november 2007. Dostopno prek: <http://www.skupstina.me/> (25. maj 2012).
152. *Zakon o sudovima*. Službeni list RCG 5/02, 49/04 in Službeni list CG 22/08. Dostopno prek: <http://www.skupstina.me/> (25. marec 2012).
153. *Zakon o tajnosti podataka*. Službeni list CG, 14/08 i 76/09. Dostopno prek: <http://www.skupstina.me/> (25. marec 2012).
154. *Zakon o strancima*. Službeni list CG 82/08 in 72/09. Dostopno prek: <http://www.skupstina.me/> (25. marec 2012).
155. *Zakon o zaštiti podataka o ličnosti*. Službeni list CG 79/08 i 70/09. Dostopno prek: <http://www.skupstina.me/> (25. marec 2012).
156. Zavod za statistiku Crne Gore (MONSTAT). 2011. *Popis stanovništva*. Dostopno prek: <http://monstat.org/cg/> (14. maj 2012).